

Barnkonventionen och fysisk planering

Vägledning från PBL kunskapsbanken

Titel: Barnkonventionen och fysisk planering – Vägledning från PBL
kunskapsbanken
Utgivare: Boverket, november, 2025

Om vägledningens aktualitet

Denna vägledning togs fram som en del av Boverkets regeringsuppdrag att sammanställa en vägledning om tillämpning av barnkonventionen vid fysisk planering och stadsutveckling (dnr 2003/2021).

Vägledningen var publicerad på PBL kunskapsbanken mellan oktober 2022 – november 2025.

Vägledningen publiceras som pdf på PBL kunskapsbanken november 2025.

Då vägledningen inte längre uppdateras kan den innehålla inaktuell information.

I bilagan finns utdrag ur de författningar som vägledningen hänvisar till när den publicerades som pdf.

Innehållsförteckning

Om vägledningens aktualitet.....	3
Sammanfattning.....	6
Om vägledningen	6
Målgrupp för vägledningen.....	7
1 Centrala begrepp för vägledningen om barnkonventionen	8
Barnrättsperspektiv	8
Barnperspektiv	8
Barnets perspektiv.....	9
Delaktighet	9
Inflytande	9
Samhällsbyggnadsprocessen	9
2 Barns rättigheter i byggd miljö	11
Barnkonventionen är svensk lag	11
Den byggda miljön påverkar varje barn	12
Olika barn med samma rättigheter	13
PBL och barnkonventionen	14
Krav i PBL som angår barn	14
Barnets bästa genom hela samhällsbyggnadsprocessen	15
Barns rätt att komma till tals	17
3 Barnvänligt samhällsbyggande	19
Barn och jämlika livsmiljöer	19
Delaktighet och inflytande i samhällsbyggnadsprocessen	25
Modell för delaktighet och inflytande	28
Anordna dialog med barn och unga	31
4 Barn och samhällsbyggnadsprocessen	38
Barns rättigheter i regional planering	38
Barns rättigheter i översiktsplanering	42
Barns rättigheter i detaljplanering	52
Barns rättigheter i bygglov	62
Barns rättigheter i genomförandeskedet	70
Barns rättigheter i förvaltningsskedet.....	75
5 Barns rättigheter kräver tillsammansarbete	82
Samverkan	82
Utmaningar och avvägningar i barnrättsarbetet	89
Förutsättningar för att kunna säkerställa barns rättigheter	94
6 Sammanställning av exempel på barns livsmiljöer	101
Ge inspiration och sprida kunskap	101
Samlade exempel från vägledningen om barnkonventionen i fysisk planering.....	101
Barn och unga möter och påverkar politiken	117
Barnkonsekvensanalys	121
Friyta för lek och utevistelse.....	122
Arkitekter i skolan	124
Återkoppling på olika sätt	124
Regionalt arbete för barns rättigheter	126
Helhetsgrepp för ett barnvänligt Rotterdam	127
7 Sammanställning av andra vägledningar som stöd i arbetet med barnkonventionen.....	130
Barnombudsmannen	130
Boverket	130
Länsstyrelserna	130
Myndigheten för delaktighet	131

Sveriges Kommuner och Regioner	131
UNICEF	132
Upphandlingsmyndigheten.....	132
8 Sammanställning av forskning och utredningar om	
barnvänliga livsmiljöer.....	133
Avhandlingar, böcker och artiklar	133
Offentliga utredningar och rapporter	134
SOU MM.....	135
Bilaga 1 – Utdrag ur författningar	136
Utdrag ur plan- och bygglagen (2010:900)	136
Utdrag ur plan- och byggförordningen (2011:338).....	146
Utdrag ur kommunallagen (2017:725)	146
Utdrag ur förvaltningslagen (2017:900)	147
Utdrag ur föräldrabalken (1949:381)	148

Sammanfattning

Den byggda miljön har betydelse för barns identitet och självbild. Denna vägledning om barnkonventionens tillämpning i fysisk planering och stadsutveckling ger kunskap, inspiration och verktyg för att skapa jämlika livsmiljöer och tillgodose barns rättigheter i hela samhällsbyggnadsprocessen.

Om vägledningen

Denna vägledning vänder sig till kommuner, regioner och länsstyrelser i arbetet med barns rättigheter i fysisk planering och stadsutveckling, från planering till förvaltning. Vägledningen ger ett kunskapsunderlag för alla som arbetar med att utveckla trygga, trivsamma och hälsosamma samhällen som ger goda uppväxtmiljöer för barn. Vägledningen kopplar samman plan- och bygglagen (2010:900), PBL, och lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (2018:1197), barnkonventionen. Vägledningen ger stöd för hur dessa lagar kan tolkas och samverka för att skapa jämlika livsmiljöer för barn och unga.

I vissa delar av vägledningen finns kommentarer från FN:s kommitté för barnets rättigheter. Dessa är inte bindande utan kan ses som rekommendationer för hur barnkonventionen kan tolkas.

Figur 1. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Målgrupp för vägledningen

Kommunerna har planeringsansvar enligt PBL i Sverige. Tjänstepersoner på kommuner som arbetar med planering eller beställer planuppdrag är därför den huvudsakliga målgruppen för denna vägledning. Även förtroendevalda, strateger och kommunala planerare inom mark och exploatering, trafik, gata och park är relevanta målgrupper.

Vägledningen riktar sig även till fysiska planerare på regioner och länsstyrelser, konsulter och arkitekter som arbetar med samhällsplanering. Målgrupp är även byggaktörer, offentliga och privata fastighetsägare då vägledningen berör barnkonventionens tillämpning i hela samhällsbyggnadsprocessen, från planering till förvaltning.

1 Centrala begrepp för vägledningen om barnkonventionen

Vissa begrepp är centrala för arbete med barnkonventionen som utgångspunkt. Här följer en kort förklaring av de begreppens innebörd.

Barnrättsperspektiv

FN:s barnkonvention utgår från ett barnrättsperspektiv, vilket innebär ett synsätt där varje enskilt barn är bärare av mänskliga rättigheter som ska erkännas, respekteras och tillgodoses. Barnkonventionen specificerar dessa rättigheter i en rad artiklar. Artiklarna 2,3,6 och 12 kan sägas sammanfatta konventionens grundprinciper:

- Varje barn har samma rättigheter och lika värde.
- Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.
- Varje barn har rätt till liv och utveckling.
- Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.

Barnet är alltså rättighetsbärare men det är alltid den vuxne som har skyldighet att anta ett barnrättsperspektiv för att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses. Ett barnrättsperspektiv inom en organisation, exempelvis en kommun eller region, innebär att såväl den enskilda medarbetaren som hela verksamheten arbetar utifrån artiklarna i FN:s barnkonvention och att det finns strategier för hur barnets rättigheter ska säkerställas vid åtgärder eller beslut som rör barn.

Barnperspektiv

Barnperspektiv innebär vuxenvärldens synsätt på hur barns intressen och behov ska tas tillvara på bästa sätt. Den enskildes föreställningar kring barn och barndom formas bland annat av erfarenheter och kunskaper från både den egna uppväxten och senare yrkes- och familjeliv. Det generella barnperspektivet i samhället speglas exempelvis i lagstiftning, normer och attityder.

Att arbeta med ett barnperspektiv är när vuxna så långt som möjligt sätter sig in i barnets situation och håller barnets bästa i fokus, men det innebär inte automatiskt att barnets rättigheter säkerställs. För det krävs ett barnrättsperspektiv i enlighet med barnkonventionen.

Barnets perspektiv

Barnets perspektiv innebär hur det enskilda barnet uppfattar sitt eget liv och sin omvärld. Ett barns perspektiv kan bli synligt genom att barnet själv får komma till tals och uttrycka sin åsikt i frågor som berör det. Barnets perspektiv är relaterat till bland annat ålder, mognad och erfarenheter och enligt barnkonventionen har barnet rätt till delaktighet utifrån sina egna förutsättningar och villkor. Genom att följa och samtala med barnet kan den vuxne exempelvis försöka förstå hur barnet själv upplever och tolkar sin närmiljö.

Delaktighet

Delaktighet innebär här att en person har möjlighet att medverka aktivt i samhällslivet på olika nivåer och vara en del av de processer som formar vår livsmiljö. Delaktighet, att vara en del av något, omfattar både den egna upplevda känslan och de faktiska förutsättningarna för alla att delta i aktiviteter på jämlika villkor. I samhällsbyggnadsprocessen kan omfattningen och formerna för barns medverkan variera med barnets ålder och mognad. Men alla barn har samma rätt till delaktighet oberoende av faktorer såsom kön, ålder, etnicitet, funktionsförmåga, tro eller social tillhörighet.

Inflytande

Med inflytande menas i detta sammanhang att ha en reell möjlighet att påverka förhållanden som berör den egna personen eller livssituationen. Det vill säga att det inte bara finns en potentiell eller teoretisk möjlighet till påverkan utan att det också i realiteten ges utrymme för individen att komma till tals utifrån de personliga förutsättningarna. För ett barn betyder det oftast att det behöver stöd och hjälp att framföra sina åsikter. Det är vuxenvärlden och samhället i stort som har ansvar för att barnets perspektiv och barnets rätt till inflytande tillgodoses på barnets egna villkor.

Samhällsbyggnadsprocessen

Samhällsbyggnadsprocessen är ett samlingsbegrepp för de processer och åtgärder som genomförs vid utformningen, utvecklingen och förvaltningen av vår fysiska miljö. Förutom de lagstadgade delarna gällande planering, samråd och bygglovsprövning, så inbegriper samhällsbyggnadsprocessen även aktiviteter som visions- och strategiarbete och medborgardialoger. Det innebär att samhällsbyggnadsprocessen omfattar mer än enbart den planprocess och bygglovsprövning som plan- och bygglagen behandlar.

Samhällsbyggnadsprocessen omfattar generellt också fler aktörer än de kommunala tjänstepersoner som arbetar med planprocess och bygglovsprövning. Övriga inblandade är exempelvis andra kommunala förvaltningar, länsstyrelsen, fastighets- och markägare, byggföretag och olika konsulter, intresseorganisationer och ideella föreningar samt förstås de innevånare som använder, bor och bedriver verksamheter i den byggda miljön.

2 Barns rättigheter i byggd miljö

En femtedel av Sveriges befolkning är barn och unga under 18 år. Barnkonventionen består av flera olika artiklar som sammantaget bidrar till perspektiv och åtaganden som stärker barns rättigheter i samhället. När den byggda miljön planeras, utformas och förvaltas ska barns rättigheter tillgodoses genom hela processen för att kunna skapa goda livsmiljöer för alla barn.

Barnkonventionen är svensk lag

Alla barn är lika mycket värda och alla rättigheter i barnkonventionen gäller för alla barn. Inga barn får bli sämre behandlade - oavsett var de kommer ifrån, hur de ser ut, vilket språk de talar, vad de tror på, om de är fattiga eller rika, vilket kön de har eller om de har en funktionsnedsättning. Oavsett bakgrund, behov och förutsättningar har alla barn rätt att säga vad de tycker och delta när vuxna bestämmer saker som gäller dem. Till exempel ska myndigheter och beslutsfattare lyssna på barn när de ska fatta beslut som påverkar barnen och ha rutiner för återkoppling till barnen.

Enligt barnkonventionen är varje människa yngre än 18 år ett barn och enligt barnkonventionen ska barn ses som självständiga individer. De ska ha möjlighet att medverka i samhällsutvecklingen och få sina behov uppfyllda. Fyra av barnkonventionens 54 artiklar är vägledande för hur helheten ska tolkas och brukar kallas för barnkonventionens grundprinciper. Dessa fyra grundprinciper är:

- Artikel 2: barns lika värde.
- Artikel 3: barnets bästa.
- Artikel 6: rätt till liv och utveckling.
- Artikel 12: rätt att uttrycka åsikter och få dem respekterade.

Figur 2. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Utöver dessa grundprinciper är följande artiklar särskilt viktiga för fysisk planering enligt plan- och bygglagen (2010:900), PBL, och stadsutveckling:

- Artikel 4: genomföra ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
- Artikel 23: barn med funktionsnedsättning och deras rätt till aktivt deltagande i samhället.
- Artikel 27: rätt till levnadsstandard som krävs för utvecklingen.
- Artikel 31: rätt till vila, fritid, lek och rekreation.

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Den byggda miljön påverkar varje barn

Gestaltningen av den byggda miljön påverkar oss, mer eller mindre omedvetet. I likhet med tidiga relationer till andra människor har även relationerna till de platser och miljöer där barn lever betydelse för att forma deras identitet och självbild. Förutom sin egen kännedom om närmiljön behöver barn få ytterligare kunskap och förståelse som stöd för att formulera sina tankar och önskemål och göra sin röst hörd i samband med planering och utformning. Tillsammans med lärare, arkitektur- och kulturpedagoger eller andra kompetenta vuxna, kan barn få hjälp att lära känna, upptäcka och reflektera kring en plats eller miljö.

Den kunskap som barn och unga har om sin egen livsmiljö behöver lyftas fram och tas tillvara. Barn har ofta en tydlig uppfattning om vilka delar de tycker fungerar bra och vilka som fungerar sämre. Kanske känner de till viktiga platser och rörelsestråk i området som de vuxna inte vet om eller brukar använda. Barns egna erfarenheter av miljön formar deras föreställningar om vad som till exempel är fint och fult, vad som känns hemtamt, spännande eller skrämmande. Samma plats kan också upplevas på olika sätt beroende på barnets ålder, kön eller sociala sammanhang. Det får betydelse för hur de fysiskt närmar sig och använder platsen. Många gånger har små detaljer i den fysiska miljön stor betydelse ur barnets perspektiv.

Olika barn med samma rättigheter

Barn är inte en homogen grupp, till exempel finns aspekter som ålder, kön, funktionsnedsättning och socioekonomisk bakgrund att ta hänsyn till när barns rättigheter ska tillgodoses. Barnkonventionens artikel 2 fastställer att alla barn har lika värde. Det är en grundprincip som ska finnas med när barnkonventionens övriga artiklar tillämpas. (Artikel 2, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.)

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Barn har rättigheter utifrån olika perspektiv. Det kan vara barn i allmänhet eller en grupp av barn som kan identifieras till person eller till exempelvis en viss skola. Ett enskilt barn kan också ha rättigheter om frågan bara berör det barnet. Barn kan även tillhöra olika kategorier samtidigt. Oavsett är det i samhällsbyggnadsprocessen viktigt att ha med sig principen om att alla barn har lika värde. I avsnittet om Barn och jämlika livsmiljöer kan du läsa mer om vilken betydelse den fysiska miljön har för barns och ungas uppväxt.

Figur 3. Artikel 2 i Barnkonventionen säkerställer barns lika värde. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

PBL och barnkonventionen

Lagen om barnkonventionen gäller parallellt med PBL. PBL är en speciallag, vilket innebär att den har företräde framför annan lag av allmän karaktär vid olika tolkningar. Dessa två lagar ska tillämpas och följas för att inkludera barns rättigheter. FN:s kommitté för barnets rättigheter har tagit fram kommentarer till artikel 3 om barnets bästa och artikel 12 om barns rätt att komma till tals, två av de fyra grundprinciperna. Det finns även kommentarer till artikel 31 om barns rätt till lek, vila och fritid. Kommentarna ska ses som rekommendationer och är inte bindande. I vägledningen relateras ibland till kommentarerna.

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Krav i PBL som angår barn

Syftet med PBL är att främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer. Barns rättigheter är inkluderade i flera av PBL:s bestämmelser, som kapitel 2 och kapitel 8.

Plan- och bygglag (2010:900) 1 kap. 1 §

Vid planläggning ska exempelvis denna främja en god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper. Både vid planläggning och i ärenden om bygglov ska bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till människors hälsa och säkerhet. När mark- och vattenområden ska planläggas och

byggnadsverk ska lokaliseras, placeras och utformas får detta inte ske om den avsedda användningen kan medföra en sådan påverkan på grundvatt-
net eller omgivningen i övrigt som innebär fara för människors hälsa och
säkerhet eller betydande olägenhet på annat sätt. Vid planläggning ska
hänsyn tas till bland annat behovet av att det inom eller i nära anslutning
till områden med sammanhållen bebyggelse finns parker, andra grönom-
råden samt lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse. (Artik-
larna 6, 23, 24 och 31, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas kon-
vention om barnets rättigheter.)

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 3, 5, 7, 9 §§

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättig-
heter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Vid prövning av en bygglovspliktig åtgärd ska friyta för lek och utevis-
telse prioriteras framför parkeringsutrymme om båda intressena inte kan
tillgodoses när en tomt ska bebyggas med ett byggnadsverk som innehåll-
er bostäder, lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförbar
verksamhet. Motsvarande gäller för bebyggda tomter.

Plan- och bygglag (2010:900) 8 kap. 8–11 §§

Figur 4. Artikel 3 i Barnkonventionen säkerställer att barnets bästa ska beaktas
vid alla beslut som berör barn. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Barnets bästa genom hela samhällsbyggnadsprocessen

För att säkerställa barns och ungas rättigheter genom hela samhällsbygg-
nadsprocessen, från planering till beslut om bygglov och sedan genomfö-
rande och förvaltning, behöver deras rättigheter beaktas i samtliga skeden

när ärendet berör dem. Det är inte tillräckligt att barns och ungas rättigheter endast tillgodoses i planeringsskedet. Med planeringsskedet avses i denna vägledning, regionplan, översiktsplan, detaljplan och områdesbestämmelser.

Artikel 3 i barnkonventionen tar upp barnets bästa och är en av de fyra grundprinciperna. Artikeln anger att i alla åtgärder som rör barn ska i första hand barnets bästa beaktas. Barnets bästa har kommit till uttryck i flera lagar men inte explicit i PBL. Principen om barnets bästa ska trots det även tillämpas i ärenden som rör PBL eftersom barnkonventionen är lag och andra lagar ska tolkas i ljuset av den. Med åtgärd avses inte bara beslut utan även till exempel handläggning och förslag under de olika skedena enligt kommentar 14 från FN:s barnrättskommitté. Det handlar om åtgärder som direkt rör barn som till exempel vid planering av skolor och lekplatser, men också åtgärder som förutom till barn även riktar sig till andra grupper exempelvis ärenden som avser miljö, boende, grönområden och transporter. (Artikel 3, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.)

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Kunskap och metodstöd för prövning av barnets bästa

Länsstyrelserna har sedan 2019 ett särskilt uppdrag att samordna och utveckla arbetet med barnets rättigheter och ansvarar för att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen i hela landet. Till följd av uppdraget har ett kunskaps- och metodstöd för prövning av barnets bästa tagits fram i syfte att stötta en systematisk tillämpning av ett barnrättsbaserat arbetsätt.

[Kunskaps- och metodstöd för prövning av barnets bästa \(på länsstyrelsernas webbplats\)](#)

Barnombudsmannens sju steg

På Barnombudsmannens webbplats finns ett stödmaterial för förtroendevalda och tjänstepersoner med sju steg kring hur prövningen av barnets bästa ska hanteras. De sju stegen i processen är:

1. Beskriv ärendet där beslut ska fattas.
2. Lyssna till barnet eller barnen.
3. Inhämta kunskap.

4. Låt barnkonventionen vägleda.
5. Ta fram handlingsalternativ och analysera konsekvenser.
6. Bedöm barnets bästa och fatta beslut.
7. Återkoppla och utvärdera.

Barnombudsmannen understryker att en viktig del av prövning av barnets bästa är att höra vad barnet självt eller barnen själva har att säga om saken. Barnombudsmannen har även identifierat några viktiga förutsättningar för att prövningar av barnets bästa inom olika verksamheter ska kunna genomföras effektivt. Till exempel att prövning av barnets bästa ska vara en integrerad del av en ordinarie beslutsprocess.

[Prövning av barnets bästa \(på Barnombudsmannens webbplats\)](#)

Barns rätt att komma till tals

Artikel 12 i Barnkonventionen säkerställer att alla barn har rätt att uttrycka åsikter och få de respekterade.

Figur 5. Artikel 12 i Barnkonventionen säkerställer att alla barn har rätt att uttrycka åsikter och få de respekterade. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Barns rätt att komma till tals enligt artikel 12 i barnkonventionen är en grundprincip som det också finns stöd för i PBL. Förfarandereglerna för regionplan, översiktsplan, detaljplan och områdesbestämmelser innebär att alla medborgare oavsett ålder har rätt att komma till tals, det vill säga även barn och unga när en åtgärd påverkar dem. Det är däremot ännu inte klarlagt genom praxis hur barns åsikter ska tillgodoses i bygglovsprocessen. Det beror delvis på att bygglovsprocessens förfarande är annorlunda

jämfört med planprocessen. Om barn är fastighetsägare eller annan sakägare ska handläggningen dock vara densamma för dem i lovprocessen, men med skillnaden att kontakten går genom vårdnadshavare eller förmyndare. (Jfr prop. 1997/98:182 s. 32.)

Det finns inte någon nedre åldersgräns för barns deltagande, men hänsyn ska tas till barns mognad och ålder enligt kommentar 12 från FN:s barnrättskommitté. Barn i lägre åldrar och barn med funktionsnedsättning som inte kan delta i formella samrådsprocesser kan få särskilda möjligheter att uttrycka sina åsikter enligt barnrättskommittén. Riktade insatser mot lägre åldrar och utsatta och marginaliserade grupper av barn kan behövas. Barn ska fritt få uttrycka sina åsikter, vilket innebär att barn inte får utsättas för påtryckningar när de ska komma till tals och att det är barnets åsikt som ska komma fram och inte någon annans. (Artikel 12, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter)

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

3 Barnvänligt samhällsbyggande

Barn och jämlika livsmiljöer

Barns och ungas mående, förutsättningar och livskvalitet påverkas av hur deras livsmiljö är utformad. Fysisk planering och stadsutveckling är viktiga processer i arbetet med att tillgodose alla barns rätt till goda uppväxtmiljöer. Effekten av god planering kan på sikt minska ojämlikheter och segregation. I arbetet med samhällsbyggande är det därför viktigt att den som planerar, gestaltar eller förvaltar har kunskap om barns olika förutsättningar och hur deras behov kan tillgodoses.

Barndomen påverkar resten av livet

Barndomen är betydelsefull och lägger grunden för en individs utveckling. Personligheten utvecklas i samspel med omgivningen samtidigt som kunskaper och sociala förmågor växer. Barn och unga är i större utsträckning än vuxna beroende av sin närmiljö. Detta gör till exempel utformning av bostaden och dess närmiljö till något som har betydelse och påverkan på barns framtida livschanser. Viktiga samhällsfunktioner i barns och ungas uppväxtmiljö, så som jämlik tillgång till en god bostad, skola, vård och goda utemiljöer, påverkar deras chanser till utveckling och ett hälsosamt liv.

Figur 6. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Barn har ofta ingen eller liten möjlighet att påverka utformandet av sin livsmiljö. Vuxna tar besluten om den miljö där barn och unga växer upp. Det är därför angeläget att miljöer planeras så att barn kan få möjlighet att tillgodose sina behov på olika sätt. Barnkonventionen understryker barns rätt till fysisk, psykisk, andlig, moralisk och social utveckling så att barnet förbereds för ett självständigt liv i ett fritt samhälle. De

förutsättningar som livsmiljön ger ett barn följer med upp i vuxen ålder och kan påverka till exempel förutsättningarna för såväl hälsa, boendesituation och möjligheten till arbete. Att barns bästa vägs in i samhällsbyggnadsprocessen är därför av stor betydelse för både nutid och framtid.

Ökande ojämlikhet och segregation

Alla barn har inte samma möjlighet och livschanser till att förverkliga sina drömmar. Uppväxt, familj, omgivning och skola påverkar såväl utbildningsnivå och framtida inkomst som hälsa och livslängd. Den miljö som en individ växer upp i har betydelse för vilka förutsättningar som erbjuds. Skillnader mellan barns livsmiljöer har ökat de senaste årtiondena och hur den byggda miljön utformas kan ha betydelse för att bryta nedåtgående trender.

För att kunna skapa mer jämlika förutsättningar och långsiktigt minska klyftor i samhället tillsatte regeringen år 2018 en jämlikhetskommission. Jämlikhetskommissionens slutbetänkande (SOU 2020:46) redovisade bostäder, utbildning och integration som några av de viktigaste delarna i det framtida arbetet för jämlika livsmiljöer. Enligt jämlikhetskommissionen är segregation ett komplext fenomen som sker på basis av inkomst, etnicitet och demografiska faktorer som ålder, kön och hushållskategori. Segregation hänger även tätt samman med arbetsmarknaden och tillgång till offentlig service och närvaro i närområdet. Många bostadsområden med socioekonomiska utmaningar kännetecknas ofta av brist på samhällsservice samt eftersatt omsorg av utomhus- och inomhusmiljöer. Detta leder till att barn från resursstarka familjer ofta erbjuds en mer stimulerande uppväxtmiljö än barn från resurssvaga familjer (SOU 2020:46). Genom att satsa extra resurser i de områden där behoven är som störst finns möjlighet att skapa mer jämlika uppväxtmiljöer för barn. Det kan till exempel handla om att berika de offentliga rummen och ha en mer aktiv förvaltning av boende och skolmiljöer.

Segregation påverkar barns och ungas mående och möjlighet till utveckling. För att kunna erbjuda barn och unga jämlika livschanser är det därför angeläget att också genom fysisk planering och stadsutveckling bidra till att utveckla samhället och motverka negativa konsekvenser av segregation.

[Boendesegregation](#)

Proaktiva insatser krävs för mer jämlika livsmiljöer

Fysisk planering och stadsutveckling är proaktiva arbetssätt för att skapa jämlika livsmiljöer för barn och unga. I motsats till reaktiva insatser handlar proaktiva insatser om att i förebyggande syfte skapa goda livsmiljöer som bidrar till alla barns goda hälsa och utveckling. Sådana proaktiva insatser behöver främst riktas till barn och unga eller de miljöer som är i störst behov. För att kunna veta för vem eller var en insats

särskilt behövs är det viktigt att bedömningen utgår ifrån nuläget. Kvalitativa och kvantitativa data för en grupp eller över ett område kan vara till hjälp.

En ojämlik uppväxtmiljö påverkar hälsan

Hur bostadsområden och offentliga miljöer utformas påverkar barns möjlighet till jämlik hälsa. Enligt artikel 24 i barnkonventionen har barn rätt till bästa möjliga hälsa. Barn är känsligare än vuxna och påverkas i högre grad av den omgivande miljön. God bostadsmiljö, bra luft, tillgång till kultur och natur och tillräcklig plats för lek, rörelse och lärande påverkar barns och ungas hälsa nu och i deras framtida liv. Tillgång till grönområden i nära anslutning till boendet har flera gynnsamma konsekvenser för hälsan, både fysiskt och psykiskt. Barns och ungas mobilitet och självständiga rörelsemönster har också effekt på den fysiska och psykiska hälsan. I miljöer där gång och cykel uppmuntras och där gång- och cykelvägnätet är kopplat till viktiga målpunkter för barn och unga, finns det bättre förutsättningar för välmående. För att skapa jämlika livsmiljöer är det viktigt att alla barn och unga både har förutsättningar att använda och vara delaktiga i sin närmiljö.

Barns uppväxtförhållanden påverkar deras hälsa på lång sikt. Barn till resursstarka föräldrar i Sverige har 40 till 45 procent lägre sannolikhet att bli inskrivna på sjukhus än barn till resurssvaga föräldrar. Enligt Jämlikhetskommissionens slutbetänkande (SOU 2020:46) är effekten något större för flickor än för pojkar och blir starkare upp i tonåren, särskilt när det gäller psykisk ohälsa. Hur våra städer och samhällen planeras har alltså en direkt koppling till barn och ungas hälsa och kan ge positiva eller negativa hälsoeffekter.

Tillgång till fysisk aktivitet lägger grunden för en god hälsa

I rapporten ”All rörelse räknas” från kommittén för främjande av fysisk aktivitet är satsningar på barns och ungas miljöer en av de viktigaste åtgärderna för jämlik hälsa. Genom satsningar i den fysiska miljön går det att minska ojämlikheten i hälsa och samtidigt minska samhällets kostnader för hälso- och sjukvården samt sjukförsäkringssystemet. Barn och unga som tidigt får in rutiner för fysisk aktivitet i vardagen får förutsättningar för mer hälsofrämjande levnadsvanor i vuxen ålder. Därför bör fysisk planering stödja att alla barn och unga har tillgång till en god, välfungerande utemiljö och möjlighet att leka och utvecklas i hälsosamma och inspirerande sammanhang.

Samhällsplanering som har fokus på barns och ungas rättigheter är en nyckelfaktor för att barn och unga ska ges förutsättningar för rörelse i vardagslivet. Offentliga miljöer, vägen till och från skola, närhet och möjlighet till föreningsliv och natur är viktiga aspekter för en jämlik tillgång till utevistelse och fysisk aktivitet oavsett var ett barn bor. Hur, och

på vilket sätt en viss yta utformas påverkar även vem som kommer att vistas där.

Göteborgs jämlikhetsrapport

Göteborgs Stad satsar långsiktigt på att minska skillnaderna i livsvillkor genom satsningen ”Jämlikt Göteborg”. En följd av satsningen blev att Göteborg år 2017 publicerade en jämlikhetsrapport som följer utvecklingen av Göteborgs ojämlikhet. Syftet med rapporten var att ge en samlad beskrivning av ojämlika skillnader i livsvillkor och hur de skiljer sig mellan olika grupper i staden. Jämlikhetsrapporten släpps vart fjärde år.

[Jämlikhetsrapporten 2017: Skillnader i livsvillkor i Göteborg \(på Göteborgs Stads webbplats\)](#)

Ung livsstil Malmö

Ung livsstil är en studie om ungdomars levnadsvillkor och preferenser i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet i Malmö. Rapporten ger en samlad bild och pekar på flera utvecklingsområden, inte minst flickors lägre aktiveringsgrad och sämre hälsa. Rapporten synliggör även hur olika sociala bakgrunder påverkar till vilken grad unga är aktiva på sin fritid.

[Ung livsstil Malmö rapport 2021 \(på Malmö stads webbplats\)](#)

Flickrum i det offentliga

Flickrum i det offentliga är ett projekt som utforskat hur offentliga rum kan utformas så att även flickor känner sig sedda och inkluderade. Undersökningar visar att flickor inte nyttjar stadens publika platser i samma utsträckning som pojkar och att flickor efter åtta års ålder börjar känna sig alltmer exkluderade i våra gemensamma livsmiljöer. Projektet genomförs på olika platser i Stockholm och London vars syfte var att synliggöra och lyfta frågan om unga flickors rätt till det offentliga rummet.

[Flickrum i det offentliga \(på White Arkitekters webbplats\)](#)

Bostaden är viktig för barn och unga

Bostaden är viktig för individen under hela livet. För barn och unga är ett tryggt och kontinuerligt boende en förutsättning för ett gott liv och en jämlik hälsa. Trots detta befinner sig tusentals barn i Sverige i hemlöshet och i tillfälliga och osäkra boenden. Osäkra boenden och trångboddhet

kan försvåra utveckling hos barn och unga och hämma både fysisk och psykisk hälsa (SOU 2020:46). En trygg bostad är en förutsättning för en god levnadsstandard. Fysisk planering och stadsutveckling kan bidra genom att säkerställa tillräckligt med bostäder med goda kvaliteter för barn och unga. Genom strategiska planer, politiska riktlinjer, styrning och detaljplanering kan kommuner säkerställa bostäder som gynnar barns och ungas utveckling samtidigt som kommunerna möjliggör för alla, oavsett bakgrund, att erhålla en god bostad till rimligt pris.

En plats att kalla hemma

Sedan 2002 har Rädda barnen publicerat rapporter om barnfattigdom i Sverige, men mot bakgrund av att det saknas ett barnperspektiv på boendefrågan publicerade Rädda barnen 2017 rapporten ”En plats att kalla hemma – Barnfamiljer i bostadskrisens skugga”. I rapporten presenteras bostadslösa barns och föräldrars erfarenheter och tankar om hur de har blivit påverkade av att inte ha ett hem. Rapporten lyfter fram både de underliggande orsakerna som lett till hemlöshet samt konsekvenserna för familjer som är drabbade. Rapporten riktar sig till alla som har makt att förändra barns livsvillkor.

[En plats att kalla hemma \(på Rädda Barnens webbplats\)](#)

Fysisk planering påverkar jämlikheten i skola och förskola

Förskola och skola är centrala för barns utveckling och har en viktig utjämnande effekt på barns olika livschanser (SOU 2020:46). Förskola och skola är de platser där barn för första gången möter samhället på egen hand och utvecklar egna sociala relationer. Bra lokaler med god inom- och utomhusmiljö har stor betydelse för barns skolgång.

Enligt regeringens nationella strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35) ska varje individ få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt oberoende av sin bakgrund och av i vilken skola individen går i. För att kunna erbjuda barn och unga likvärdiga uppväxtvillkor krävs det därför att den fysiska planeringen ger skolan och dess verksamhet förutsättningar att bedriva undervisning med likvärdig kvalitet. Genom att arbeta med lokalisering och utformning av förskolor och skolor samt säkerställandet av tillräcklig kvalitativ friyta, såväl inomhus som utomhus, kan fysisk planering och stadsutveckling bidra till jämlika förutsättningar för barn och unga.

I plan- och bygglagen, PBL, finns det uttalade krav på att det ska finnas tillräckligt stor friyta lämplig för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och bostäder. Tillgång till en förskole- och skolgård med tillräcklig yta och bra kvalitet är viktig för barnens motoriska och kognitiva utveckling.

Åren 2018 och 2022 genomförde SCB på uppdrag av Boverket en kartläggning av landets skolgårdar som visar att skolgårdarna generellt krymper samt att det finns stora kvalitetsskillnader mellan olika delar av landet. Mellan 2018 och 2022 har ytan i snitt i hela landet blivit knappt fyra kvadratmeter mindre per elev. Genom omsorgsfull planering och gestaltning går det att säkerställa tillräcklig yta och kvaliteter som skapar mer jämlika lärmiljöer som främjar barns och ungas rätt till lärande och utveckling. Förskola och skola och dess inomhus- och utomhusmiljö spelar en stor roll i att främja fysisk aktivitet, hälsa och välbefinnande för samtliga elever oavsett bakgrund och förutsättningar.

Trygga skolor

Verktyget ”Trygga skolor” är framtaget av Myndigheten för delaktighet (MFD). För att elever ska trivas, ha studiemotivation och nå sina kunskapsmål behöver de känna sig trygga i skolan. Skolans fysiska miljö spelar stor roll för tryggheten. ”Trygga skolor” är ett stöd i arbetet med att öka tryggheten vid planering, ny- och ombyggnad runt om i landet. Tre viktiga grundstenar är att involvera brukarna, utgå från allas behov och att inkludera trygghetskrav i upphandling.

[Planera för tryggare skolor \(på Myndigheten för delaktighets webbplats\)](#)

Brogårdaskolan en viktig byggsten i samhällsbyggnaden

Brogårdaskolan i Bjuv var en viktig satsning i kommunen då ambitionen var att utvecklas från ett före detta brukssamhälle till ett kunskapssamhälle. Det var därför viktigt att nya Brogårdaskolan inte bara blev ett ”skolhus” utan en plats som också gav tillbaka något till elever, pedagoger, lärare, föräldrar och lokalsamhället i stort. För att nå dit sattes barnen, deras behov och olika förutsättningar i fokus med målet att skapa trygga och goda miljöer för barn att växa upp i. Brogårdaskolan är ett gott exempel på en inlyssnande gestaltungsprocess som har resulterat i en stimulerande lärmiljö med rumslig variation både inomhus och utomhus. Skolan och dess arkitektur stödjer inte bara skolans behov utan bidrar även till stort välbefinnande för elever och personal.

En av framgångsfaktorerna i projektet var investeringen i tid och omsorg i planeringsprocessen. En processledare med kunskap inom pedagogik ledde processen där dialog pågick i alla skeden. De tankar och idéer som framkom under dessa samtal styrde gestaltningen av byggnad och inredning. Ett av målen som formulerades under dialogen var att skolan skulle upplevas som ett andra hem. Det efterfrågades en hemmiljö som erbjuder en trygg miljö med goda möjligheter till lek, rekreation och vila i lika hög

grad som varierande undervisningsmiljöer. Något som flera elever och lärare vittnar om blivit verklighet.

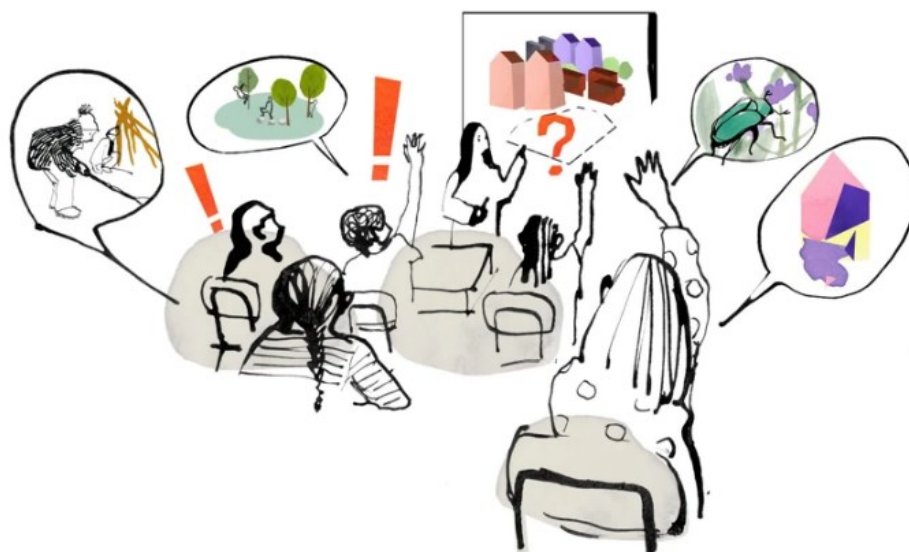
[Brogårdskolan – en skola med delaktighet och variation](#)

Delaktighet och inflytande i samhällsbyggnadsprocessen

Delaktighet och inflytande i beslutsprocesser kan bidra till att barns och ungas välbefinnande, demokratiska kunskaper och tillit till samhället ökar. Barns delaktighet kan se olika ut i olika skeden, pågå under olika lång tid och medföra en varierad grad av inflytande i samhällsbyggnadsprocessen. Formen för delaktighet kan variera, till exempel beroende på barnets ålder och mognad. Det är vuxna och inte minst beslutsfattare som bär ansvaret för att möjliggöra barns och ungas inflytande.

Delaktighet och inflytande skapar mening

Enligt regeringsformen ska det allmänna verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt ska tas tillvara. Delaktighet i utformningen av den egna livsmiljön kan både leda till ett ökat personligt välbefinnande och till en ökad tillit till samhället i stort. Att bli sedd, respekterad och att tillåtas sätta avtryck i sin närmiljö, ger mening i tillvaron och kunskap om mänskliga rättigheter. Alla barns rätt till delaktighet och inflytande i samhällsbyggnadsprocessen är viktigt för att uppnå jämlika livsmiljöer och en jämlik hälsa, oavsett var i landet någon bor. Delaktighet i beslutsprocesser hjälper barn att förstå att de kan påverka sin omgivning genom demokratiska beslut och hur de kan göra avtryck på sin omvärld.

Figur 7. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Handbok för barns delaktighet och inflytande

Handboken för barns delaktighet och inflytande är framtagen av UNICEF Sverige med syfte att delge teori och praktik för den som vill lära sig mer av värdet av barnets perspektiv. Genom att ge plats för olika röster och erfarenheter, ökar perspektiv och kunskap som tillför värde för såväl individer, verksamheter och beslut. Handboken bidrar till att ge kunskap om detta, argument och inspiration med mål att det ska kännas viktigt och roligt att involvera barn och efterfråga deras åsikter.

[UNICEF:s Handbok för barns delaktighet och inflytande \(på UNICEF Sveriges webbplats\)](#)

Alla barn har rätt att komma till tals

Barn och unga är experter på sin egen miljö och med rätt stöd kan de på olika sätt förmedla sina erfarenheter, behov, idéer och perspektiv. För att förstå barnets bästa i den fysiska miljön, är det särskilt viktigt att tillsammans med barn och unga utforska behov, rörelsemönster och hur de använder olika platser. Genom att ta vara på barns kunskap och behov kan våra livsmiljöer utvecklas till det bättre, både ur ett barns och en vuxens perspektiv.

Artikel 12 i barnkonventionen understryker alla barns rätt att komma till tals och beskriver att barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barns rätt att komma till tals finns även uttryckt i planprocessen då förfarandereglerna för regionplan, översiktsplan och detaljplan innebär att alla medborgare oavsett ålder har rätt att komma till tals (prop. 1997/98:182, s. 32).

Barn och unga möter och påverkar politiken

För att samla in ungdomars perspektiv jobbar flera kommuner med forum där barn och ungdomar på olika sätt får inflytande i kommunens olika processer och beslut. Ofta används flera olika sorters forum inom samma kommun för att fånga in en bredare målgrupp. På så sätt kan också de olika metoderna docka in i varandra, samma fråga kan lyftas på olika sätt i olika forum och ge ett mer förankrat resultat.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen presenteras olika alternativ för hur barn och unga kan möta förtroendevalda.

[Barn och unga möter och påverkar politiken](#)

Använd olika metoder och anpassa samhällsbyggnadsprocessen

Samhällsbyggnadsprocessen sträcker sig över lång tid och innefattar många skeden och olika planeringsnivåer. Det är lämpligt att analysera var i processen och i vilket skede det är mest relevant att lyfta fram och ta vara på barns och ungas kunskap. Processen kan ändras under tidens gång men med tillgång till flera metoder går det att anpassa efter de olika skeden under processens gång. Förutom flexibilitet i val av metoder, krävs tid och kompetens för att inkludera kunskapen från barn och unga in i fysisk planering och stadsutveckling. Det är ofta fördelaktigt att ta hjälp av en pedagog eller arkitekt som kan hjälpa till att överföra, tolka och lyfta fram det barnen menar.

På samma sätt är det lämpligt att samhällsbyggnadsprocessen anpassas så att det är möjligt att lyfta fram och ta vara på barns och ungas kunskap och erfarenheter i relevanta skeden. Delaktighet och inflytande kan skapas i såväl enskilda projekt som när strategiska dokument tas fram. Sammanhanget, förutsättningarna och förkunskapen hos deltagarna och arrangörer är avgörande för vilken process som väljs. Som arrangör behövs en medvetenhet om vad den valda delaktighetsprocessen innebär för praktiska förberedelser, genomförande och uppföljning.

Figur 8. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Aktiva skolvägar i Uppsala

I projektet ”aktiva skolvägar” utvecklar Uppsala kommun fyra platser i staden. Det är ett dialogprojekt som ger barn större utrymme i stadsmiljön och som sätter barn och trafiksäkerhet i första rummet. Bakgrunden till projektet är en ambition kring att samhällsbyggnadsprojekt i kommunen behöver stärkas av barnkonventionen och underlätta för god fysisk och

psykisk hälsa för barn och unga. Fyra skolor har deltagit i dialogen som handlade om hur platserna kunde utvecklas så att det blir tryggare och roligare att röra sig till fots eller cykel i området. Platserna har sedan utformats utifrån barnens önskemål i så stor utsträckning som möjligt.

[Om projektet Aktiv skolväg \(på Uppsala kommuns webbplats\)](#)

Vuxna bär ansvaret

I samhällsbyggnadsprocessen är det tjänstepersoner och förtroendevalda som bär ansvaret för att ge barn och unga möjlighet till delaktighet och inflytande. Barn har inte ansvar för att skapa sina egna miljöer. Vuxna behöver skaffa sig kunskap om dagens barn och unga, till exempel om deras tankar, värderingar, syn på mobilitet, säkerhet och kultur. Det krävs respekt och intresse för barns och ungas åsikter tillsammans med kompetens och medvetenhet från tjänstepersoner och förtroendevalda för att uppfylla barnkonventionen

Modell för delaktighet och inflytande

Begreppen delaktighet och inflytande kan betyda olika saker för olika människor. Delaktighet handlar om processen att involvera barn och ta del av deras åsikter. Inflytande handlar om att barns åsikter får påverka de beslut som fattas. Eftersom olika individer har olika förutsättningar är det lämpligt att den metod för delaktighet och inflytande som används anpassas efter målgruppen och syftet. Vissa individer har svårare att komma till tals och få sina åsikter beaktade, därför behöver planprocessen säkerställa att även dessa barn kommer till tals.

För att förstå delaktighet och inflytande kan Shiers delaktighetsmodell Delaktighetsstegen användas. Modellen har fem nivåer av delaktighet och beskriver medverkan i en delaktighetsprocess som kan leda till inflytande:

1. Barn och unga blir lyssnade på.
2. Barn och unga får stöd att uttrycka sina åsikter och synpunkter.
3. Barns och ungas åsikter och synpunkter beaktas.
4. Barn och unga involveras i beslutfattande processer.
5. Barn och unga delar inflytande och ansvar över beslutsfattande processer.

Exempel på former för delaktighet är rätten att lägga förslag, medverkan i dialog, möjlighet att lämna synpunkter och att bli involverad i beslut som berör barns miljö. Tillgång till relevant information är en grundläggande förutsättning för barns och ungas delaktighet. På samma sätt är det viktigt att klargöra i vilken utsträckning barnen kommer att kunna påverka och

hur deras erfarenheter och idéer kommer att användas. Att förmedla detta på ett relevant sätt till de berörda barnen är viktig, liksom att återkoppla efteråt vad det blev och varför.

Delaktighet utan att föra dialog

Om det inte går att involvera barn och unga i ett specifikt planärende finns det indirekt delaktighet. Det innebär att barns och ungas perspektiv indirekt representeras av exempelvis forskning eller specialistkunskap. Forskning som visar vad barn på gruppnivå generellt har för universella behov kan användas som underlag. På samma sätt kan det finnas andra förvaltningar, kollegor eller samarbetspartners som har genomfört tidigare dialoger där det går att dra generella slutsatser om barn som grupp. För att detta ska vara möjligt krävs det dock att det finns strukturer och system, till exempel en databas, som möjliggör att tidigare insamlad kunskap om barn och unga kan sparas och hittas.

Barn och unga kan också bli representerade av ett ombud, som till exempel en fritidsledare eller lärare som har särskild kunskap om barns generella behov. Särskilt viktigt att beakta vid indirekt delaktighet är att denna inte förmedlar kunskap om en specifik plats eller specifika individer, utan snarare ger generell kunskap om vad barn som grupp har för behov.

I sammanställningen av forskning i den här vägledningen finns mer information om forskning om barns livsmiljö.

[Sammanställning av forskning och utredningar](#)

Återkoppling visar respekt

Återkoppling är en viktig grundbult vid barns och ungas delaktighet och inflytande i långa och komplexa samhällsbyggnadsprocesser. Återkoppling är att visa respekt och tacksamhet för att barn och unga valt att lägga tid och energi på att delta i olika processer. Återkopplingen fyller en viktig pedagogisk och demokratisk funktion, eftersom den beskriver vad som hänt, hur deras åsikter tagits emot och förvaltas samt berättar vad som kommer att ske framöver. Genom återkoppling får barn och unga kunskap om att de, nu och i framtiden, har möjlighet att delta och påverka samhällsbyggnadsprocessen.

Återkoppling kan med fördel ske kontinuerligt under processens gång för att säkerställa att barns och ungas synpunkter har tolkats rätt. Det är viktigt att anpassa återkopplingen efter målgrupp och situation. Ofta kan flera metoder användas i samma projekt för att komplettera varandra. Återkopplingen måste alltid ske med respekt, transparens och ärlighet för att inte riskera att barn tappar förtroendet för samhällsbyggnadsprocessen.

Även tjänstepersoner och förtroendevalda inom organisationen behöver få veta hur barnrättsperspektivet blivit tillgodosett under processen och

implementerats i den byggda miljön. Det kan till exempel göras genom att ta upp hur barns rättigheter blivit tillgodosedda när det skrivs tjänsteutlåtanden. På så sätt kan de förändringar som skett med hjälp av barns involvering i processen spridas och vikten av barnens deltagande får uppmärksamhet.

Kommunövergripande dokument riktat till barn

I samband med antagandet av kommunens arkitekturprogram tog Borlänge även fram ett arkitekturprogram riktat specifikt till barn och unga. Programmets sex övergripande principer har skrivits om till lättare språk och med ett annat perspektiv; barnens perspektiv. Utifrån dialoger med barn har barnens arkitekturprogram utformats och formulerats efter de samtal, diskussioner och övningar som genomförts under processen.

[Barnens arkitekturprogram \(på Borlänge kommuns webbplats\)](#)

Barnrättsperspektiv i tjänsteutlåtanden

För att återkoppla till förtroendevalda använder flera kommuner sig av att beskriva barnrättsperspektivet i tjänsteutlåtanden/tjänsteskrivningar. Förutom att återkoppla, syftar det till att bidra till ökad kunskap om barns rättigheter i kommunen och varför det är så viktigt. Till exempel i Malmö stad ska tjänsteskrivelsen redogöra för hur ärendet tar hänsyn till ett barnrättsperspektiv. Om barnkonsekvensanalysen innebär en intressekonflikt eller om förslaget innebär att andra faktorer än barnets bästa väger tyngre ska det redogöras. Även vilka avvägningar som gjorts genom processen ska beskrivas tydligt i tjänsteskrivelsen.

Barnbokslut

Ett barnbokslut innefattar ofta en sammanställning av hur verksamhetens resultat berör barn och unga i kommunen. Det kan till exempel innebära att varje förvaltning gör en särskild utvärdering av hur fattade beslut påverkat barns och ungas villkor inom ett område eller i en verksamhet. Barnbokslut hjälper en kommun att återkoppla inom verksamheten, kartlägga och analysera vilka lärdomar som kan dras.

Flera kommuner använder sig av barnbokslut, läs mer om metoden på Barnombudsmannens webbplats.

[Barnbokslut \(på Barnombudsmannens webbplats\)](#)

Anordna dialog med barn och unga

Det finns mycket att tänka på när dialog med barn och unga ska anordnas. Det är viktigt att definiera vad dialogen syftar till och att välja dialogmetod efter syftet. Hur dialogen anordnas påverkar vad som sägs och vilka barn som får komma till tals.

Välj rätt kanal

När det kommer till barns och ungas delaktighet i fysisk planering och stadsutveckling, ligger en stor del av ansvaret för graden av delaktighet på det offentliga. Eftersom det inte finns några formella krav i plan- och bygglagen på att kommun eller region måste föra dialog med barn, baseras dialogtillfällena på frivillighet från barnens sida. För att barn och unga ska vilja delta behöver den ansvariga parten därför se till att deltagarna upplever det som meningsfullt att vara med. Dialogen behöver upplevas som intressant och deltagarna behöver känna att de har möjlighet att påverka på riktigt. Barn får aldrig skuldbeläggas om de inte vill delta. Då vissa barn är särskilt svåra att nå, krävs ibland extra lyhördhet och insatser för att få ett representativt underlag och att nå dem.

Exempel på möjliga vägar att nå barn och unga:

- Förskola, skola och anpassad skola.
- Elevråd och ungdomsråd.
- Föreningar och idrottsorganisationer.
- Fritidsgårdar.
- Offentliga platser.
- Sociala medier.

I många fall finns det redan etablerade kontaktvägar till barn och unga. Till exempel kan kultur- och fritidsförvaltningens kontaktnät användas. Vilka barn och unga som nås påverkas av den kanal som används. I det uppsökande arbetet är det viktigt att analysera vilka perspektiv som saknas för att dialogen ska bli så representativ som möjligt. Det är viktigt att tänka på såväl socioekonomiska som geografiska och jämlikhetsperspektiv.

Figur 9. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Dialog i förskola, skola eller anpassad grundskola

Många kommuner väljer att använda sig av skolan för att nå barn och unga. Med skolan som arena för delaktighet finns möjlighet att brett nå barn och unga med olika förutsättningar och bakgrunder. För en mångfald av perspektiv är det av vikt att bjuda in skolor för barn i olika åldrar och geografiska placeringar.

En gemensam upplevelse för många kommuner är svårigheten att ta plats i skolan med aktiviteter som sträcker sig utanför ordinarie läroplan och terminsplanering. Planerare och arkitekter behöver skapa och förvalta kontakt med verksamheten, det vill säga skolans ledning, berörda lärare och elever. Det är viktigt att ta kontakt i god tid så att projekten och dialogen kan förankras hos skolledningen och ges möjlighet att vävas in och tolkas hur dialogen kan knytas an till läro- och kursplaner. Ett annat arbetssätt kan vara att till viss del anpassa metoden och dialogen till läroplanen och den ordinarie undervisningen.

Beroende på kommunens storlek och organisation finns olika vägar att kontakta skolan, en del går via samordnare, andra via rektorer eller specifika lärare. Skolnämnden (eller motsvarande) är en given kontaktväg till de förtroendevalda. Ibland kan det också vara skolan som av eget intresse tar kontakt med planerare på berörda kommunala förvaltningar, till exempel gatu-, fastighets-, stadsmiljö-, skol- och parkförvaltningar eller dylikt. I vissa kommuner och på vissa förvaltningar finns det redan upparbetade rutiner mellan skolan och olika kommunala förvaltningar.

Arkitekter i skolan

Arkitekter i skolan, AiS, är en metod för dialog med barn och unga i skolan som bland annat har använts i projektet GLAP - Gestaltad livsmiljö genom arkitektur och pedagogik. Utgångspunkten är att alla barn ska ges förutsättningar till att engagera sig i och påverka sin närmiljö och våra gemensamma gestaltade livsmiljöer. Metoden kan användas av den som vill lära känna ett område ur barns och ungdomars perspektiv och i allmänhet inhämta goda idéer.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om metoden Arkitekter i skolan.

[Arkitekter i skolan](#)

Vilka ska delta?

Vilka och hur många som ska delta i en dialog beror på det enskilda plan-ärendet. Det är viktigt att tänka på att barnen kan beröras direkt eller indirekt. För att veta vilka barn och hur många som ska delta i en dialog, krävs kunskap och medvetenhet hos tjänstepersoner så att barn med olika bakgrund och förutsättningar blir representerade. Ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv behöver appliceras. Oavsett vilka och hur många barn som deltar i en dialog, är det viktigt att den som är ansvarig för plan-ärendet är medveten om vilka barn som kanske inte får eller kan komma till tals och vad det kan innebära för dialogens omfång, representativitet och kvalitet och i förlängningen hur det kan påverka vilken information som kommer fram.

Kommunens förutsättningar kan också påverka vilka och hur många som ska delta i en dialog. Vilka organisatoriska förutsättningar och vilka tidigare erfarenheter som finns, kan påverka dialogens innehåll och kvalitet. Tidigare erfarenheter från andra förvaltningar och kollegor kan också hjälpa till när det gäller att ringa in vilka som bör delta i en dialog.

Inflytandecafé

För att säkerställa att barn och unga som har erfarenhet av att gå i särskola får möjlighet till delaktighet och inflytande har Lunds kommun utvecklat plattformen Inflytandecafé. På inflytandecafé får barn och unga med intellektuell funktionsvariation eller erfarenhet av att gå i särskola möjlighet att påverka och göra sin röst hörd. Genom nära dialog med målgruppen byggdes plattformen upp som ett café - en naturlig mötesplats för barn, unga och förtroendevalda. Demokrati är grundförutsättningen för inflytandecafé. Att göra sin röst hörd och uttrycka sin åsikt kan ske på flera olika sätt. Inflytandecafé är ett forum utan talarstolar och scener där det i stället finns plats för andra uttrycksformer som till

exempel sång, dans, måla och pärla. Det är ett avslappnat forum utan krav på prestation. På inflytandecafé förs samtal över en fika, aktiviteter och workshops. Teman för inflytandecafé har till exempel varit stadsbyggnad och Lunds stadsmiljö.

Ett viktigt mål för inflytandecaféerna är att det ska vara roligt och tryggt att göra sin röst hörd. Sådant som kommit upp under caféerna har till exempel resulterat i att eleverna fått hjälp att skriva medborgarförslag.

[Påverka i Lund \(på Lund kommuns webbplats\)](#)

Grafisk facilitering

Grafisk facilitering är en metod där tankar, åsikter och upplevelser illustreras grafiskt. Grafisk facilitering kan ritas upp efterhand som diskussioner sker på plats alternativt göras i efterhand och skickas ut som en sorts anteckning för träffen. Metoden kan också användas som ett sätt att sammanfatta flera träffar eller intervjuer. Grafisk facilitering underlättar för personer som har begränsad möjlighet till att läsa, skriva eller prata, men bidrar också med ett material som är talande och lätt att ta till sig för alla. Bilder erbjuder ett annat sätt att kommunicera än genom text, vilket inkluderar fler.

Vilka frågor kan vi ställa?

Det viktigaste när det kommer till att prata med barn och unga är att skapa en kultur där de känner ”jag behövs, jag kan bidra med någonting och jag blir lyssnad på”. Detta tar tid och kräver rätt kompetens. En del i att skapa denna trygga och tillitsfulla kultur handlar om hur vi vuxna formulerar oss och framställer våra frågor.

Det är därför viktigt att förbereda vilka frågor som ska ställas, och på vilket sätt. Vilka frågor som ska ställas varierar stort beroende på kommun, kontext och det specifika planärendet. Många kommuner upplever det vara av stort värde att skapa en referensgrupp där arkitekturpedagoger eller andra med erfarenhet i frågan ingår, för att på förhand diskutera vilka frågor som är lämpliga att ställa och hur de bäst formuleras. Förslagsvis kan en frågeguide tas fram av tjänstepersoner med frågor anpassade efter olika åldersgrupper.

Oavsett vilka frågor som ställs, är det viktigt att förstå att det är upp till arkitekter och planerare att översätta det barn och unga säger till rumsliga aspekter och faktiska utformningar. Ett barn som säger att det vill ha ett sagoslott på torget kanske egentligen söker spänning och upptäcktsfärd snarare än ett specifikt sagoslott. Sagoslottet blir barnets uttryck för upplevelsen snarare än de rumsliga aspekterna. "Vad vill du känna och

uppleva på platsen?" i stället för frågan "Hur vill du att platsen ska se ut?" motverkar risken att barn och unga endast svarar utifrån vad de redan känner till och tror att de vuxna förväntar sig för svar. Ibland kan dialogen också innebära att inte ställa några frågor alls. Att observera och analysera hur barn rör sig, leker och betar sig på en specifik plats kan också ge mycket värdefull information.

Barn förmedlar användandet genom lek

Ett sätt att kunna inta ett barns perspektiv är att arbeta med observation och strukturerad reflektion, bland annat genom lekträff. Det kan vara genom att aktivt observera och följa leken, vad som händer och vad barnen gör i olika typer av miljöer. Med reflektion av observationerna, tillsammans med barnen själva och pedagoger, går det att få en bild av vad barnen vill, behöver och vad deras aktiva handlande genom leken uttrycker.

Gåtur

Gåtur är en metod som innebär att samla en grupp till en gemensam promenad i den fysiska miljö som ska undersökas och analyseras. Metoden skapar förutsättningar för en nyanserad dialog mellan medborgare och professionella och funkar utmärkt för såväl barn som vuxna. Viktigt dock är att det finns en kunskap om hur dialog förs med barn. Gåtur är en metod som låter barn besöka utvalda platser med syftet att aktivt granska dem och det ger barnen en möjlighet att berätta hur de upplever en plats i sin vardag.

[Gåtur och trygghetsvandringar](#)

Trygghetsvandring

När ett område ska förbättras kan en trygghetsvandring vara ett effektivt sätt att inventera miljön och att samla in olika gruppers erfarenheter. Under hösten 2019 genomförde Myndigheten för delaktighet trygghetsvandringar i tre högstadieskolor tillsammans med elever med funktionsnedsättning. Resultaten från trygghetsvandringarna visar att skolans lokaler inte skapar tillräckligt goda förutsättningar för trygghet utan i stället leder till utsatthet och stress. Myndigheten för delaktighets rapport visar på en rad möjligheter att förebygga och förhindra att elever känner sig otrygga i skolan.

[Skapa en trygg skola \(på Myndigheten för delaktighets webbplats\)](#)

Viktigt att tänka på vid dialog med barn och unga

För att skapa så bra förutsättningar som möjligt för barns och ungas delaktighet och inflytande finns det några nyckelfaktorer att ta hänsyn till.

1. **Vad vet du redan?** Förbered dig genom att undersöka och läsa på den om kunskap som redan finns kopplat till ditt projekt. Kanske finns det redan genomförda dialoger eller barnkonsekvensanalys för ett närliggande område? All förkunskap är viktig.
2. **Definiera vilken typ av delaktighet dialogen erbjuder.** Är det information, förankring, konsultation, delaktighet eller medbestämmande? Avser det en enkelriktad kommunikation eller samtal?
3. **Formulera en tydlig och transparent process.** Var tydlig med vad informationen barn och unga delger kommer användas till. Var transparent kring vad som går och inte går att påverka. Förklara tidsplanen och processen framåt så att barn och unga känner sig inkluderande.
4. **Respektfulla omständigheter.** Förbered ert arbete väl genom att tänka igenom behov ordentligt och definiera tydligt vilken information som behöver komma fram ur dialog. Säkerställ att de som ska planera och utföra dialogen har rätt kompetens och rätt förutsättningar för att kunna genomföra dialogen på ett så bra sätt som möjligt. Minimera den egna påverkan på det barnet förmedlar och var lyhörd för barnets perspektiv.
5. **Välj en lämplig plats/lokal/forum att träffas på.** Tänk på att välja en plats och lokal som är tillgänglig, både i utformning och vad gäller transportmöjligheter dit. Barn och unga åker ofta kollektivt, går eller cyklar. Dessutom spelar platsen och lokalen stor roll för hur trygga barnen känner sig. Desto tryggare barnen känner sig, desto mer genuin kan dialogen vara. Välj därför lokal och plats utifrån var barnen brukar vistas.
6. **Tänk på tiden.** Tiden på dygnet som passar tjänstepersoner behöver inte vara en tid som fungerar för barn och unga. Det behövs kontinuerliga träffar och väl tilltagen mötestid för att möjliggöra ett relationsbyggande mellan vuxna och barn. En god relation skapar förutsättningar för ärliga och genuina samtal och diskussioner.
7. **Tänk på hur och vem du frågar.** Hur frågor ställs färgar svaren. Tänk noga igenom hur du formulerar dina frågor. Glöm inte bort att se över vilka som bjudits in. Hur inkluderande är du? Blir svaren representativa?
8. **Bjud på mat eller fika som tack.** En förutsättning för att kunna hålla koncentrationen uppe är att inte vara hungrig.

9. **Bemanna med lämplig kompetens.** Vilka kompetenser behöver vara på plats för dialogen? Det kan vara bra att vara flera vuxna som kan anteckna och ta med sig det barn och unga berättar och gör. Se dock till så de vuxna inte riskerar att få ett övertag gentemot antalet barn.
10. **Välj metod och verktyg som passar målgruppen.** Vilken typ av metod passar sett till barnens ålder och förkunskap? Finns det utrymme att träffas mer än en gång? Behöver hela metoden eller någon övning anpassas utifrån behoven i gruppen? Kommer alla övningar att fungera för alla barn? Se även över behovet av hjälpmedel och annat stöd, så som närvarande elevassistenter eller teckenspråkstolking. Gör en ordentlig analys för att säkerställa att alla barn och unga kan delge sina åsikter med den aktuella metoden.
11. **Säkerhet och trygghet.** För att barn ska kunna delta i dialoger och känna tillit utan att utmana sin egen säkerhet och trygghet, är det viktigt att de känner sig trygga och sedda. Det kan till exempel vara val av metod, men det kan också innebära vaksamhet över att inte delge namn eller foton i de fall barnets säkerhet kan riskeras. Det är också viktigt att de som ska genomföra dialogen bygger förtroende och låter barnen verkligen lära känna varandra och den som håller i dialogen. Då ökar förutsättningarna för att de ska känna sig trygga.
12. **Ansvar och återkoppling.** Återkoppla till deltagarna för att visa på vilket sätt barnens insatser gjort skillnad. Återkoppling visar också respekt, tacksamhet och uppskattning för barnens deltagande. Genom återkoppling förmedlas vad barn och unga bidragit med i processen och motiveringar kan ges till varför/varför inte deras idéer och åsikter påverkat slutresultatet. Det finns flera sätt att återkoppla, till exempel genom att ordna en utställning, skicka brev eller mejl eller ha en uppföljande fysisk eller digital träff. Delge de som deltagit i dialogen vem som kommer vara kontaktperson framöver och var de kan se eller följa processen framåt.

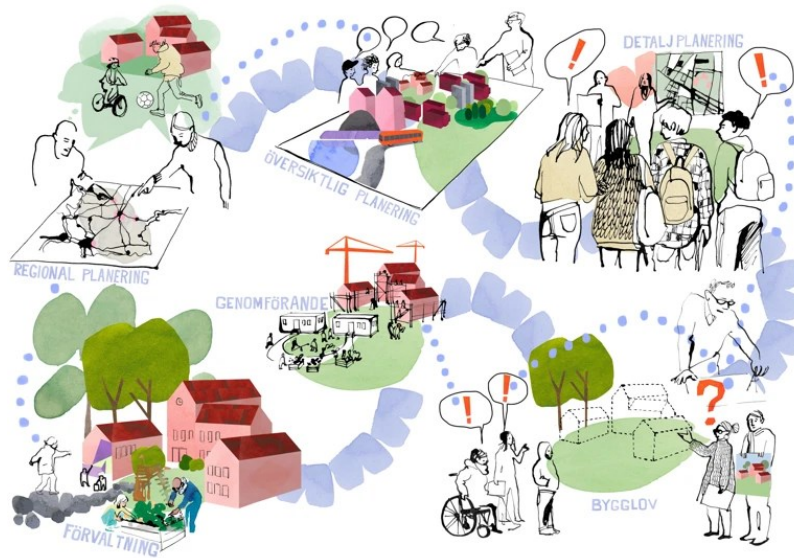
Checklista inför dialog med barn och unga

Checklistan inför dialog med barn och unga har tagits fram i projektet "LuMa Youth for Change" inom det kommunala partnerskapet mellan Lusaka och Malmö stad och har till stor del inspirerats av Barnombudsmannens webbaserade metodstöd "Unga Direkt". Checklistan ska helst användas tidigt i en process med frågor som direkt eller indirekt rör barn och unga. Frågorna vid varje steg är tänkta att besvaras innan du startar processen.

[Checklista för dialog med barn och unga \(på Internationellt centrum för lokal demokratis webbplats\)](#)

4 Barn och samhällsbyggnadsprocessen

Hur en plats ser ut, fungerar och används beror på en lång kedja av olika processer och beslut. Barnrättsperspektivet behöver finnas med genom hela samhällsbyggnadsprocessen för att barns bästa ska förverkligas i den byggda miljön. Olika skeden i processen hanterar olika frågor, där alla är viktiga i arbetet med att uppfylla barns rättigheter i den fysiska miljön.

Figur 10. Barnrättsperspektivet kan synliggöra barns och ungas behov genom hela samhällsbyggnadsprocessen. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

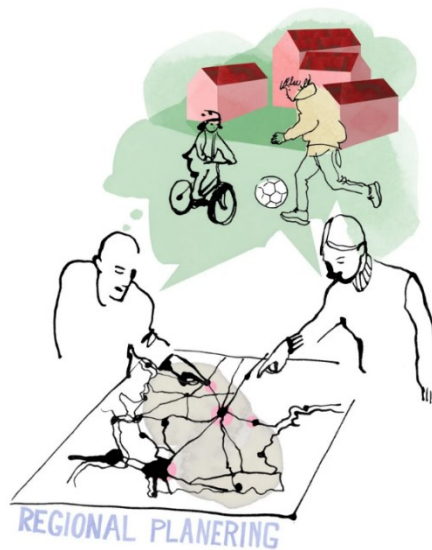
Barns rättigheter i regional planering

Regional planering skapar förutsättningar för kommunöverskridande samhällsstrukturer. Strukturerna har betydelse för barns livsmiljöer och därmed ska barns rättigheter beaktas i planeringen. Intresseområden som särskilt berör barn i regional planering är bebyggelse, infrastruktur, kollektivtrafik och grönstruktur. Eftersom regionplanen är på en övergripande nivå kan regionen behöva göra särskilda insatser för att göra planförslaget begripligt för barn och skapa förståelse för hur de berörs av planen.

Regional planering skapar strukturer för barns livsmiljöer

Regionerna har ett regionalt utvecklingsansvar och många av de frågor som ligger inom regionens ansvarsområde gällande planering och samhällsutveckling har inverkan på barn och ungdomar. Den regionala planeringen kan till exempel ge ställningstaganden kring bebyggelsestruktur, bostadsförsörjning, grön- och blåstruktur, kultur, rekreation och turism, infrastruktur, transportsystem och kollektivtrafik, energi, klimat och

miljö. Regional planering kan utjämna kommunala skillnader och skapa förutsättningar för övergripande strukturer som främjar barns jämlika livsmiljöer.

Figur 11. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Hur den fysiska miljön formas på regional nivå är viktig för hur barn och unga kan utvecklas och leva sina liv. Platsernas betydelse för barn i regionen kan variera med ålder, kön, intressen och andra förutsättningar. Fysisk planering kan tillgodose barns behov i den regionala planeringen genom till exempel hur grönstruktur hänger samman, vart de regionala noderna finns, hur trafikplanering ordnas och var barn och unga kan ta sig via kollektivtrafik.

De intresseområden som regionerna ansvarar för ger förutsättningar för kommunernas utveckling och hur barn och ungas livsmiljöer ordnas. Genom regional planering kan ett rumsligt regionalt perspektiv skapas som kommunerna kan ta stöd av när det gäller barns rättigheter i den fysiska miljön. Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barn rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. Barn bör därför komma till tals i arbetet med att ta fram olika regionala planeringsunderlag, som till exempel den regionala utvecklingsstrategin. (Artikel 12, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter)

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Regionalt arbete för barns rättigheter

Region Kronoberg arbetar med barns rättigheter på flera olika sätt. När beslut ska fattas som påverkar barn och unga används barnrättsbaserade beslutsunderlag. Regionen har tre nivåer av prövning av barnets bästa.

Till respektive nivå finns beslutsunderlag samt instruktion till prövningen.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om Region Kronobergs arbete för barns rättigheter.

[Regionalt arbete för barns rättigheter](#)

Regionplanen synliggör regionens samlade vilja för barns rättigheter

Enligt PBL är regionplanen vägledande för efterföljande kommunal planering. Region Stockholm och Region Skåne är de regioner som för närvarande ska upprätta en regionplan enligt PBL, men även andra regioner kan välja att arbeta med regional fysisk planering enligt PBL. Regionplanen synliggör regionens samlade vilja och skapar förutsättningar för fysiska strukturer som sträcker sig över kommungränser så som transportinfrastruktur, bebyggelsestruktur och grönstruktur. Det är strukturer som har stor betydelse för barns livsmiljöer och därmed ska barns rättigheter beaktas i planeringen.

Plan- och bygglag (2010:900) 7 kap. 1 §

Regionplanen är vägledande främst för kommunala samarbeten, kommunernas översiktsplanering och också ett underlag för länsstyrelserna i deras bedömning om kommunerna har samordnat sig kring relevanta frågor i tillräcklig utsträckning.

Regionens mål om barns livsmiljöer

I regionplanen ska det framgå hur planen har samordnats med flera andra regionala dokument. PBL hänvisar till den regionala utvecklingsstrategin, länsplanen för regional transportinfrastruktur, trafikförsörjningsprogrammen även kommunala riktlinjer för bostadsförsörjning, samt nationella och andra regionala och kommunala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling i länet. Utöver dessa kan det också finnas andra policys, strategier eller liknande måldokument som uttrycker regionens mål och ambitioner när det gäller barns rättigheter som behöver beaktas i arbetet med regionplanen. En dialog med andra delar av regionens organisation är betydelsefull för att få kännedom om det finns tidigare ställningstaganden om barns rättigheter kopplat till den fysiska miljön.

Plan- och bygglag (2010:900) 7 kap. 3 §

Barns rättigheter i processen att upprätta eller ändra en regionplan

Processen för att upprätta eller ändra en regionplan är huvudsakligen densamma som för processen för en översiktsplan. Vägledning för barns rättigheter i översiktsplaneprocessen kan vara stöd för hur barns rättigheter kan beaktas i processen för att ta fram en regionplan.

Plan- och bygglag (2010:900) 7 kap. 5 §

Planeringsfrågorna i en regionplan är dock på en mer övergripande nivå än en översiktsplan. Det kan innebära att ett planförslag kan vara svårbegripligt för barn och hur de påverkas av planen. Regionen kan behöva göra särskilda insatser för att skapa intresse och förståelse för hur barn och unga berörs av planförslaget.

Barns delaktighet i regional planering

Barn och unga berörs i högsta grad av beslut beträffande olika typer av markanvändning i en regionplan och i planeringen bör regionen därmed ta hänsyn till barnperspektivet. Barn har kunskap om sin närmiljö och kan ofta bidra med perspektiv som vuxna inte har någon erfarenhet av.

Överklagan och laglighetsprövning för regionplan

Beslutet om att anta en regionplan kan överklagas om regionplanen inte har tagits fram på ett lagenligt sätt eller om beslutet har fattats av någon annan instans inom regionen än regionfullmäktige. Grundprincipen för laglighetsprövning är att varje medlem i en svensk region har rätt att överklaga regionens beslut. PBL har inga särregler för barns rätt att överklaga.

Plan- och bygglag (2010:900) 13 kap. 1 §

Kommunallag (2017:725) 13 kap. 1, 4, 8 §§

I svensk rätt saknar personer under 18 år rätt att väcka talan vid domstol (jfr dir. 2022:35, sid 6). Sverige har inte heller tillträtt tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen som ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté. Barns rättigheter att klaga och kräva sin rätt ska ses över genom en utredning som regeringen har tillsatt.

[Barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, dir. 2022:35 \(på regeringens webbplats\)](#)

Genomförandet av barns rättigheter i regionplanen

Regionplanen ska innehålla en redovisning om hur planen är avsedd att genomföras. Regionen är beroende av kommunerna för genomförandet av regionplanen eftersom det är kommunerna som har planeringsansvar

enligt PBL. Under processen är det således angeläget att ha en kontinuerlig dialog med kommunerna för att förankra åtgärder i planförslaget. Genom att tillsammans och med olika utgångspunkter lyfta utmaningar är det möjligt att se nya perspektiv och hitta nya lösningar för barns behov. Det ökar möjligheten att åtgärderna fullföljs och att barns rättigheter tillgodoses även i den kommunala planeringen.

Plan- och bygglag (2010:900) 7 kap. 3 §

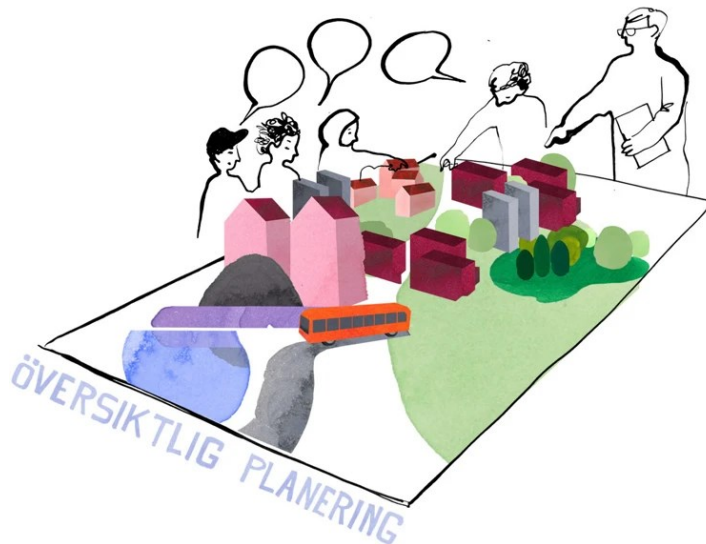
Barns rättigheter i översiktsplanering

Översiktsplanen är vägledande för efterföljande planering och prövning och har därmed möjlighet att skapa goda förutsättningar för barns livsmiljöer. I översiktsplaneringen handlar barns rättigheter bland annat om att ge tillräckligt utrymme i den fysiska miljön för barns intressen och behov och att barn ska få komma till tals. Även förutsättningarna för barns och ungas självständiga mobilitet är en angelägen fråga i översiktsplaneringen.

Översiktsplanering påverkar barns livsmiljöer över lång tid

Översiktsplanen lägger grunden för efterföljande skeden i samhällsbyggnadsprocessen och ger vägledning om vilken mark- eller vattenanvändning som kommunen anser är lämplig för en viss plats. I översiktsplanen anger kommunen därför inriktningen för en långsiktig hållbar utveckling och den är ett verktyg för att synliggöra kommunens prioriteringar för den fysiska miljön. Planen har stor påverkan på barns livsmiljöer eftersom planen skapar förutsättningar för strukturer som kan komma att gälla för lång tid framåt. Barns rättigheter är därför viktigt att beakta i översiktsplaneringen. Lokaliseringen av och sambanden mellan olika platser som barn och unga använder kan vara avgörande för hur de kan använda sin närmiljö.

Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap. 2 §

Figur 12. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Barns och ungas perspektiv i översiktsplanering

Göteborgs Stad har tagit fram en rapport om hur stadsbyggnadskontoret och kulturförvaltningen tillsammans har arbetat med barns perspektiv på Göteborgs nya översiktsplan. I rapporten beskrivs hur ca 250 barn har fått komma till tals inom arbetet med översiktsplanen. Läs mer om metoder, processen och bearbetningen av synpunkterna i rapporten Barn och ungas perspektiv på Göteborgs Stads förslag till ny översiktsplan.

[Barn och ungas perspektiv på Göteborgs Stads förslag till ny översiktsplan \(på Göteborg stads webbplats\)](#)

Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar

Umeå kommun har tagit fram beskrivningar av Umeås olika stadsdelar och områden. Rapporten "Umeås stadsdelar – så står det till! Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet" beskriver Umeås stadsdelar och områden utifrån statistik, analyser och Umeåbornas synpunkter. Rapporten beskrivs vara ett möjligt avstamp och ett stöd för hur stadsdelarna kan utvecklas för att bli mer socialt hållbara. Arbetet bygger bland annat på intervjuer och enkätsvar från över 2000 Umeåbor, och däribland barn och unga.

Stadsdelsbeskrivningarna berör till exempel var barn bor, hur barnfattigdomen ser ut, vad det finns för mötesplatser för barn och unga, tillgången till skolor och förskolor och hur förutsättningarna för barns möjlighet till att gå och cykla ser ut. Ungas perspektiv lyfts särskilt genom att unga fått

berätta om bra och dåliga platser i sitt område samt lämna önskemål för framtiden. Stadsdelsbeskrivningarna kan fungera som kunskapsunderlag och bidra med värdefull information vid arbete med översiktsplanering.

[Umeås stadsdelar – så står det till! Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet \(på Umeå kommuns webbplats\)](#)

Barns intressen skiljer sig åt i olika åldrar

Det är viktigt att kommunen tar hänsyn till att olika åldersgrupper inom gruppen barn har olika behov i planeringsarbetet. För yngre barn i förskoleåldern är närmiljön kring boende och förskola av stor betydelse eftersom det är i dessa miljöer de rör sig mest. Barn i förskoleåldern är känsliga för trafikbarriärer och leker främst på platser och grönytor nära hemmet. Plats för inspirerande och utforskande närmiljöer med mycket grönska är därför viktiga för de yngsta barnen.

Barn i låg- och mellanstadieåldern rör sig längre bort från hemmet än yngre barn. I den åldern är det viktigt för barn att kunna vara tillräckligt långt borta för att vara utom synhåll från föräldrarna men ändå tillräckligt nära för att få tillåtelse att gå till platsen. Det kan handla om platser som till exempel skola, fritidsgård, idrottsanläggningar, kulturbyggnader och bibliotek, men även parker och grönområden.

I takt med ökad ålder utvidgas utforskandet av den fysiska omgivningen. Ungdomars användning och upplevelse av utemiljöer skiljer sig från de yngre barnens. För unga personer är miljöer som affärsområden, torg, gator och parker viktiga mötesplatser. Unga är oftast mycket rörliga och kan ta sig långa sträckor från hemmet för att söka efter både aktivitet och avskildhet. Unga personer dras även till platser som inte redan är funktionsbestämda, såsom övergivna eller överblivna platser i gränzoner mellan områden.

Utemiljöer som mötesplatser

En god utemiljö är en miljö där barn och unga har tillgång till fysiska utmaningar, rörelsefrihet och tillgängliga mötesplatser. Det är en miljö som uppmuntrar både till spontan och styrd lek. En god utemiljö ger även möjlighet för barn och unga att skapa och forma sina egna platser och aktiviteter. En förutsättning för att uppnå en god utemiljö för barn och unga är att i översiktsplaneringen planera för tillräckligt med friyta som är lämplig för varierande lek och utevistelse. Det är en fördel om barn och unga själva kan nå dessa platser utan sällskap av vuxen.

Barn använder gator, torg, parker och skolgårdar inom en stad eller ett visst område på olika sätt. Vissa barn vill synas och ta plats, andra barn vill iakttä och delta ibland medan vissa barn helst vill observera. Dessa

behov kan i översiktsplaneringen till exempel hanteras genom att planera ytor för olika typer av platser för möten och aktiviteter.

Parker och grönområden för hälsa och välbefinnande

Parker och grönområden runt om i kommunen är mötesplatser som ofta är av stor vikt för barn och unga. Gröna och naturliga miljöer erbjuder varierande och sinnrika platser som gynnar barns utveckling. Dessutom skapar grönstrukturer en god uppväxtmiljö för barn och unga eftersom vistelse i gröna miljöer som parker, grönområden och natur främjar hälsa och välbefinnande. Grönstruktur är ett viktigt stadsbyggnadselement och bidrar till att skapa förutsättningar för biodiversitet, ekosystemtjänster, klimatanpassning och god luft här och nu och för kommande generationer.

För barns välmående och goda hälsa är det fördelaktigt att kunna nå grönområden inom 300 meter från sin bostad. I översiktsplanen är det därför viktigt att säkerställa gröna samband som stärker barn och ungas hälsa och framtid, samtidigt som parker och gröna mötesplatser prioriteras i översiktsplaneringen. Läs mer om detta i Boverkets vägledning om Grönplanering för människors hälsa och välbefinnande.

Figur 13. Illustration: Annika Carlsson/Boverket

Grönska är viktigt för människors hälsa och välbefinnande

Närheten och tillgängligheten till ett grönområde har en stor betydelse för användningen och därmed de positiva hälsoeffekterna.

I Boverkets vägledning ”Grönplanera! – En vägledning om kommunal grönplanering” finns mer information om hur grönska har betydelse för människors hälsa och välbefinnande.

[Grönplanera för människors hälsa och välbefinnande](#)

Mobilitet för att självständigt nå målpunkter

Kommunen kan i översiktsplanen skapa förutsättningar för att barn och unga ska kunna gå, cykla eller använda kollektivtrafik för att nå sina målpunkter. Det är lämpligt att gång- och cykelvägnät kopplas till kollektivtrafik för att skapa ett hållbart och effektivt resmönster även för de barn och unga som har längre resväg. Närhet och samband mellan barns olika målpunkter har betydelse för om barn på ett självständigt sätt ska kunna röra sig mellan dessa.

Även utformning och gestaltning av gång- och cykelvägnät, till exempel topografi och omgivningar, bör beaktas i översiktsplanen då det har betydelse för om barn väljer att gå och cykla. Med ett varierat nät av gång- respektive cykelvägar kan barn och unga välja en väg som känns trygg och säker oavsett tid på dygnet eller målpunkt.

Plats för förskolor och skolor

En bra förskolegård eller skolgård erbjuder barn en miljö som främjar en mångfald av möjligheter. Barn ska kunna vara fysiskt aktiva, vara sociala tillsammans med andra, få naturkontakt och hitta platser där de kan vara själva och finna återhämtning. En tillräckligt stor skolgård gör det möjligt för barn att få sina varierande behov och individuella önskemål tillgodosedda. Det är därför en fördel att redan i översiktsplanen lokalisera förskolor och skolor så att tillräcklig friyta kan tillgodoses.

Tillräcklig yta på gården ger förutsättning att bibehålla områden med naturkaraktär utan att de slits ned. Det gynnar barns lek och återhämtning, och ger samtidigt samhället ekosystemtjänster som biologisk mångfald och infiltrering av dagvatten.

När förskolor och skolor ska lokaliseras i översiktsplanen kan också hänsyn tas till att barn och unga självständigt ska kunna ta sig till och från skolan. Till exempel genom att undvika att placera förskola och skola i utkanten av en ort i närhet av stora trafikapparater, så att barn slipper korsa större trafikleder.

Figur 14.Översiktsplanen är viktig för att kunna säkerställa barns självständiga mobilitet, till exempel genom gång och cykling. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Riktlinjer, mål och ställningstaganden för yta

Många kommuner arbetar med särskilda placerings-, storleks- och kvalitetskrav på friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförbar verksamhet. För att kunna säkra friytor som uppfyller plan- och bygglagens krav om storlek och lämplighet för lek och utevistelse måste behov av yta finnas med som grundförutsättningar vid planläggningen.

Boverkets har tagit fram allmänna råd om friyta, Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.

[Boverkets allmänna råd \(2015:1\) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet \(i Boverkets författningssamling\)](#)

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om friyta för lek och utevistelse.

[Friyta för lek och utevistelse](#)

Platser för idrottsanläggningar och kulturverksamheter

Kulturverksamheter är ofta viktiga fritidsverksamheter för barn. Många barn har även olika idrotter som fritidsaktivitet och att vara fysisk aktiv är särskilt viktigt för barn. I översiktsplanen kan kommunen planera för områden som är lämpliga för idrottsanläggningar och kulturverksamheter av olika slag. Kommunen bör beakta att områdena passar för ändamålet och attraherar barn i olika åldrar och av olika kön.

Idrottsanläggningar och kulturverksamheter är viktiga målpunkter för barn. Det är därför viktigt att dessa målpunkter inte hamnar i otillgängliga och oattraktiva lägen. Om målpunkterna finns i anslutning till bostadsområden är det möjligt för barn att självständigt gå eller cykla till platsen. Anläggningar likt dessa bör försörjas med kollektivtrafik för de barn som bor på längre avstånd.

Variation och mångfald i boendemiljöer

Kommunen kan i översiktsplanen uttrycka viljeinriktning och ställningstagande om utformning av bostadsområden som vägledning till efterföljande planering och prövning.

Ett varierat bostadsbestånd kan skapa förutsättningar för olika typer av hushåll. En blandning av upplåtelseformer och boendeformer ger möjlighet till barn från olika socioekonomiska grupper att träffas. En omsorgsfull utformad och trygg boendemiljö är en viktig faktor för att barn och unga ska må bra, känna studiero och bli en aktiv del av sitt område och samhället.

Kommunens mål om barns livsmiljöer

I översiktsplanen kan kommunen ta fram policys, strategier eller liknande måldokument som har betydelse för den fysiska miljön och barns rättigheter. Det kan till exempel handla om en övergripande strategi som gäller för alla kommunens förvaltningar eller enskilda förvaltningars dokument som behöver beaktas i arbetet med översiktsplanen. Dialog med andra förvaltningar är betydelsefullt för att få kännedom och kunskap om det finns tidigare ställningstaganden om barns behov som kan kopplas i översiktsplanen.

Metoder för att få kunskap om barns behov

I det inledande planarbetet är det lämpligt att kommunen undersöker hur barns bästa ska tas tillvara i översiktsplanen. Det finns olika tillvägagångssätt för att få information om hur den fysiska miljön kan utformas för att tillgodose barns behov. Ett första steg kan vara att använda sig av den erfarenhet som finns i den kommunala organisationen och ta hjälp av de förvaltningar som vanligtvis arbetar med frågor som rör barn. Det kan exempelvis vara skol-, social-, fritids-, idrotts-, trafik- eller parkförvaltningar. De lokala föreningsverksamheterna bär även på stor kunskap som är viktig att förvalta.

Forskning och tidigare insamlad information, till exempel enkätundersökningar, intervjuer eller liknande, kan också vara till stöd i översiktsplaneringen. Kommunen behöver vara uppmärksam på om den kunskap som är inhämtad från tidigare tillfällen fortfarande är aktuell men även vilka grupper av barn som deltagit. Om vissa grupper av barn inte finns med i det tidigare materialet, är det av vikt att göra kompletteringar för att inte osynliggöra dessa grupper i den fortsatta processen.

Kommunen kan även genomföra en dialog med barn och unga. Det underlättar arbetet om kommunen tidigt i processen planerar för barns delaktighet eftersom det kan kräva en del förarbete att hitta rätt forum och form för att inhämta barns kunskap och synpunkter.

[Initiera arbetet med översiktsplanen](#)

Avvägning mellan olika intressen i översiktsplanen

Utifrån de behov som finns i kommunen och de förutsättningar som råder växer ett förslag till översiktsplan successivt fram under planprocessen. Det kan krävas avvägning mellan olika allmänna intressen i bedömningen om vilket eller vilka ändamål ett område är lämpligt för. PBL framhåller inte särskilt barns intressen framför andra intressen, men enligt rekommendation från FN:s barnrättskommitté ska barnets bästa väga tungt.

FN:s barnrättskommitté rekommenderar att i de fall barnets bästa inte tillgodoses ska det motiveras varför och i översiktsplanen ska planförslagets väsentliga konsekvenser redovisas. Ett exempel på en väsentlig konsekvens för barn är om deras skolväg föreslås bebyggas med en korsande väg, vilket kan upplevas som en barriär och begränsar barns självständiga mobilitet. Ett annat exempel är om ett grönområde planeras att bebyggas med bostäder, vilket leder till att barn i grannskapet förlorar ett närområde för lek och stimulans. (Artikel 3, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.)

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Barns rättigheter i samrådsskedet

Syftet med samråd i översiktsplaneprocessen är att få fram ett bra beslutsunderlag och ge möjlighet till insyn och påverkan. Barn och unga ingår i de grupper som ska ges tillfälle att delta i samrådet och det gäller både enskilda barn och grupper av barn. Likaså uttrycker barnkonventionen att barns åsikter ska ingå i frågor som rör barn. Det finns inte någon nedre åldersgräns för barns deltagande, men hänsyn ska tas till barns mognad och ålder enligt rekommendationer från FN:s barnrättskommitté. (Artikel 12, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.)

Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap. 8 §

Tjänstepersoner och förtroendevalda har nyckelroller för att ge barn och unga möjlighet till inflytande i planeringen. Genom att inkludera barn och unga i samhällsbyggnadsprocessen kan kommunen höja sin kunskapsnivå om barns och ungas specifika behov och upplevelser av ett område eller en plats. Barn och unga får en ökad förståelse för de politiska processerna, blir lyssnade på samt ges möjlighet till att påverka sin

vardag och sin närmiljö. Det kan leda till en ökad upplevelse av trygghet när en individ känner sig delaktig i sitt område.

Anpassa samråd till barns förutsättningar

Formen för samråd är inte reglerad, förutom vilka som ska och som kan delta. Kommunen har därför stora möjligheter att anpassa samrådet till barn i olika åldrar och med olika förutsättningar. Mycket små barn och barn med funktionsnedsättning, som kan ha svårigheter att uttrycka sig i formella samrådsprocesser, bör ges särskilda möjligheter att framföra sina åsikter enligt rekommendationer från FN:s barnrättskommitté. Det kan i vissa fall behövas riktade insatser mot utsatta och marginaliserade grupper av barn.

Barn ska fritt få uttrycka sina åsikter, vilket innebär att barn inte får utsättas för påtryckningar när de ska komma till tals och att det är barnets åsikt som ska komma fram och inte någon annans.

Det finns inte några regleringar kring hur länge samrådsprocessen ska pågå. Det innebär att kommunen har relativt stor möjlighet att anpassa samrådsförfarandet så att det passar barn och unga. Formen för hur synpunkter ska samlas in är inte heller reglerad, däremot ska synpunkter hanteras och beaktas oavsett i vilken form de kommer in. Det kan vara synpunkter som framförts vid möten, under promenader, genom teckningar, från webbtjänster eller på annat sätt. Kommunen ska redovisa alla synpunkter som framkommit under samrådet i en samrådsredogörelse och vilka förslag som framförda synpunkter har lett till.

Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap. 11 §

[Samråda översiktsplanen](#)

Dialog med barn och unga i översiktsplaneringen

En översiktsplan omfattar hela kommunen och har en övergripande planeringsskala som många människor kan ha svårt att läsa av och ta till sig. En dialog med barn behöver därför avgränsas till det barnet kan ha kännedom om och vara så konkret som möjligt. Dialogen bör handla om platser som är en del av barnets vardag, vilket kan innebära att kommunen behöver ha dialoger med barn på flera olika platser. Det är viktigt att kommunen är tydlig med syftet med dialogen och att sedan återkoppla hur kommunen har använt sig av det som framfördes.

Det kan vara en utmaning för kommunen att göra processen förståelig för barn eftersom den kan pågå under flera år och att genomförandet av planen kan sträcka sig decennier framåt. En introduktion om samhällsbyggnadsprocessen kan därför vara bra att inleda ett dialogförfarande med för att underlätta för barn att förstå hur de kan påverka planförslaget och vilka rättigheter de har.

PBL ställer krav på att översiktsplanen ska vara lätt att läsa. Det är viktigt för alla men kanske särskilt viktigt för barn och unga. Planförslaget behöver utformas på ett sätt som tydligt, både i skrift och bilder, visar hur kommunen ser på användningen av mark och vatten och på bebyggelseutvecklingen i kommunens olika delar. Att arbeta med fysiska eller digitala modeller är också en möjlighet för att skapa större förståelse och nå fler.

Återkoppling i granskningsskedet

Ett förslag till översiktsplan ska granskas under minst två månader. Under den tiden ska planförslaget vara tillgängligt för alla som har rätt att lämna synpunkter. Om barn från skola eller fritidshem varit delaktiga kan informationen exempelvis göras tillgänglig där men det är också viktigt att kommunen återkopplar direkt till de grupper och individer som har deltagit i att ta fram planförslaget.

I granskningsskedet finns det krav på att synpunkter på planförslaget ska framföras skriftligt. Det kan innebära begränsningar för barns möjligheter att lämna synpunkter, vilket kommunen bör beakta och ta hänsyn till. Barn kan ta hjälp av ombud, som till exempel föräldrar och lärare, och i dialog med vuxna på olika sätt säkerställa att även deras synpunkter kommer in skriftligt.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om hur kommunen kan återkoppla till barn och unga som varit delaktiga i planprocessen.

Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap. 12, 13, 15 §§

Tydliga ställningstaganden ger bättre vägledning

Under planprocessen inhämtas en stor mängd information och kunskap för att skapa goda förutsättningar för barns och ungas behov. Det är viktigt att kommunen motiverar prioriteringarna i översiktsplanen för att den kunskapen inte ska förloras i efterföljande planering och prövning. Genom tydliga ställningstaganden kan informationen föras vidare och ge bättre vägledning för användare av översiktsplanen och andra aktörer.

[Granska översiktsplanen](#)

Laglighetsprövning av översiktsplan

Beslutet att anta en översiktsplan kan överklagas om översiktsplanen inte har tagits fram på ett lagenligt sätt eller om beslutet har fattats av någon annan instans inom kommunen än kommunfullmäktige. PBL har inga särregler för barns rätt att överklaga.

Plan- och bygglag (2010:900) 13 kap. 1 §

Kommunallag (2017:725) 13 kap. 1, 4, 8 §§

Grundprincipen för laglighetsprövning är att varje medlem i en svensk kommun har rätt att överklaga kommunens beslut. I svensk rätt saknar dock barn under 18 år rätt att väcka talan vid domstol. (Jfr dir. 2022:35, s. 6.) Sverige har inte heller tillträtt tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen som ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté. Barns rättigheter att klaga och kräva sin rätt ska ses över genom en utredning som regeringen har tillsatt (direktiv 2022:35).

[Barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, dir. 2022:35 \(på regeringens webbplats\)](#)

[Anta översiktsplanen](#)

Uppföljning inför framtagande av planeringsstrategi

Kommunen ska anta en planeringsstrategi senast två år efter ett ordinarie val till kommunfullmäktige. Planeringsstrategin ska bland annat innehålla kommunens bedömning av hur aktuell översiktsplanen är, om planeringsförutsättningarna har ändrats och även ställningstagande om kommunens fortsatta arbete med översiktsplanering. Inför ett sådant arbete är det lämpligt att planen följs upp och utvärderas i vilken omfattning planen verkar för barns bästa genom att använda sig av forskning och den kunskap och erfarenhet som finns i organisationen.

[Ta fram en planeringsstrategi](#)

Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap. 23 §

Barns rättigheter i detaljplanering

I detaljplanen anges ramarna för hur ett specifikt område kan användas och den påverkar därmed barns livsmiljöer. I detaljplaneprocessen handlar barns rättigheter bland annat om att skapa goda livsmiljöer för alla barn att kunna utvecklas och må bra i. Barn är experter på sin egen närmiljö och har enligt barnkonventionen rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. Detaljplaneprocessen innehåller flera skeden där det finns ett stort värde av att involvera barn.

Detaljplanen är viktig för barn och kommande generationer

Detaljplanen är bindande vid den kommande bygglovsprövningen och styr därmed markens användning under lång tid framöver, vilket påverkar hur barn och unga kan använda platsen. Barnkonventionen stärker barns rättigheter i detaljplaneprocessen och det är särskilt viktigt att beakta dessa rättigheter när planeringen rör skolor, skolvägar, kultur, bostäder, lekplatser, friytor och grönområden.

Handledning för SKA/BKA i detaljplaneprocessen

Arbetet med sociala aspekter och barnperspektiv handlar om ett förhållningssätt och ett perspektiv som ska avspeglas och löpa genom hela planprocessen och förankras hos alla aktörer. Göteborgs stad har tagit fram en vägledning med ett handledningsdokument för den som ska arbeta med socialkonsekvensanalys (SKA) eller barnkonsekvensanalys (BKA) i detaljplaneprocessen. Olika analysverktyg presenteras som är tänkta att fungera som ett hjälpmedel för att strukturera information och lokalisera kunskapsluckor. Även exempel på metoder och tillvägagångssätt presenteras.

[Handledning för SKA och BKA i detaljplaneprocessen \(på Göteborgs Stads webbplats\) \(PDF, 352 KB\)](#)

Barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys

Syftet med BKA är att säkerställa att barns rättigheter finns med i beslutsfattandet inom en verksamhet. En barnkonsekvensanalys (BKA) kan hjälpa till att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys.

[Barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys](#)

Barnkonsekvensanalys är en av flera olika metoder som kan användas. Det är alltid kommunen som ansvarar för att ta fram en barnkonsekvensanalys och inte en projektör eller byggherre.

Barn i olika åldrar har skilda behov

Det är viktigt att kommunen tar hänsyn till att olika åldersgrupper inom gruppen barn har olika behov i planeringsarbetet. För yngre barn i förskoleåldern är närmiljön kring boende och förskola av stor betydelse eftersom det är i dessa miljöer de rör sig mest. Barn i förskoleåldern är känsliga för trafikbarriärer och leker främst på platser och grönytor nära hemmet. Plats för inspirerande och utforskande närmiljöer med mycket grönska är därför viktiga för de yngsta barnen.

Barn i låg- och mellanstadieåldern rör sig längre bort från hemmet än yngre barn. I den åldern är det viktigt för barn att kunna vara tillräckligt långt borta för att vara utom synhåll från föräldrarna men ändå tillräckligt nära för att få tillåtelse att gå till platsen. Det kan handla om platser som

till exempel skola, fritidsgård, idrottsanläggningar, kulturbyggnader och bibliotek, men även parker och grönområden.

I takt med ökad ålder utvidgas utforskandet av den fysiska omgivningen. Ungdomars användning och upplevelse av utemiljöer skiljer sig från de yngre barnens. För unga personer är miljöer som affärsområden, torg, gator och parker viktiga mötesplatser. Unga är oftast mycket rörliga och kan ta sig långa sträckor från hemmet för att söka efter både aktivitet och avskildhet. Unga personer dras även till platser som inte redan är funktionsbestämda, såsom övergivna eller överblivna platser i gränzoner mellan områden.

Figur 15. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Goda kvaliteter i utemiljön

Barn använder sina närområden flitigt och utemiljöns värde är därför av hög betydelse för kvaliteten på barns livsmiljöer. Utemiljöer i detaljplanen kan omfatta både offentliga miljöer och bostadsgårdar. Oavsett behöver utemiljöer utformas så att de upplevs säkra och trygga över dygnets alla timmar och årets alla månader. Omgivningar och grad av variation på miljön kan ha betydelse för hur platsen upplevs. Platser bör även upplevas inkluderande av alla barn och unga oavsett ålder, kön eller funktionsförmåga.

Barnkonventionen belyser genom artikel 2 och artikel 31 alla barns lika rätt till utveckling, lek, vila och fritid. Bestämmelser om bebyggelsetätthet, grönska och byggnadshöjd är exempel på saker som regleras i detaljplanen och påverkar barns och ungas livsmiljöer. Hur detaljplanen styr användningen, vad det finns för utnyttjandegrad och exploateringsgrad kan påverka barns rättigheter till tillräcklig yta av hög kvalitet för lek och utveckling. Nyttjandegrad och exploateringsgrad påverkar även lokalklimat, hur varierad en miljö kan vara samt hur bra barn och unga mår. Barn och

kommande generationer är beroende av att detaljplanen försvarar kvalitativa och långsiktigt hållbara samhällsbyggnadsvärden. Om den gör det kan barns rätt till jämlika livsmiljöer över lång tid säkerställas.

Detaljplan för Skärholmsdalen skapar förutsättningar för goda livsmiljöer för barn

En integrerad barnkonsekvensanalys styrde processen för detaljplan Skärholmsdalen. Resultatet blev en plan som säkerställer de mål som sattes tidigt i processen. I detaljplanen har barnperspektivet genomsyrat de bestämmelser som gjorts, till exempel genom att sätta skarpa exploaterings-tal som reglerar bebyggelsen samt att spara träd som väderskydd. En annan åtgärd var att främja bevarandet av naturlig vegetation på gårdarna genom att styra att marken ska vara genomsläpplig för att kunna skapa naturanpassade lekmiljöer. Varje förskola och skola i området har i detaljplanen en egen gård och byggnaden är fristående, bland annat för att säkerställa tillräckligt med friyta. En dialog med barn synliggjorde till exempel att unga tjejer generellt kände sig trygga på bostadsgårdarna i befintlig bebyggelse, därför har bostadsgårdarnas avgränsning mot allmän plats prioriterats i detaljplanen. Genomgående entréer ut på gården så alla barn kan gå ut på gården själva utan att först gå ut på gatan, har varit något som säkerställts i detaljplanen.

Säkerställ friytor med detaljplan

För att kunna säkra friytor som uppfyller plan- och bygglagens krav om storlek och lämplighet för lek och utevistelse måste behov av platser finnas med som grundförutsättningar vid planläggningen. Genom att formulera ett tydligt syfte med detaljplanen får kommunen stöd för de planbestämmelser som behövs.

I Boverkets vägledning finns mer information om hur det går att säkra friytor i detaljplan.

[Säkra friytor med detaljplan](#)

Skydd av kulturvärden för att känna tillhörighet

Att känna till och förstå platsens historia och bakgrund, bidrar ofta till en känsla av tillhörighet och stolthet. Dit hör fysiska beståndsdelar i miljön som till exempel byggnader, stenmurar, vägar, vattendrag, landskap och grönska som kan berätta om människorna som levt, bott, arbetat och lekt där tidigare. Kunskap om närmiljöns historia, kulturvärden och karaktärsdrag kan stärka barns och ungas intresse och engagemang för dess utveckling och framtid. Hur kommunen tar vara på och förvaltar den enskilda platsens värde och kulturarv i detaljplanen är viktigt ur ett barnperspektiv. Bestämmelser om skydd av kulturvärden kan användas på allmän plats för att reglera hur befintliga miljöer som är särskilt värdefulla ska skyddas.

Trygga trafikmiljöer ur ett barns perspektiv

För barn är trafikmiljöer ofta komplicerade, ständigt skiftande miljöer som utmanar deras säkerhet. I detaljplan regleras hur stor plats trafiken får ta i ett visst område samt hur dessa trafikmiljöer utformas, vilket får stora konsekvenser för barns livsmiljöer. Trafik och parkering tar mycket utrymme och i tätbebyggda områden kan den riskera att konkurrera ut sådan användning som främjar barns utveckling och välmående.

Att själv kunna gå eller cykla till skola och fritidsaktiviteter ger barn och unga en ökad rörelsefrihet, självkänsla och lägger grunden för goda vanor. För att kunna erbjuda säkrare och tryggare trafikmiljöer för barn behöver därför detaljplanen anpassas till deras behov. Trafikmiljöers lokalisering, placering och utformning spelar stor roll för upplevelsen och säkerheten. Trygga trafikmiljöer ur ett barns perspektiv kan i detaljplanen till exempel påverkas genom reglering av gatubredder, gena gång- och cykelvägar samt placering av grönska och buskage.

Figur 16. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Barns bästa i detaljplanering

Varje detaljplan är unik och varje enskilt ärende styr därför vilken påverkan en detaljplan får för barn. När en detaljplan berör barn är det viktigt att principen om barns bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen ingår i processen med att ta fram eller ändra en plan. För att kunna skapa goda livsmiljöer för barn och unga finns det därför ett stort värde i att initialt alltid utgå från att detaljplanen berör barn. På så sätt kan barns bästa utredas och det finns ingen risk att gå miste om viktiga kvaliteter för barn och unga i detaljplanen.

[Lagen \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Avvägning mellan barns behov och andra intressen

I detaljplaneprocessen gör kommunen avvägningar mellan olika intressen, såväl allmänna som enskilda. Barns intressen utgör ett allmänt intresse men kan också vara ett enskilt intresse. Till exempel kan lokalisering av en skola vara ett allmänt intresse för flera kommuninvånare, men det kan också vara ett enskilt intresse för vissa föräldrar i kommunen. Ofta väger allmänna intressen tyngre än enskilda, vilket kan göra att det enskilda intresset får stå tillbaka.

Rättsfall

Mark- och miljööverdomstolen, MÖD, prövade frågan om tillgång till parker och grönytor i ett mål om överklagad detaljplan. Domstolen gjorde i målet även en avvägning mellan olika intressen, bland annat utformning av friytor i motsats till allmänintresset att uppföra byggnader för bostäder och verksamhetslokaler. Enligt domstolen hade barnets rättigheter inte

kränkts vid framtagandet av detaljplanen. (MÖD 2023-04-03, mål nr P 7536-21)

[Mål P7536-21 \(på Mark- och miljööverdomstolens webbplats\)](#)

Enligt den inledande bestämmelsen till plan- och bygglagen, PBL, syftar lagen bland annat till att främja en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för dagens människor men även för kommande generationer. PBL betonar inte särskilt barns intressen framför andra intressen, men om barn berörs ska alltid barnets bästa vägas in. Bedömningen om vad som är barnets bästa beror på det enskilda ärendet. Om barns intressen inte har prioriterats är det viktigt att motivera hur avvägningen har gjorts. Detta kan till exempel hanteras i samrådsredogörelsen där kommunen redovisar sina ställningstaganden utifrån samrådsförfarandet.

Plan- och bygglag (2010:900) 1 kap. 1 §

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 1 §

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 17 §

Lokaliseringsprövning av markens lämplighet

När en detaljplan tas fram ska kommunen göra en lokaliseringsprövning. En grundregel i prövningen är att marken ska vara lämplig för ändamålet ur en allmän synpunkt för att kunna bli aktuell för bebyggelse. I prövningen ska bland annat aspekter som hälsa och säkerhet beaktas och att planläggningen ska främja en god livsmiljö ur social synpunkt, som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper.

Vid en lokaliseringsprövning ska hänsyn tas till behovet av gator och vägar, torg, parker och andra grönområden, lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse samt möjligheter att anordna en rimlig samhällsservice och kommersiell service. PBL har inte särskilt fokus på barn som egen samhällsgrupp och nämner inte specifikt barns hälsa, men det är sannolikt under ovan nämnda förutsättningar som barns rättigheter konkret kan hävdas i lokaliseringsprövningen. Barns rätt till liv, överlevnad, utveckling och bästa möjliga hälsa är dessutom rättigheter som styrks av artiklarna 6 och 24 i barnkonventionen.

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 2, 3, 4, 5, 7, 9 §§

Involvera barn i ett tidigt skede

Det finns stora vinster med att planera för barns delaktighet redan i det inledande planarbetet. Dialog och delaktighet kräver en del förarbete för att kunna hitta rätt form för att inhämta barns kunskap och synpunkter. För att hitta rätt form av delaktighet behöver kommunen först ställa sig

frågan varför de behöver involvera barn i processen och vilka frågor de vill ha svar på. Därefter kan kommunen planera för hur och vilka som ska delta. Desto tidigare ett sådant arbete startar, desto bättre förutsättningar skapas för en god och meningsfull dialog med barn och unga.

Genom att involvera barn och unga i ett tidigt skede, innan den formella planprocessen börjat och ställningstaganden är gjorda, kan kommunen fånga in kunskap och viktiga frågeställningar som är av stort värde för efterföljande delar av processen. Det ökar i sin tur kvaliteten i planeringen. Barn har god kunskap om hur de upplever sin närmiljö och kan till exempel bidra med kunskap om platsens förutsättningar och vilken utvecklingspotential som finns.

Barn förmedlar användandet genom lek

Ett sätt att kunna inta ett barns perspektiv är att arbeta med observation och strukturerad reflektion, bland annat genom lekträff. Genom att aktivt observera och följa leken kan man se vad som händer och vad barnen gör i olika typer av miljöer. Därefter görs en reflektion över observationerna, tillsammans med barnen själva och pedagoger, och får på så sätt en bild av vad barnen vill, behöver och vad deras aktiva handlande genom leken uttrycker. Örebro kommun har vid flera tillfällen arrangerat lekträffar vid utveckling av ny lekmiljö runt om i kommunen.

Barns rätt att komma till tals i samrådsförfarandet

Under samrådet ska kommunen redovisa planförslaget, skälen för planförslaget och det planeringsunderlag som har betydelse. När barn och unga involveras kan denna typ av information behöva förmedlas på ett sätt så att även barn förstår grunderna för samrådet. Formen för samråd är enligt PBL inte reglerad, och därför kan samrådets form anpassas till det aktuella ärendet och till de som är tänkta att delta i samrådet. Det saknas också regleringar kring hur länge samrådet ska pågå. Det innebär att kommunen har relativt stor möjlighet att anpassa samrådsförfarandet så att det passar barn och unga i de fall de ska delta.

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 11 §

Samråd ska bland annat ske med kända sakägare, bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs av förslaget, vilket även kan innebära barn och unga. Planförslaget kan medföra olika typer av påverkan för barn beroende på vad barnet i fråga har för intresse i det enskilda ärendet. Det vanligaste är att barn och unga ingår i gruppen boende. Men de kan också vara sakägare om de till exempel äger en fastighet och de företräds då av en vårdnadshavare eller förmyndare. Kommunen har enligt PBL, men även enligt artikel 12 i barnkonventionen en skyldighet att involvera barn och unga om de berörs.

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 11 §

Barn ska fritt få uttrycka sina åsikter, vilket innebär att barn inte får utsättas för påtryckningar när de ska komma till tals och att det är barnets åsikt som ska komma fram och inte någon annans. Samrådet är en möjlighet för att tillgodose den rättigheten. Enligt FN:s barnrättskommitté har barns rätt att komma till tals utvecklats till att handla om deltagande och dialog som bygger på ömsesidig respekt och ömsesidigt lärande.

Samrådsredogörelse och underrättelse

Kommunen ska redovisa de synpunkter som kommit fram i samrådet. I en samrådsredogörelse ska även information och kommentarer finnas om hur kommunen tagit hänsyn till synpunkterna. Här ska även inkomna synpunkter från barn inkluderas och bemötas enligt artikel 12 i barnkonventionen om att barns åsikter ska tillmätas betydelse. Om barns åsikter inte har kunnat beaktas är det väsentligt att kommunen motiverar varför de inte kunnat tillgodoses.

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 17 §

Efter samråd ska kommunen genom en underrättelse informera om sitt planförslag. Enligt PBL:s förarbeten behöver kommunen endast informera om underrättelsen till enskilda om de uppgett namn och adress. Trots det är det bra om kommunen kan ge återkoppling om sitt planförslag till de barn som varit med i processen – det är ett sätt att uppfylla kraven i artikel 12 i barnkonventionen. Även om det saknas namnuppgifter så bör det finnas dokumentation om vilken skola eller klass som varit med. Hur kommunen då återkopplar om planförslaget avgör kommunen själv, exempelvis genom besök på skolan eller genom att personal på skolan sprider informationen. (Jfr prop. 2013/14:126 s. 89.)

[En enklare planprocess, prop. 2013/14:126 \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 17 §**Granskning och granskningsutlåtande**

Under granskningen ska planförslaget och eventuell samrådsredogörelse finnas tillgänglig för alla som vill granska handlingarna. Kommunen ska även tillhandahålla det planeringsunderlag som kommunen anser ha betydelse för bedömningen av förslaget. Det kan till exempel vara utredningar och dokumentation som visar hur barn berörs eller hur barn varit delaktiga under processens gång. Kommunen ska hålla denna information tillgänglig på sin webbplats under granskningstiden och kan även göra planförslaget tillgängligt på platser dit allmänheten har tillträde. Om barn från

skola eller fritidshem varit delaktiga så kan informationen exempelvis göras tillgänglig där. Kommunen kan med fördel återkoppla direkt till grupperna som deltagit och visualisera eller skriva på ett sätt så det blir tydligt för målgruppen för att uppfylla kravet i artikel 12 i barnkonventionen.

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 21 §

I granskningsskedet finns det krav på att synpunkter på planförslaget ska framföras skriftligt. Det kan innebära begränsningar för barns möjligheter att lämna synpunkter, vilket kommunen bör ta hänsyn till. Barn kan till exempel ta hjälp av föräldrar eller lärare som ombud och i dialog med vuxna på olika sätt säkerställa att även deras synpunkter kommer in skriftligt.

När granskningen är klar ska kommunen sammanställa de skriftliga synpunkter som har inkommit i ett granskningsutlåtande. Granskningsutlåtandet ska innehålla en redovisning av hur kommunen ställer sig till synpunkterna och hur förslaget ändrats med anledning av synpunkterna. Enligt artikel 12 i barnkonventionen ska barns åsikter respekteras och granskningsutlåtandet är ett sätt att tillgodose det.

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 23 §

Antagande av detaljplan

Det är preciserat i PBL hur och till vilka en antagen detaljplan ska kommuniceras. För att uppfylla barnkonventionens artikel 12 är det lämpligt att kommunen återkopplar till barn som deltagit under processens gång och redogör för hur den antagna detaljplanen blev, även om barn inte särskilt räknas upp i PBL. Återkoppling ska i så fall ske både när barns synpunkter har tillgodosetts och i de fall de inte har det. Detaljplaneprocessen är ofta lång och svår att ta till sig, därför behövs extra tydlig återkoppling för att barn ska förstå värdet av sitt deltagande. Återkoppling till barn och unga behöver göras på lämpligt sätt och anpassas efter barnets ålder och mognad.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns mer information om hur kommunen kan återkoppla till barn och unga som varit delaktiga i planprocessen.

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 27, 29, 30 §§

Barns rätt att överklaga en detaljplan

En detaljplan kan överklagas om den strider mot någon rättsregel. Beslutet måste då angå den som vill överklaga och gå emot den klagande. Den som klagat måste också, innan granskningstiden har gått ut, ha lämnat skriftliga synpunkter som inte har blivit tillgodosedda. En detaljplan kan

även överklagas genom laglighetsprövning. Laglighetsprövning innebär en prövning av om beslutet om detaljplan tillkommit på rätt sätt. Grundprincipen för laglighetsprövning är att varje medlem i en svensk kommun har rätt att överklaga kommunens beslut.

Plan- och bygglag (2010:900) 13 kap. 1, 17 §§

Kommunallag (2017:725) 13 kap. 1, 4, 8 §§

I svensk rätt saknar barn under 18 år rätt att väcka talan vid domstol (jfr dir. 2022:35, sid 6). Sverige har inte heller tillträtt tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen som ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté.

[Barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, dir. 2022:35 \(på regeringens webbplats\)](#)

Barns rättigheter i bygglov

I ärenden som påverkar barn är barnets bästa en faktor som ska ingå i bygglovsprövningen. Barnets bästa ska då väga tungt samtidigt som andra intressen beaktas. Både bestämmelser i plan- och bygglagen och barnkonventionen kan tillsammans stärka barns rättigheter i bygglovsförandet.

Barns rättigheter i bygglovsprövningen inom detaljplanlagt område

Om en detaljplan tydligt berör barn, är det viktigt att byggnadsnämnden beaktar barns rättigheter vid bygglovsprövning så att barns intressen och behov tillvaratas. Vid prövning av bygglov inom detaljplanlagt område ska byggnadsnämnden pröva om åtgärden stämmer överens med detaljplanen och vissa andra krav enligt PBL. Dessa krav är bland annat placering och utformning av byggnadsverk, utformningskraven, anordnande av tomter, allmänna platser och andra områden. Det är framför allt vid prövning av dessa krav som barns rättigheter kan aktualiseras.

Plan- och bygglag (2010:900) 9 kap. 30 §

Rättsfall

En ansökan om bygglov för tillbyggnad av altan avslogs av byggnadsnämnden eftersom placeringen var planstridig. Sökanden menade att avvikelsen borde godtas utifrån deras dotters behov, barnkonventionen och de rättigheter som finns för barn med funktionsnedsättning. Mark- och miljödomstolen konstaterade att även om barnkonventionen är lag och

det finns barn med särskilda behov, kan bestämmelser i PBL inte frångås. Överklagandet avslogs av domstolen. (MMD i Vänersborg 2020-09-01, P 486–20)

Lekvärdesfaktor inför bygglovsprövning

Flera kommuner använder sig av lekvärdesfaktor som metod för att mäta värdet på förskolegårdars lekmiljö. Lekvärdesfaktorn är ett utvärderings-system vid granskning av förskolegårdar inför bygglovsprövning. Den kan även utgöra ett av underlagen vid planering och framtagande av detaljplaner med syftet att säkra ytor för kvalitativ lekmiljö.

Lekvärdesbedömningen utgår från förutbestämda kvalitetsaspekter. Dessa kan till exempel beröra zonerings av gården, tillgänglighet, vegetation och topografi samt integration av lekutrustning i landskapet. Varje kvalitetsaspekt är indelad i tre poängnivåer. Målet är att nå så många poäng som möjligt. Kvalitetsaspekterna kan även användas som vägledning vid projektering och förvaltning av förskolors utemiljö.

Här är exempel från Järfälla kommun, Malmö stad och Lunds kommun.

[Lekplatser och lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Järfälla \(på Järfälla kommuns webbplats\)](#)

[Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö \(på Malmö stads webbplats\)](#)

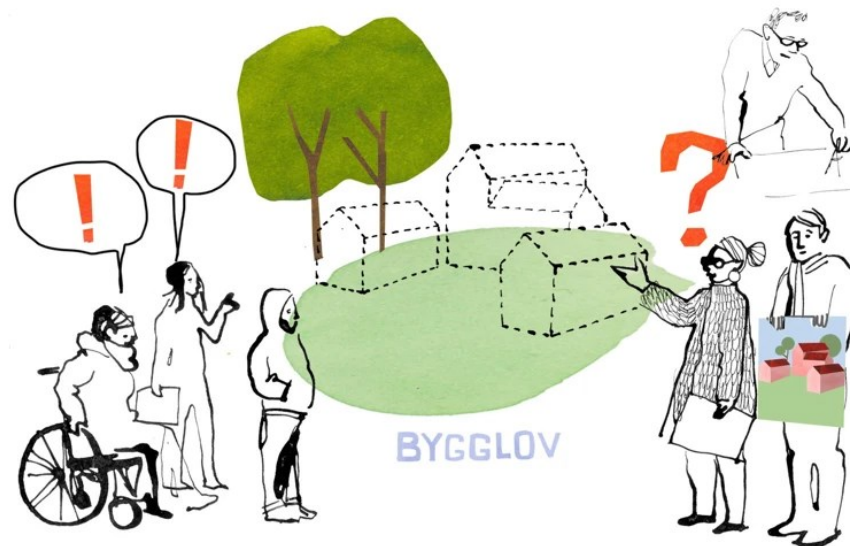
[Utemiljö vid förskolor i Lunds kommun - Råd och riktlinjer \(på Lunds kommuns webbplats\)](#)

Barns roll i bygglovsprocessen

I PBL preciseras inte vem som får ansöka om bygglov. Barn och unga kan ansöka om bygglov men de har inte rätt att ingå avtal och liknande, förutom i vissa begränsade fall när de har fyllt 16 år. Byggnadsnämnden kan därför inte pröva en sådan ansökan från ett barn utan ska i stället besluta att avvisa ansökan.

Plan- och bygglag (2010:900) 9 kap. 21 §

Föräldrabalk (1949:381) 9 kap. 1 §

Figur 17. Barnets bästa är en faktor som ska ingå i bygglovsprövningen om ärendet berör barn. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Vid handläggning av en lovansökan är deltagandet från allmänheten mer begränsat än i planprocessen eftersom det inte finns någon motsvarighet till samrådsförfarandet. I vissa fall ska dock grannar och andra berörda underrättas om en bygglovsansökan och få lämna synpunkter på den. Underrättelse ska ske bland annat till kända sakägare, kända bostadsrätts-havare, kända hyresgäster och kända boende. De tre sistnämnda grup-perna ska också vara berörda för att få en underrättelse. Det är till viss del samma grupp som ska komma till tals vid framtagandet av en plan. Bo-ende som berörs är boende som inte är fastighetsägare, bostadsrättshavare eller hyresgäster. I gruppen berörda boende ingår även eventuella barn och unga. Det framgår varken av förarbeten eller rättspraxis om det finns en skyldighet för byggnadsnämnden att underrätta barn och unga om de ingår i gruppen berörda boende.

Plan- och bygglag (2010:900) 9 kap. 25 §

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 11 §

Barn är extra känsliga för omgivningspåverkan

Ett av kraven för att bygglov inom detaljplan ska beviljas är att bygg-nadsverket placeras och utformas så att det eller dess användning inte in-nebär fara för människors hälsa och säkerhet eller betydande olägenhet, så kallad omgivningspåverkan.

Omgivningspåverkan kan exempelvis vara luftföroreningar, buller, vib-rationer, ljus eller andra störningar som inte är helt tillfälliga. Barn är i många fall mer känsliga än vuxna för yttre påverkan. PBL tar dock inte särskild hänsyn till barn, men om ett ärende påverkar barns hälsa kan

bestämmelsen om omgivningspåverkan förstärkas utifrån artikel 3 i barnkonventionen om barnets bästa, utifrån artikel 6 som rör barns rätt till liv, överlevnad och utveckling samt artikel 24 som ska garantera barnets rätt till bästa möjliga hälsa. (Jfr prop. 1985/86:1 s. 483–484.)

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 9 §

[Lagen \(2018:1197\) barnkonventionen 1 §, artiklarna 3, 6, 24 \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

[Med förslag till ny plan- och bygglag, prop. 1985/86:1 \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Utformningskrav för byggnader där barn vistas

Bygglov inom detaljplan ska prövas mot de tre utformningskraven om att byggnadsverket ska vara lämpligt för sitt ändamål, det ska ha god form-, färg- och materialverkan och det ska uppfylla kraven på tillgänglighet och användbarhet.

Plan- och bygglag (2010:900) 8 kap. 1 §

Om det gäller en byggnad som inte innehåller bostäder är det användningen som avgör vilka funktioner som behövs och om byggnaden därmed blir lämplig för sitt ändamål. Om byggnaden är tänkt för barn finns det ett visst utrymme för byggnadsnämnden att ha synpunkter på utformningen för att den ska vara lämplig specifikt för barn. Även här kan barnkonventionens artiklar användas som stöd vid prövningen, exempelvis utifrån barnets bästa, barns rätt till liv, överlevnad och utveckling, barns rätt till bästa möjliga hälsa och barns rätt till fritid, vila och rekreation. (Artiklarna 3, 6, 24 och 31, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.)

Kravet på lämplighet är också ett tekniskt egenskapskrav som hanteras i den efterföljande byggprocessen. Det kan då handla om vilka funktioner och dimensioner en byggnad ska ha. Lämplighetskravet återfinns i plan- och byggförordningen (2011:338) och i Boverkets föreskrifter. Boverkets föreskrifter reglerar dessutom andra tekniska egenskapskrav som exempelvis säkerhet och bra inomhusmiljö för barn. För skolor och liknande finns särskilda intervaller på obligatorisk ventilationskontroll enligt Boverkets föreskrifter om funktionskontroll och certifiering av sakkunniga. Flera av barnkonventionens artiklar som till exempel artikel 3, 6, 24 och 31 kan förstärka barns rättigheter i byggprocessen där delar som startbesked och slutbesked ingår.

Plan- och byggförordning (2011:338) 3 kap. 1 §

Plan- och bygglag (2010:900) 10 kap. 3 §

Plan- och bygglag (2010:900) 10 kap. 34 §

Krav på tomter

En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ta hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till platsens befintliga natur- och kulturvärden. Det innebär att tomten till exempel ska ordnas på ett sätt så att befintliga naturförutsättningar tas till vara och det finns tillräckligt stor friyta för lek och utevistelse. Detta gäller oavsett om tomten ska bebyggas med bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller liknande.

Plan- och bygglag (2010:900) 8 kap. 9 §

För en tomt som redan är bebyggd ska kraven på utrymme för parkering, lastning och lossning samt kraven på friyta uppfyllas i skälig utsträckning. Om det inte finns tillräckligt utrymme för att ordna både friyta och parkering ska friyta i första hand ordnas.

Plan- och bygglag (2010:900) 8 kap. 9–11 §§

Artikel 3 om barnets bästa, artikel 6 om barns rätt till överlevnad och utveckling och artikel 31 om barns rätt till fritid, till lek och rekreation i barnkonventionen innehåller inte några mått på friyta, men kan förstärka bestämmelserna om friyta i PBL vid prövningen. (Artiklarna 3, 6, och 31, Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.)

Till stöd för tillämpningen av PBL:s krav på friyta finns Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet, FRI. De allmänna råden är en rekommendation och är inte juridiskt bindande. Några siffermässiga rekommendationer vad gäller friytan finns inte i Boverkets allmänna råd. I Boverkets vägledning ”Gör plats för barn och unga” anges dock att 30–40 kvm friyta per barn kan utgöra ett rimligt mått.

[Boverkets allmänna råd \(2015:1\) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet \(i Boverkets författningssamling\)](#)

[Gör plats för barn och unga \(publikation med vägledning på Boverkets webbplats\)](#)

Rättsfall

Mark- och miljödomstolen konstaterade i en dom att det inte är möjligt att kräva en viss storlek på friyta baserat på Boverkets vägledning vid nybyggnad av en förskola. (MMD i Nacka, 2022-01-26, P 7002–21)

Krav på allmänna platser

Kraven för tomter ska även tillämpas på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader. Boverket har tagit fram föreskrifter och allmänna råd om preciserade krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:5) om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader, ALM). Kraven gäller både på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader. Artikel 23 i barnkonventionen erkänner barn med en fysisk eller psykisk funktionsnedsättning, rätten att få ett fullvärdigt och anständigt liv och att aktivt få delta i samhället. Denna artikel kan tillämpas tillsammans med artikel 3, 6 och 31 i barnkonventionen, PBL:s krav och den vägledande principen om universell utformning när allmänna platser utformas.

Plan- och bygglag (2010:900) 8 kap. 12 §

[Boverkets föreskrifter och allmänna råd \(2011:5\) om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader \(i Boverkets författningssamling\)](#)

Barns rättigheter vid tidsbegränsade bygglov

Ett tidsbegränsat bygglov kan användas för att till exempel uppföra tillfälliga skollokaler under en begränsad tid. Ett tidsbegränsat bygglov kan medges upp till 15 år, vilket i vissa fall kan innebära att barn får spendera hela sin grundskoletid i tillfälliga skollokaler. Eftersom alla krav enligt PBL inte behöver uppfyllas vid prövning av tidsbegränsat bygglov, finns det en risk att barns rättigheter inte får tillräckligt hög prioritet. I det enskilda fallet ska dock byggnadsnämnden göra en bedömning av vilka krav som ska vara uppfyllda och i vilken grad, vilket styrs av den planerade användningen. Det betyder att det rimligtvis bör ställas högre krav på placering och utformning av till exempel en byggnad som ska användas till skolverksamhet än en byggnad för cykelförvaring. Vid prövningen av vilka krav som ska vara uppfyllda för att kunna bevilja ett tidsbegränsat bygglov är det lämpligt att tillämpa de rättigheter som styrks av barnkonventionens artiklar. (jfr prop. 2006/07:122 sid. 54)

Plan- och bygglag (2010:900) 9 kap. 33 §

Barns rättigheter vid bygglovsprövning utanför detaljplan

Prövning av bygglov utanför detaljplan och områdesbestämmelser innebär, till skillnad från bygglov inom detaljplanelagt område, en fullständig prövning av lokalisering, placering och utformning där översiktsplanen är vägledande. Utformningskraven, kraven på anordnande av tomter, allmänna platser och andra områden samt avvägning mellan allmänna och enskilda intressen i kapitel 2 och 8 i PBL ska också prövas vid en ansökan om bygglov utanför detaljplan. Vid en sådan prövning kan flera av barns rättigheter enligt barnkonventionen beaktas.

Plan- och bygglag (2010:900) 9 kap. 31 §

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Vid prövning av bygglov utanför detaljplanelagt område ska både allmänna och enskilda intressen beaktas. Vid prövning av bygglov inom detaljplanelagt område ska bara vissa allmänna intressen beaktas. Det ska alltid finnas en rimlig balans mellan nyttan av ett beslut och de konsekvenser som beslutet får för motstående enskilda intressen. Prövning av bygglov kan också innebära en avvägning mellan olika enskilda intressen och mellan olika allmänna intressen. ([Jfr prop. 2009/10:170 s. 156 och 413.](#))

Barn kan utgöra både ett allmänt och enskilt intresse i bygglovsprövningen. Om barn berörs ska alltid barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen vägas in.

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 1 §

Lokaliseringsprövning för barns bästa

Lokaliseringsprövning är en prövning om en åtgärd är lämplig på en viss plats. Vid lokaliseringsprövning så ska hänsyn tas till barns bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen om ärendet berör barn. Även andra artiklar som exempelvis artiklarna, 6, 24 och 31 är viktiga att ha med i lokaliseringsprövningen. Det handlar då både om åtgärder som direkt rör barn, till exempel uppförande av nya skolor och cykelvägar, men också åtgärder som indirekt berör barn som miljö och boende.

Plan- och bygglag (2010:900) 9 kap. 31 §

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 2, 4, 5 §§

Vid ärenden om bygglov för bostäder utanför detaljplan ska det prövas om bostadsbyggnader lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till möjligheterna att förebygga olägenhet för människors hälsa i fråga om omgivningsbuller. Om barn berörs av en åtgärd ingår en prövning av barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen vilket betyder att hänsyn även behöver tas till barnets hälsa för att kunna förebygga en olägenhet utifrån omgivningsbuller. Barn har även rätt liv, överlevnad och utveckling och bästa möjliga hälsa enligt barnkonventionens artiklar 6 och 24, vilka tillsammans förstärker barnrättsperspektivet vid prövning av omgivningsbuller.

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 6 a §

[Förordningen \(2015:216\) om trafikbuller vid bostadsbyggande 1 och 8 §§ \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Bygglovsbeslut som angår barn

FN:s barnrättskommitté rekommenderar att det av beslut som påverkar barn ska framgå vad som ansetts vara barnets bästa, vad det grundas på och hur barnets intressen har vägts mot andras intressen. Detta underlag måste dokumenteras, men hur detta sker väljer beslutsfattaren. I bygglovsbeslut som påverkar barn är det lämpligt att byggnadsnämnden i sin motivering redovisar hur barns rättigheter har beaktats, vilka intresseavvägningar som har gjorts och skälen till att nämnden eventuellt inte har kunnat beakta barns intressen.

Förvaltningslag (2017:900) 32 §

Rätten att överklaga bygglovsbeslut som angår barn

PBL har inga särskilda regler för barns eller deras vårdnadshavares rätt att överklaga ett beslut om bygglov, utan i lagen görs en hänvisning till förvaltningslagen (2017:900) angående vem som har rätt att överklaga. De som oftast ska ingå i överklagandekretsen vid överklagande av bygglov är sakägare och rågrannar, staten, byggnadsnämnden, bostadsrättshavare, hyresgäster, boende och ideella föreningar.

Plan- och bygglag (2010:900) 13 kap. 3, 8 §§

Förvaltningslag (2017:900) 42 §

[Vem får överklaga lov och förhandsbesked](#)

Den som vill överklaga ett bygglovsbeslut måste ingå i någon av dessa grupper för att ha rätt att överklaga. En vårdnadshavare vars barns skola påverkas av ett bygglovsbeslut har till exempel inte rätt att överklaga

enbart utifrån den rollen, utan har bara rätt att överklaga om han eller hon ingår i någon av ovan nämnda grupper.

I svensk rätt saknar barn under 18 år rätt att väcka talan vid domstol. I de fall barnet saknar rätt att överklaga företräds barnet i stället av en ställföreträdare, vilket vanligtvis är barnets vårdnadshavare. Sverige har inte tillträtt tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen som ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté. Barns möjlighet att överklaga och utkräva sin rätt har utretts, se Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, SOU 2023:40.

[Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen \(på regeringens webbplats\)](#)

Barns rättigheter i genomförandeskedet

Det är i genomförandeskedet som den tidigare planeringen förverkligas. I detta skede ingår gestaltning, projektering och byggandet av en plats eller ett byggnadsverk. Skedet påverkar platsens utformning, funktion och hur människor, däribland barn och unga, kommer kunna leva och vistas där.

Tillvaratagande av kunskap

Det finns inga formella krav på att medborgare ska få inflytande i genomförandeskedet, men i genomförandet kan de tankar och idéer som kommit fram tidigare i processen förverkligas. Om kvaliteter och värden från tidigare skeden inte beaktas i genomförandeskedet riskerar medborgarnas perspektiv att försvinna, däribland barns perspektiv. För att intentioner och värden från tidigt skede ska följa med genom hela processen kan det upprättas en genomförandeplan eller aktörsspecifika handlingsplaner.

Krav på aktörsspecifika handlingsplaner i Masthuggskajen

Älvstranden utveckling har tagit fram ett styrande hållbarhetsprogram för hela utvecklingen av Masthuggskajen i Göteborg. Hållbarhetsprogrammet innefattar en rad olika mål och åtgärder som berör hur området ska utvecklas långsiktigt och hållbart för alla medborgare, inklusive barn. Genomförandet av programmet har säkerställts genom bred samverkan samt krav på aktörsspecifika handlingsplaner. I aktörernas handlingsplan ska det redovisas hur de förhåller sig till hållbarhetsprogrammet, vilka åtgärder aktörerna ser som sitt ansvar samt hur aktörerna avser arbeta med att uppfylla hållbarhetsprogrammets måluppfyllelser. De aktörsspecifika handlingsplanerna ska sedan redovisas för projektgruppen för att få godkänt av Älvstranden utveckling.

Läs mer om Masthuggskajens hållbarhetsprogram och dess krav på aktörskrivna handlingsplaner.

[Mer plats för människan \(på Masthuggskajens webbplats\)](#)

Handlingsplan för barnvänliga Gent

Staden Gent i Belgien har lång tradition av att arbeta med barns rättigheter. Att utveckla Gent för och tillsammans med barn är ett tema för stadens hållbara utveckling. Det finns ett stort stöd hos allmänheten att prioritera frågor som rör barn och unga. För att samlat kunna genomföra arbetet med barns rättigheter har en handlingsplan tagits fram som täcker in flera olika verksamheter och förvaltningar.

Handlingsplanen har antagits av det ledande styret i Gent och innehåller, förutom en kombination av visioner och principer, en översikt över vilka åtgärder som kommer att realiseras under de kommande åren av stadens olika förvaltningar. Handlingsplanens 14 mål omsätts i 182 konkreta åtgärder. Några av de mål som är särskilt relevanta ur ett planeringsperspektiv är:

- Samtliga val och beslut som fattas av kommunen tar hänsyn till barn och ungdomars åsikter.
- Fler grönområden och utrymmen för sport, spel och mötesevenemang.
- Kultur- och fritidsaktiviteter görs lättillgängligt för barn och ungdomar.
- Barn och ungdomar ska lätt och säkert kunna förflytta sig i staden.

[Most child and youth-friendly city in Flanders \(på Stad Gents webbplats\)](#)

Förutom att utgå ifrån redan genomförda dialoger och befintligt underlag, kan byggaktörer och fastighetsägare komplettera med att själva inhämta synpunkter. Till exempel kan det i genomförandeskedet handla om specifika gestaltningar, lokaliseringar, tillgänglighet, materialval och grönska. Återkoppling och diskussion om tidigare genomförda dialoger liksom dialog om byggskedets påverkan på barns och ungas vardag kan också vara aktuellt.

Medskapande fria processer för lekmiljöer

Örebro kommun ville utveckla hur kommunen planerar lekmiljöer och hur den kan metodutveckla arbetet utifrån barnkonventionen. En viktig del i arbetet var att stärka barns inflytande över lekmiljöerna. Ett samverkansprojekt mellan Örebro kommuns parkenhet och Statens konstråd

startades med syftet att bättre förstå hur en kommun kan arbeta ihop med konstnärer för att förstå hur medskapande fria processer kan skapas. Konstnärliga processer kan uppmuntra och möjliggöra lek, fria tankar och delaktighet i en utsträckning som inte alltid ryms inom samhällets övriga strukturer.

Parkenhetens ingång i projektet var barnkonventionen och att skapa miljöer där barnen själva får vara med och säkerställa sina demokratiska rättigheter. För Örebro kommun gav projekten flera olika resultat och värden. Den fotografiska dokumentationen av processerna beskrevs som viktig samt att samarbetsformen med instanser som bevakar det rent konstnärliga värdena var en bra metod.

Mer information finns på Statens konstråds webbplats.

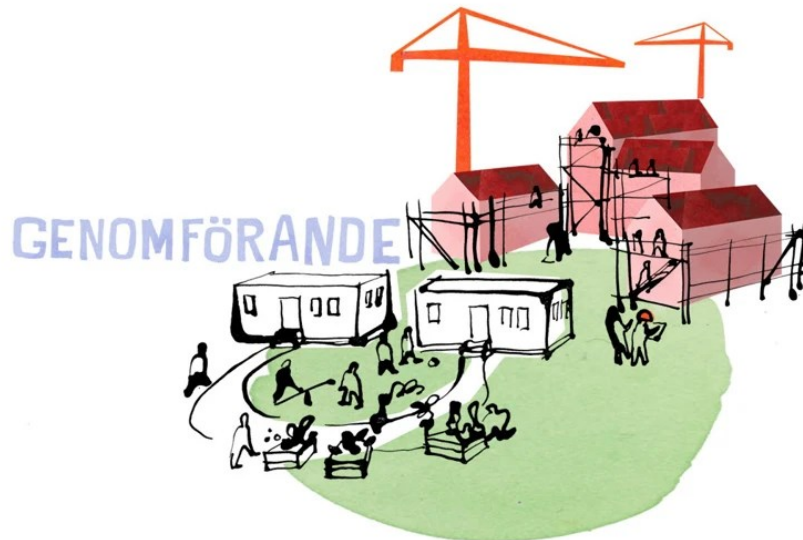
[Unika lekplatser i Örebro när barnen bestämmer \(på Statens konstråds webbplats\)](#)

Behåll barns rättigheter under byggandet

Under byggskedet är det viktigt att fortsatt sträva efter barns och ungas bästa. En temporär lösning ur ett vuxenperspektiv kan upplevas som mycket lång tid ur barns perspektiv. En skolbarack som har beviljats tidsbegränsat bygglov under några år kan vara stora delar av en årskulls grundskoletid.

Under byggskedet finns det mycket som kan påverka medborgarens möjlighet att leva som vanligt, så gäller även för barn och unga. Byggskedet påverkar närmiljön och barns vardag, till exempel genom att begränsa rörelsemönster. Hur byggprojektet organiseras har inverkan på trygghet, säkerhet, hälsa och trivsel. Beslut som fattas under byggskedet kan även påverka barns och ungas liv på sikt, exempelvis genom förstörda rekreationsmiljöer som inte återställs.

Det finns flera tillvägagångssätt för att tillgodose barns rättigheter innan, under och efter byggskedet, till exempel genom att anordna trygghetsvandringar, rundturer och trygghetsbesiktningar. På så sätt kan vuxenvärlden få kunskap om barns behov och förutsättningar samtidigt som barnen själva får göra sin röst hörd och vara med och påverka samhället. Att lyssna på barn och unga kan ge kunskap och synpunkter om viktiga konsekvenser av byggandet som vuxna kan ha svårt att föreställa sig.

Figur 18. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Verktyg för social hållbarhet i byggskedet

Forskningsinstitutet RISE har tagit fram ett verktyg för social hållbarhet i byggskedet. Verktuget består av ett informationsmaterial och ett processstöd som riktar sig till beställare och entreprenörer. Informationsmaterialet fokuserar på hur byggskedet påverkar människor i omgivningen.

[Verktyg för social hållbarhet i byggskedet \(på RISE:s webbplats\)](#)

Varje plats är unik

Det varierar hur stor påverkan genomförandeskedet har på barn och unga, bland annat beroende på vilken sorts plats det gäller. När det handlar om allmänna platser såsom torg, gator och parker påverkar det barn annorlunda än om det gäller kvartermark i deras närmiljö, med till exempel skola, förskola, bostäder och idrottsplatser. Om förskola och skola är berörda kan byggskedet med fördel involveras i undervisningen och dialog kan ske med hjälp av pedagoger.

Hur trafiksystem och trafikplatser är planerade och genomförda har stor betydelse för barns och ungas möjligheter att självständigt ta sig fram. Kollektivtrafik, gång- och cykelnät spelar stor roll för barns och ungas självständiga mobilitet. Många barn och unga använder kollektivtrafiken flera gånger dagligen. Byggsmeden kan skapa hinder längs skolvägen, vägen till kompisar eller till fritidsaktiviteter. Det handlar inte endast om trafiksäkerhet utan även om barns och ungas upplevelse av trygghet genom utformning och gestaltning.

Figur 19. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

I genomförandeskedet är det förstås också viktigt att vara aktsam om alla de kvaliteter och värden som har pekats ut i det aktuella området, så att de inte skadas i samband med byggnadsarbeten. Detta gäller såväl platsens natur- och kulturvärden som de positiva värden och komponenter i miljön som kan ha identifierats i dialoger med barn och unga. Anvisningar om hur dessa ska hanteras och skyddas under genomförandeskedet kan med fördel ingå i de bygghandlingar och arbetsbeskrivningar som upprättas för ett projekt.

Ungas perspektiv förändrade resecentrum

”Unga påverkar” är en verksamhet i Angered bestående av barn, unga och tjänstepersoner som tillsammans arbetar för barns och ungas delaktighet och inflytande i samhället.

Den första versionen av ritningarna för Angereds nya resecentrum saknade lokal förankring och var i behov av fler perspektiv. Stadsdelsförvaltningen beslutade att ta fram ett nytt förslag. I arbetet med det nya förslaget fördes dialog med bland annat resenärer, föreningar, den lokala trygghetssamordnaren, bostadsbolag och fastighetsägare i området. Resecentrumet är en viktig plats för barn och unga och för att nå deras perspektiv anställdes en arkitekt för att tillsammans med det lokala projektet ”Unga påverkar” arbeta fram ett nytt förslag.

Baserat på den kunskap som kommit ur projektgruppens studier och insamlade synpunkter ändrades byggnadens utbredning på tomten och placeringen av entréerna. Detta innebar till exempel en starkare koppling till befintliga gång- och cykelstråk, vilket är positivt för barns rätt till självständig mobilitet.

[Resecentrum i Angered](#)

Våga ställa krav för barns bästa

Vid genomförandet av byggskedet är avtal, beställning och kravställning på byggaktören avgörande för resultatet. När kommunerna genomför offentlig upphandling och hanterar avtalsskrivning eller markanvisning är det därför viktigt att reflektera över i vilken utsträckning det går att ställa krav på hur barnkonventionen kan införlivas. Dessa krav kan inte ställas utifrån plan- och bygglagstiftningen, utan är en del av civilrätten det vill

säga relationen mellan olika enskilda och juridiska personer. Genom att ställa krav för att barns rättigheter ska beaktas i upphandling, avtal och markanvisning skapas större förutsättningar för att rätt kompetens finns för att tillgodose barnrättsperspektivet i projektet. Det finns kommuner som använder sig av olika former av kravställningar med fokus på social hållbarhet och barnkonventionens införlivande. För att säkerställa att barnrättsperspektivet följer med hela vägen kan kommuner jobba med tydligare kravställning redan i anbudsfasen. Se följande exempel på hur detta kan göras.

Barns rättigheter i upphandlingsmallen

Sigtuna kommun har ändrat sin upphandlingsmall till att förvaltningsövergripande innehålla en klausul som berör barnkonventionen. Detta innebär till exempel att krav kan ställas på att dialoger ska genomföras och klausulen kan på olika sätt säkerställa barnets bästa i olika typer av projekt. Vissa krav ställs även på att konsulter som upphandlas ska ha arbetat med verktyg så som barnkonsekvensanalys tidigare. Detta har lett till att konsulterna lagt stor vikt vid att presentera på vilka sätt de arbetat med barnkonventionen. Eftersom rätt beställning och kravställning har kunnat göras vid upphandling av kompetens, har detta gett effekt på resultatet i projekten.

Upphandling och barnkonventionen

Barnkonventionen innebär att hänsyn behöver tas till de konsekvenser som en upphandling kan få för barn. Upphandlingsmyndigheten har mer information på sin webbplats.

[Barns rättigheter i upphandling enligt barnkonventionen \(på Upphandlingsmyndighetens webbplats\)](#)

Barns rättigheter i förvaltningsskedet

Förvaltningsskedet för ett område eller ett byggnadsverk är det längsta skedet i samhällsbyggnadsprocessen räknat i tid. Det är i detta skede den byggda miljön används, underhålls och utvecklas. Förvaltning och skötsel av en plats eller ett byggnadsverk spelar stor roll för upplevelsen och trivselen. Den som förvaltar ett område har särskilt ansvar att ha kännedom om platsen och byggnadsverkets funktioner, men också för utvecklingen och möjligheten att förbättra platsen över tid.

PBL ställer krav på underhåll

Ägaren av ett byggnadsverk är enligt PBL skyldig att underhålla byggnadsverket och hålla det i vårdat skick så att dess utformning och tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. Ett motsvarande krav anges i PBL för tomter. En tomt ska hållas i vårdat skick och skötas så att risken för olycksfall begränsas och betydande olägenheter för omgivningen inte uppkommer.

Det finns även särskilda underhållskrav för lekplatser på tomter. På tomter ska lekplatser och fasta lekanordningar underhållas så att risken för olycksfall begränsas. Det är dock viktigt att göra en avvägning mellan de vuxnas tankar på säkerhetsaspekter och miljöns kvaliteter för ett barn.

Plan- och bygglag (2010:900) 8 kap. 14, 15 §§

[Krav på lekplatser](#)

[Att ordna och underhålla allmänna platser](#)

Förvaltningsskedet viktigt för att behålla betydelsefulla värden

Det är viktigt att de tankar, värden och kvaliteter som tagits fram ur ett barnrättsperspektiv, bevaras i förvaltningsskedet. Till exempel kan en underdimensionering av en plats leda till högre slitage. Om en gräsmatta i ett närområde utsätts för högt slitage finns det exempel då den ersatts med konstgräs för att det rent ekonomiskt, drifts- och underhållsmässigt varit fördelaktigt. Men en sådan åtgärd kan strida mot grundsyftet för platsen. Om syftet till exempel varit att platsen ska vara både grön, naturlig och multifunktionell, uppfylls inte längre detta av konstgräs. Det är därför viktigt att veta platsens olika syften för att kunna förvalta den på rätt sätt.

Figur 20. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Robusta materialval för en hållbar förvaltning

En god arkitektonisk kvalitet kan tillgodose barns behov genom att gestalta hållbara miljöer för utveckling, lärande och välbefinnande. Med en god arkitektonisk kvalitet går det att skapa rum som stödjer barnens utveckling och ger sinnliga upplevelser samtidigt som de klarar lekens slitage. Avvägningar mellan detaljer och helhet är en central del av utformningsarbetet, liksom att se till det längre tidsperspektivet. Materialens hållbarhet och detaljgrad är viktiga värdeskapande faktorer liksom grönska och vegetation.

Materialval och materialens bearbetning har stor betydelse för hur ett rum eller en plats upplevs och kan användas. Miljöer där barn vistas behöver vara flexibla, hållbara och robusta. Materialen i dessa miljöer behöver därför vara slitstarka och åldras vackert, samtidigt som de skapar en bra ljudmiljö, upplevs behagliga, är lämpliga ur allergi- och hälsosynpunkt och underlättar städning och underhåll. Den initiala kostnaden för miljöer där barn rör sig är en mycket liten del av den långsiktiga ekonomin när kostnader för drift och ombyggnader över miljöns hela livslängd tas med i beräkningen. Investeringar i robusta material lönar sig i längden och skapar goda förutsättningar för förvaltningsskedet. Många av de äldre byggda miljöerna för barn har gedigna material som åldras och är välfungerande än idag. Stora träd och annan vegetation som är väletablerad, och därmed tålig, tillför kvalitet åt utemiljön.

Studie om förskolegårdens yta och material

Förskolegårdens storlek och markmaterial ger konsekvenser för stadsliv, barns lekmöjligheter och ekologisk infrastruktur. Läs mer om vad det kan innebära.

[Förskolegården - kompromisser, lek och ekologi! \(på White Arkitekters webbplats\)](#)

[Materialval och detaljering](#)

Förutsättningar för god förvaltning

Förvaltningsskedet handlar såväl om vardaglig renhållning som om reparationer och ombyggnader av miljön utifrån användarnas förändrade behov. En genomtänkt förvaltning från start möjliggör goda förutsättningar för en plats eller byggnadsverks långa liv. Det är viktigt att tidigt formulera och fördela ansvar samt att sätta en realistisk budget för att skapa en långsiktig hållbarhet över tid.

I de fall som förvaltaren är en annan än byggaktören, är överlämningen från byggaktören till den framtida förvaltaren viktig för att möjliggöra miljöernas underhåll i linje med syftet för hur de planerades och projekterades för. Materialval som har beslutats i ett tidigt skede kan påverka kostnaderna för förvaltning och underhåll. Vissa typer av material kan initialt vara mer kostsamma, men kan däremot vara mer beständiga och slitstarka än andra billigare alternativ, som kan kosta mer att förvalta på sikt. En välplanerad och väl genomförd miljö kan snabbt försämrats och få dåligt rykte om förvaltningen inte fungerar, vilket kan resultera i en såväl ekonomisk som social värdeminskning. För att få en överblick över kostnaderna är det viktigt att i tidiga skeden göra långsiktiga kalkyler för att få en samlad bild över den ekonomiska livscykeln.

Platskännedom för en långsiktigt hållbar miljö för barn och unga

Den som ska förvalta platsen eller byggnadsverket behöver ha kunskap om platsens eller fastighetens behov över tid. En tydlig målbild av platsens underhåll ger förutsättningar för en långsiktigt hållbar miljö för barn och unga. En förutsättning är att förvaltaren har en platskännedom, vilket kan ske genom att möta och föra samtal med människorna som vistas på platsen. När det gäller förståelse av barns och ungas perspektiv är det särskilt viktigt att möta dessa på deras plats och på deras villkor. Det kan exempelvis vara framgångsrikt att fysiskt närvara på plats och på så sätt skapa en kontinuitet av kontakt, inblick och informationsutbyte mellan användare och förvaltare.

Utbildning av skötselpersonal

Lunds kommun har startat en speciell utbildning för skötselpersonal kring skötsel av barns utemiljöer kopplad till biologisk mångfald och lek. Det rör till exempel miljöer såsom parker, förskole- och skolgårdar. Utbildningen lyfter bland annat vikten av att lämna kvar löst material på platserna, så som pinnar och grenar från klippta buskage och träd. Sådant som av vuxna anses kan behöva åtgärdas kan skapa en spännande lek-miljö för barn. Det kan röra sig om en sättnings i asfalten som kan bli en viktig plats att leka när den fylls med regnvatten eller när den fryser till is om vintern.

Skötselpersonalen uppmärksammas på att en städad och iordningställd miljö utifrån en vuxens perspektiv inte behöver vara det bästa för barn. Genom att inte totalt rensa bort tistlar och nässlor från barns miljöer lär sig barnen att själva göra riskbedömningar och få kunskap om naturen. Det är viktigt att ge barn dessa färdigheter inför resten av livet.

Genom utbildningen tränas personalen att göra avvägningar kring när och var det är viktigt att plocka bort och när det är viktigt att lämna. Detta kan leda till nya sätt att bygga och förvalta där den vuxnas estetik underordnas lekfunktionen. I Lunds kommun har skötselpersonal med sig dokument och riktlinjer som styr den här typen av arbete. Dokumentet fungerar som stöd vid frågor och funderingar från såväl personal som allmänhet. Personalen har upplevt att det varit en trygghet att kunna hänvisa till något när till exempel föräldrar ifrågasätter skötseln av den fysiska utemiljön.

Superförvaltning med hög närvaro

Sedan 2020 arbetar bostadsbolaget Poseidon, som ägs av Göteborg Stad, med superförvaltning. Superförvaltning är en del av bolagets strategi för sina utvecklingsområden. Superförvaltningen omfattar åtta insatser med fokus på närvaro och trygghet. Två av dessa insatser är särskilt viktiga för barns och ungas upplevda trygghet i området.

Trygghetsvärdar

Trygghetsvärdar och trygghetschefer har rekryterats av bostadsbolaget. Varje dag mellan klockan 15 och 23 finns trygghetsvärdar på plats för att skapa närvaro och kontakt med personer som bor och vistas i områdena. För att ytterligare öka närvaron i områdena utanför ordinarie arbetstid har helg- och feriejobbare rekryterats. Deras fokus är att hålla rent och snyggt under helger och lov.

Lokal närvaro

Bostadsbolaget har ett kontor i området och finns på plats med personal sju dagar i veckan. Det finns även bemannade mötesplatser med koordinatörer i egna lokaler.

[Social hållbarhet samt årsrapport för 2021 ”Vi gör det här tillsammans” \(på Bostads AB Poseidons webbplats\)](#)

Vad barn och unga kan tillföra i förvaltningsskedet

Det finns möjlighet att involvera barn och unga i förvaltning och skötsel för att öka kunskapsutbyte och samförståelsen för vad en plats behöver och kan vara. Barn har god kännedom om sin närmiljö och deras perspektiv skiljer sig ofta från vuxna. Ett aktivt och inlyssnande samspel mellan förvaltaren och barn kan leda till mer träffsäkra åtgärder och öka barns känsla av ägarskap kring en plats. Genom att barn får vara med och ta hand om en plats skapas meningsfullhet, samtidigt som risken för skadegörelse kan minska och ansvarskänslan för densamma öka.

Kommuner anställer unga

Många kommuner väljer att anställa unga, ofta som feriearbetare under sommaren. De unga arbetar ofta med att hjälpa kommunen att föra dialog med andra unga om saker som sker eller är på gång i kommunen. Att unga leder dialogen med andra unga beskrivs vara en framgångsfaktor då det skapar god stämning, trygghet och förtroende. Unga beskrivs nå ut till andra unga i motsats till när vuxna har försökt, vilket har varit värdefullt.

Förutom att samla in information hur det är att bo eller vistas i ett visst område, vad som behöver förbättras eller förändras så arbetar många också med skötsel och underhåll av olika miljöer. Vissa unga är anställda för att skapa trygghet genom att vara närvarande i olika områden och prata med människorna på platsen.

Det är viktigt att feriearbetarna rekryteras med god representation. Är det svårt att få till representationen använder sig flera kommuner av riktad information till den grupp som önskas. Ibland kanske det finns ett särskilt intresse av att rekrytera unga från en specifik geografisk plats då de känner till sitt närområde.

Att feriearbeta åt kommunen kan ske på flera sätt och även beröra direkta stadsutvecklings- eller demokratiprojekt där unga får möjlighet att påverka sin närmiljö. Det finns flera olika namn för den här typ av feriearbete, till exempel kommunutvecklare eller kommunambassadör. En viktig faktor när det handlar om feriearbete är att de unga får betalt för det arbete som utförs, precis som en vuxen skulle få.

Inkluderande parkvärdar

Jubileumsparken som ägs av Göteborgs Stad är en allmän plats dit alla är välkomna. Varje år rekryteras 20 - 25 unga parkvärdar inför sommarsäsongen. De unga som rekryteras kommer från olika stadsdelar, har olika bakgrund, kunskaper, erfarenheter och intressen. Ett mål med den goda representationen bland parkvärdarna är att skapa en välkomnande känsla för alla besökare.

Personalen som driver aktiviteterna i parken kommer från Passalen. Passalen är en ideell förening som arbetar med att utveckla nya lösningar för att skapa inkludering för barn och unga med funktionsnedsättning.

Omsorgsfull förvaltning där barn inkluderas

Kristofferskolan i Bromma jobbar med arkitektur som har en helhetssyn på barnet. Förvaltning och utveckling bygger på ett personligt engagemang för skolans pedagogik och verksamhet.

Kristofferskolans Byggnadsstiftelse har fem heltidsanställda i form av projektledare, fastighetsskötare, snickare och trädgårdsmästare. Tillsammans bedriver de byggnadsvård och underhåller byggnader, fast inredning och utemiljö. För större återkommande underhåll görs gemensamma arbetsinsatser, exempelvis kan tidigare elever få sommarjobb med att olja trägol. Den generella omsorgen och engagemanget från elever och lärare kan förstås som ett resultat av skolans syn på hållbarhet och respekt för naturen. Att vårda och underhålla material och miljö ingår i pedagogiken.

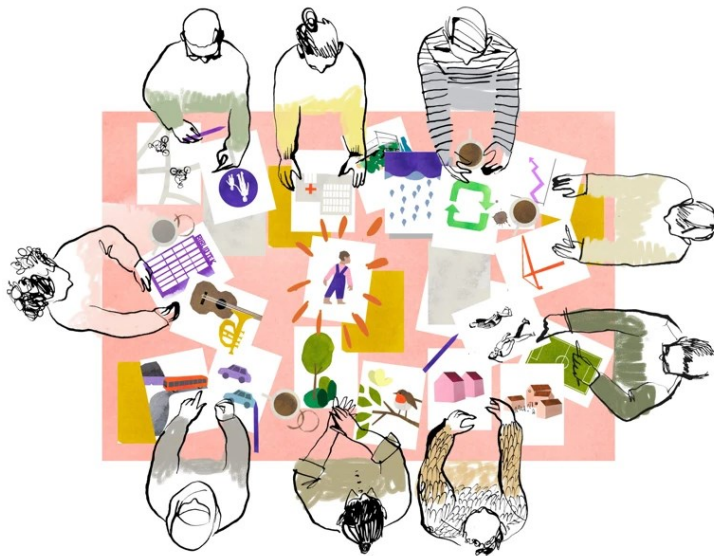
[Kristofferskolan – arkitektur med helhetssyn på barnet](#)

Kunskap om vem som förvaltar

Det är normalt mark- eller fastighetsägaren som har huvudansvaret för förvaltningen. Förvaltning kan förekomma i privat, kommunal, regional eller statlig regi. Det framgår inte alltid tydligt vem som ansvarar för förvaltningen av en miljö. Förvaltning av olika platser och miljöer kan dessutom vara utspritt på olika aktörer. Det kan därför vara svårt att veta var och till vem som synpunkter och idéer ska framföras. Som barn kan det vara extra svårt att veta hur förvaltaren söks upp och vilka frågor som går att vända sig till förvaltaren med. Tydlig information om vem som är förvaltaren av en plats och kontaktinformation kan underlätta för barn och unga att framföra sina synpunkter.

5 Barns rättigheter kräver tillsammansarbete

Alla aktörer i samhällsbyggnadsprocessen är mer eller mindre beroende av varandra. En god samverkan förutsätter bland annat tydliga mål och uppdrag samt tydlig ansvarsfördelning. Kunskap om och förståelse för varandras uppdrag och begrepp är också viktiga faktorer. Samtliga aktörer kan uppnå ett ömsesidigt mervärde genom att arbeta tillsammans, vilket är en stor framgångsfaktor för barns rättigheter.

Figur 21. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Samverkan

Utöver politiska och strategiska beslut behövs också samarbete och samverkan för att kunna tillämpa barnkonventionen i samhällsbyggnadsprocessen. Region, länsstyrelse, kommun, civilsamhället och privata aktörer bidrar med olika perspektiv och kunskap. Genom att arbeta tvärsektoriellt och samverka med andra aktörer skapas större möjligheter för ökad kunskap och synergieffekter som i längden stärker barns rättigheter.

Tillsammans för alla barns bästa

Barns rättigheter berörs av många aktörer i samhället. Ingen av dessa kan enskilt säkerställa barns rätt i fysisk planering och stadsutveckling, alla är på ett eller annat sätt beroende av varandra. Barnets bästa i den byggda miljön är därför en gemensam angelägenhet. Enligt Strategin för att stärka barnets rättigheter (prop. 2009/10:232) ska aktörer inom olika verksamheter som rör barn samverka. Genom att arbeta tillsammans kan beslut fattas mot bakgrund av barnets bästa genom hela samhällsbyggnadsprocessen.

[En enklare plan- och bygglag, prop. 2009/10:170 \(på Sveriges riksdags webbplats\)](#)

Utbyte av kunskap och erfarenheter med kollegor på andra förvaltningar eller andra delar av organisationen kan bidra till att barns rättigheter säkerställs i det egna arbetet. Kanske finns det redan uppbyggda kunskapsunderlag som går att få tillgång till eller andra förvaltningar som redan har etablerade kontakter med barn och unga, så som kultur- och fritidsförvaltningen ofta har. Det kan också handla om att som planerare ta stöd från pedagoger i skolan för att hitta en passande form och plats för samråd med barn och unga, samtidigt som skolpedagogen kan få inspel till utbildningen om samhällsbyggnad, demokrati och rättigheter.

Arkitekter i skolan

Arkitekter i skolan, AiS, är en metod för dialog med barn och unga i skolan som bland annat har använts i projektet GLAP - Gestaltad livsmiljö genom arkitektur och pedagogik. Utgångspunkten är att alla barn ska ges förutsättningar att engagera sig i och påverka sin närmiljö och våra gemensamma gestaltade livsmiljöer. Metoden kan användas av den som vill lära känna ett område ur barns och ungdomars perspektiv och i allmänhet inhämta goda idéer. I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om arkitekter i skolan.

[Arkitekter i skolan](#)

Genom samverkan och medverkan i olika nätverk skapas möjlighet till kunskapsutbyte och kunskapsutveckling som i längden kan leda till mer långsiktigt hållbara beslut. Utbyte med andra organisationer kan i sin tur bidra till att barns rättigheter tillgodoses i högre utsträckning.

Upparbetade rutiner och strukturer för barnrättsarbetet inom organisationen bidrar till att arbetet håller över tid, och inte bara i enstaka projekt. Strukturer som säkerställer samverkan motverkar kunskapsglapp och möjliggör kunskapsöverföring kors och tvärs mellan skeden och planeringsnivåer. Samverkan mellan olika sektorer, professioner och discipliner ökar kunskapen och förståelsen för de beslut som tas i andra skeden i processen. På så sätt ökar möjligheten för att viktiga kvaliteter och höga värden för barn och unga förankras och överförs genom hela processen – från planering och byggande till förvaltning.

Helhetsgrepp för ett barnvänligt Rotterdam

Rotterdam har i drygt ett decennium arbetat efter en strategi kring barnvänlig stadsutveckling. Parallellt har man aktivt använt sig av verktyg för att mäta och utvärdera effekterna av stadens satsningar på den barnvänliga staden. I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om Rotterdams strategi för en barnvänlig stadsutveckling.

[Helhetsgrepp för ett barnvänligt Rotterdam](#)

Kontinuerligt lärande i organisationen

Det är en ständig lärande process att arbeta med barns rättigheter eftersom gruppen barn förändras med tiden och förtroendevalda och tjänstepersoner byts ut. För att inte tappa kompetens och erfarenheter är det lämpligt att ha ett brett deltagande inom organisationen och skapa förvaltningsövergripande råd och samverkansytor. Kommun och region behöver utvärdera sina metoder och verktyg för att barnrättsarbetet ska utvecklas.

Träning ger färdighet och det gäller även arbetet med barns rättigheter i samhällsbyggnadsprocessen. Såväl förtroendevalda som tjänstpersoner, pedagoger, barn och unga – alla behöver träna på vad det innebär att tillgodose barns rättigheter. I början kan barnrättsarbetet innebära större utmaningar, men genom övning blir arbetet mer effektivt och mer träffsäkert. En väg framåt är att ha ett prövande förhållningssätt och våga utvärdera process och resultat.

Olika roller i samhällsbyggnadsprocessen arbetar för barns rättigheter

De aktörer som är inblandade i samhällsbyggnadsfrågor kan ha skilda perspektiv, och samma aktör kan ha flera olika roller. Kommunens ansvar utifrån plan- och bygglagen, PBL, kan exempelvis vara både i rollen som myndighet och som fastighetsägare.

Aktörer kan ha olika maktpositioner och möjlighet att ställa krav beroende på vad det är för fråga eller process som är aktuell. Förståelse för de olika rollerna och insikt i vad som kan göras inom den egna organisationen är av stor vikt för en framgångsrik samverkan och implementering av barnkonventionen i hela samhällsbyggnadsprocessen.

Statens och myndigheters roll som stötspelare

Många barn och unga kan behöva insatser från flera olika verksamheter för att få sina behov tillgodosedda. Riksdag, regering, andra myndigheter och organisationer kan arbeta för att stödja och stärka den lokala och regionala nivåns långsiktiga samverkan för att nå uppsatta mål.

Statliga myndigheter så som Boverket, Socialstyrelsen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för delaktighet med flera, kan också stötta i det lokala arbetet för barns rättigheter genom kunskapsunderlag och metodstöd.

Regionens roll för att säkerställa övergripande barnrättsfrågor

Regionen är en av de samlande aktörerna för länet och ansvarar för uppgifter som är gemensamma för stora geografiska områden och som ofta kräver stora ekonomiska resurser. Till exempel hälso- och sjukvården, kultur, kollektivtrafik och att stärka regionernas tillväxt och utveckling. Ett fåtal regioner har också ansvar för regional fysisk planering enligt PBL. Även regioner kan ha barnombud eller barnrättsstrateger som specifikt arbetar med att säkerställa barns rättigheter över samtliga förvaltningar.

Regionens ansvar utifrån PBL kan vara både i rollen som myndighet och som fastighets- eller markägare. I genomförandet kan regionen ha rollen som byggaktör eller beställare. Eftersom det är kommunerna som har planeringsansvar enligt PBL i Sverige behöver regionen samverka med alla kommuner inom regionen för att regionplanen och övrig fysisk planering ska kunna ta form.

[Regional fysisk planering enligt PBL](#)

Regionerna har som regionala kollektivtrafikmyndigheter i uppgift att fastställa mål och planera för länets kollektivtrafik, samt ta fram ett trafikförsörjningsprogram.

[Kollektivtrafik, persontransporter \(på Sveriges Kommuner och Regioners webbplats\)](#)

Regionerna ansvarar för att samordna de regionala strategierna för länens utveckling utifrån förordningen (2017:583) om regionalt tillväxtarbete. På regionen kan det finnas mycket kunskap, exempelvis fakta, statistik och kunskap om hälso- och sjukvårdsfrågor om hur barn mår. Att konsultera de som jobbar med dessa frågor kan ge en bra kartläggning över barns och ungas behov.

[Regional utvecklingsstrategi, RUS \(på Sveriges Kommuner och Regioners webbplats\)](#)

Länsstyrelsens roll som kunskapsförmedlare

Länsstyrelsen har en viktig roll som kunskapsförmedlare i både barnrättsarbetet och i samhällsplaneringen. Länsstyrelsen ska stödja kommuner i arbetet med att tillämpa barnets rättigheter. Det handlar bland annat om att ge möjlighet till samordning och erfarenhetsutbyte om hur tillämpningen av barnets rättigheter säkerställs i praktiken, bidra till ett riktat

stöd till kommuner och regioner utifrån den regionala kännedomen och de behov och förutsättningar som finns i länet.

I samrådsskedet för regionplanering, översiktsplanering och detaljplanering har länsstyrelsen en rådgivande roll och ska tillvarata och samordna statens intressen samt tillhandahålla planeringsunderlag. Länsstyrelsen ska bland annat verka för att bebyggelse och byggnadsverk inte blir olämpliga med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller risken för olyckor och ge råd om tillämpningen av PBL om det behövs från allmän synpunkt. Barns rättigheter anges inte särskilt, men får anses ingå i det rådgivningsområde som länsstyrelsen ska vara stödjande kring.

Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap. 10 §

Plan- och bygglag (2010:900) 5 kap. 14 §

Länsstyrelsens roll som kunskapsförmedlare skapar möjlighet till att regionalt samordna och erbjuda erfarenhetsutbyte om hur tillämpningen av barnets rättigheter säkerställs i praktiken.

[Länsstyrelsens roll](#)

[Länsstyrelsens tillsyn](#)

Kunskap och metodstöd för prövning av barnets bästa

Länsstyrelserna har sedan 2019 ett särskilt uppdrag att samordna och utveckla arbetet med barnets rättigheter och bär därför ett ansvar att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i hela landet. Till följd av uppdraget har ett kunskaps- och metodstöd för prövning av barnets bästa tagits fram i syfte att stötta en systematisk tillämpning av ett barnrättsbaserat arbetssätt.

Kommunens roll som huvudaktör för barns rättigheter i samhällsbyggnadsprocessen

Eftersom kommunen har ett planeringsansvar enligt PBL är kommunen en viktig aktör för att implementera barns rättigheter i samhällsbyggnadsprocessen. I varje steg av planeringsprocessen finns olika sätt att tillgoda barns rättigheter och olika frågor kan få olika stort genomslag i olika skeden. Kommunen bestämmer hur den vill organisera sitt barnrättsarbete, men samverkan och samarbete är ofta en framgångsfaktor för genomslag och ökad kunskap.

Kommunalt barnombud

För att säkerställa en systematik i barnrättsarbetet finns det många kommuner som har lokala ombudspersoner. Ett kommunalt barnombud har ofta som uppdrag att kommunövergripande bevaka barns rättigheter och stödja samtliga förvaltningar i frågor som berör barn och deras miljöer. Ett kommunövergripande barnombud kan skapa förutsättningar för att säkerställa barnrättsarbete i hela kommunens verksamhet.

I genomförandeskedet kan kommunen ha rollen som byggaktör eller beställare. Då är det ofta en annan del av organisationen än den som tagit fram planen som är ansvarig, till exempel ett exploateringskontor. När processen ska överlämnas till andra aktörer kan kravställning vid markanvisning vara ett sätt att säkerställa barns rättigheter även i senare skeden.

I markanvisning, marktilldelning eller upphandling av tjänster som berör barn kan kommunen ställa krav på aktörer, som till exempel olika typer av samverkan. Genom en tydlig kravställning går det att säkerställa att även efterföljande aktörer främjar barns och ungas inflytande och tillgodoser barnets bästa i den byggda miljön.

Kommunen är som fastighetsägare ansvarig för viss förvaltning av de fysiska miljöerna. Detta ansvar kan vara utspritt mellan flera förvaltningar eller på uppdrag av kommunen till privata aktörer.

Kommunens byggnadsnämnd utövar tillsyn över att byggaktören fullgör sina skyldigheter enligt PBL och dess bestämmelser, och att ägare tar sitt ansvar att underhålla sina byggnader.

Civilsamhällets roll som möjliggörare

Civilsamhället är en aktör som ofta har väl etablerade kontaktvägar till barn och unga och stor kunskap om lokala förutsättningar. Ideella grupper, organisationer och olika föreningar arbetar nära barn och unga och samarbetar lokalt för gemensamma intressen. Inom civilsamhället finns det idag redan flera organisationer, nätverk och föreningar som specifikt arbetar med barns rättigheter och med barns fysiska miljö i fokus. Samverkan mellan det offentliga och civilsamhället är av värde för båda parter.

Civilsamhället har ofta andra tillvägagångssätt för att nå barn och unga än vad till exempel en kommun har, vilket kan tillföra mycket i samhällsbyggnadsprocessen. Det kan vara av stor betydelse för samhällsbyggnadsprocessen att till exempel kommunen involverar civilsamhället i arbetet med barns rättigheter i den byggda miljön. Det finns stort utrymme för civilsamhället att påverka implementeringen av barnkonventionen i samhällsbyggnadsprocessen.

Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, har tillsammans med representanter för civilsamhället och offentlig sektor tagit fram en modell för samverkansprocesser. Med hjälp av den kan offentliga aktörer och civilsamhällesaktörer skapa god samverkan till nytta för alla parter. Modellen är generell och kan anpassas efter olika verksamheters behov på lokal, regional och nationell nivå.

[Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället \(på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors webbplats\)](#)

Många aktörer bakom byggleken

Guldängens bygglek i Malmö är ett exempel där flera olika aktörer arbetat tillsammans. Verksamheten har från början fått projektpengar från Allmänna arvsfonden men finansieras idag av fastighets- och gatukontoret i Malmö stad, med vilka föreningen tecknat ett Idéburet offentligt partnerskap (IOP). Byggleken drivs fortfarande av initiativtagaren, den ideella föreningen Växtväcket.

Byggleken är gratis och öppen för alla. Det är barnen som driver projekt och utbildade lekpedagoger stöttar och hjälper barnen på deras villkor. Byggleken är en plats där barn har möjlighet att testa sina förmågor och fantasi i en trygg miljö. Byggleken har byggts upp av barn under sex års tid. Platsen består av färgglada konstellationer som är byggda av barnen. Det finns ett växthus, odlingar, doftlabyrint, tre grafittimålade containrar med takodlingar, bikupor och en grillplats. Bygg och odling kompletterar varandra och är upplevelsebaserat lärande i nära kontakt med alla våra sinnen.

I byggleken börjar barnen med en snickarskola för att lära sig verktygen och säkerhet. Sedan är det fritt fram för barnen att bygga hur litet eller stort de vill. De har fri tillgång till material som ofta är överskottsmaterial från närliggande bygghandel. Lekpedagogerna tillhandahåller kunskap och stöd, men det är barnens fantasi och kreativa lösningar som är i fokus under hela processen. Resultatet har blivit ett färgsprakande, ordnat landskap i olika material med små trädgårdar utanför kojorna. Under terminerna bedrivs utomhuspedagogisk verksamhet för alla Malmös förskolor och skolor. Under skolloven är byggleken öppen för allmänheten.

Privata aktörers roll som genomförare

Från planering till förvaltning finns det flera olika aktörer som är inblandade. I samhällsbyggnadsprocessen finns det mycket kunskap att ta vara

på hos de privata aktörerna, så som arkitekter och byggaktörer. Samverkan mellan till exempel kommun och privata aktörer är avgörande för att tillgodose barns rättigheter i den byggda miljön. Oavsett om beställaren har med särskilda krav eller inte, finns det utrymme för privata aktörer att påverka implementeringen av barnkonventionen i samhällsbyggnadsprocessen.

I arbetet med planering och bygglov kan det exempelvis handla om privata byggherrar, sakägare eller arkitekter som arbetar med underlag till planer. I genomförandeskedet konsulteras ofta arkitekter, olika byggaktörer och entreprenörer i samhällsbyggnadsprocessen. Byggaktören kan vara såväl byggföretag, privatpersoner som byggemenskaper där boende gått samman i lokala initiativ. Byggaktörer har ett stort ansvar i byggskedet och om barns rättigheter inte införlivas även i detta skede av processen kan det innebära stora framtida samhällskostnader och ett förlorat barnrättsperspektiv.

Förvaltningen av en plats, ett område eller ett byggnadsverk kan sedan finnas spridd mellan flera privata och offentliga aktörer där ett samspel mellan dessa kan värna om barnets rättigheter även i förvaltningsskedet.

Utmaningar och avvägningar i barnrättsarbetet

Barnkonventionens tillämpning i fysisk planering och stadsutveckling innebär många utmaningar och olika avvägningar mellan intressen som ibland kan vara motstridiga. Samhällsbyggnadsprocessen kan till exempel innefatta avvägningar mellan kortsiktiga ekonomiska vinster och långsiktigt hållbara samhällsbyggnadsvärden, eller mellan risk och säkerhet.

Avvägningar mellan olika intressen

Plan- och bygglagen är till sin karaktär en avvägningslag där prioriteringar mellan olika intressen och värden behöver göras. Det innebär att all planering innefattar avvägningar mellan olika intressen där konflikter kan uppstå. Genom kommunernas planeringsansvar enligt PBL ska kommunal fysisk planering värna de allmänna intressena, men kommunen avgör utifrån sina förutsättningar och behov vilka allmänna intressen som är relevanta i det enskilda ärendet. Samhällsbyggnadsprocessen är komplex, tvärssektoriell och påverkas av flera sektorer, förvaltningar och beslutsnivåer. Det betyder att olika aktörer kan ha olika behov och olika intressen som ingång i en planeringsprocess.

Barnets intressen avvägs mot andra intressen

I fysisk planering vägs olika allmänna intressen mot varandra för att mark- och vattenområden ska användas till det de är mest lämpliga för. När det gäller barns intressen i fysisk planering och stadsutveckling kan det uppstå komplikationer eftersom barns intressen inte har någon

särställning i PBL. I frågor som berör barn och unga, barnets bästa och barns involvering i samhällsbyggnadsprocesser uppstår ofta olika typer av målkonflikter och behov av avvägningar mellan olika intressen. Detta innebär olika utmaningar och att barnkonventionens införlivande och tillämpande i fysisk planering och stadsutveckling kan försvåras.

Plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 1 §

Figur 22. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.se

Prövning av barnets bästa ska säkerställa att barnets intressen lyfts, eftersom barn inte själva tar initiativ till att lyfta sina intressen. FN:s barnrättskommitté menar enligt kommentar 14 att en avvägning ska göras mellan olika intressen vid tillämpning av barnets bästa, och att barnets bästa då har hög prioritet. Enligt kommitténs rekommendationer måste konflikter mellan olika intressen lösas från fall till fall genom att alla parter intressen omsorgsfullt vägs mot varandra och en lämplig kompromiss uppnås. Om andra intressen än barnets bästa har vägt tyngre i beslutet ska det tydligt framgå varför en sådan avvägning gjorts.

När ett beslut påverkar barn menar FN:s barnrättskommitté att beslutsprocessen ska innehålla en utvärdering av positiva respektive negativa konsekvenser för barn. I beslutet ska det framgå vad som ansetts vara barnets bästa, vad beslutet grundas på och hur barnets intressen har vägts mot andras intressen. Hur underlaget dokumenteras väljer beslutsfattaren själv, enligt kommentar 14 från barnrättskommittén.

Brist på yta och grönska utmanar barns rätt till goda livsmiljöer

Den allt högre exploateringsgraden i tätbebyggda områden kan medföra negativa konsekvenser för barnens plats i staden och i våra offentliga

rum. I nya stadsdelar i tätbebyggda områden tenderar parker oftast vara små och få till antalet, vilket leder till ett högt besöksstryck och ett stort slitage på de lekplatser och parker som finns. I brist på platser att vistas på får ofta även andra parker och offentliga platser, som inte är planerade för barn, tjäna som lekytor.

Parker som utsätts för stort slitage förutsätter lättskötta, hårdgjorda ytor som gummiastfält och konstgräs på lekplatserna, eftersom få växter klarar sig i så utsatt miljö. Detsamma gäller förskolegårdarna som tenderar att minska i storlek, bli mer likartade och begränsade till innehåll. I den höga och täta bebyggelsen med få parker och trånga gårdar är det ibland svårt att se spår av barns rättigheter i den fysiska miljön.

Figur 23. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Barn med sin upptäckslust och behov av stimulans behöver växtlighet och naturmaterial, så som träd, blad, pinnar och kottar att leka med. Barn behöver ytor för att kunna springa, leka och gömma sig, de behöver få uppleva årstidernas växlingar och känna förtjusningen i att hoppa jämfota i en gyttjepöl. Om barn och unga bara erbjuds tillrättalagda och hårdgjorda särskilda platser begränsas leken och barnens fantasi.

Enligt PBL ska hänsyn tas till behovet av parker, grönområden och lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse. På regeringens uppdrag publicerades 2021 rapporten Den hala tvålen (Fi2021/01533) som fastslog att kortsiktiga ekonomiska kalkyler får alltför stort utrymme. Vid fysisk planering och stadsutveckling finns det tendenser att på kort sikt generera ekonomiska vinster. Barns rättigheter är svårämbara på detta sätt då nyttan av att prioritera barns rättigheter ses först på lång sikt och fördelas på flera olika samhällsnivåer, sektorer och förvaltningar. Så länge

barns intressen ses som ett särintresse som vägs mot andra intressen som genererar ekonomisk vinst, försvåras implementeringen av barnkonventionen.

Skapa markvärden – markpolitik och social hållbarhet

Stockholm stads rapport Skapa markvärden – markpolitik och social hållbarhet innehåller rekommendationer och åtgärder som Stockholm stad kan vidta för att främja en socialt hållbar utveckling. I takt med den höga utvecklingstakten när staden växer har staden behövt utveckla en aktiv markpolitik. Genom en aktiv markpolitik kan stadsplanering och exploateringsprocessen användas i högre grad för att motverka boendesegregation och främja en god och trygg offentlig stadsmiljö.

[Skapa värden – markpolitik och social hållbarhet \(rapport på Stockholms stads webbplats\)](#)

Säkerhet och risktagande – en balansgång

Artikel 6 i barnkonventionen belyser barns rätt till liv och utveckling och artikel 31 i barnkonventionen belyser barns rätt till lek, vila och fritid. Återkommande avvägningar som behöver göras är balansering mellan säkerhet och lek då barns rätt till lek och utveckling ibland upplevs stå i konflikt med barns rätt till säkerhet och skydd. Risk- och säkerhetspekter regleras i PBL samt Boverkets byggregler (2011:6) - föreskrifter och allmänna råd, men blir ett problem när det motverkar skapandet av rika miljöer som bidrar till barns hälsa och utveckling.

Figur 24. Artikel 6 i Barnkonventionen säkerställer barns rätt till liv och utveckling.
Illustration: Annika Carlsson/Boverket.se

Barns rätt till en tillräckligt säker men samtidigt spännande och utvecklande miljö är inte endast en fråga för mindre fysiskt avgränsade platser såsom en skolgård eller en park. Flera nivåer och skeden i samhällsbyggnadsprocessen berörs. Det är till exempel en fråga om att som barn självständigt ska kunna förflytta sig mellan platser, hur gestaltningen och utformningen av rummen görs, hur planerade värden säkerställs i genomförandet och sedan bibehålls genom skötsel och förvaltning.

Utmaningar som barn själva väljer innebär möjlighet till lärande. Genom lek söker barn utmaningar, testar gränser kroppsligt och mentalt och lär sig lita på sin egen förmåga, vilket skapar tillit och trygghet hos individen. Barn behöver själva lära sig att bedöma och hantera risker i sin omgivning. Våra livsmiljöer behöver erbjuda barn möjligheter att utforska och utveckla sina förmågor och genom egna erfarenheter bygga upp en sund riskbedömningsförmåga.

Risk benefit Assessment

I England har en metod som kallas Risk Benefit Assessment utvecklats. Metoden innebär ett balanserat förhållningssätt till risker i barns lekmiljöer för att främja lekvärden och inte låta vuxnas rädsla för att barn ska göra sig illa gå till överdrift. Principen är enkel då värden och risker vägs mot varandra genom en professionell medveten bedömning. Dialog mellan olika parter blir en viktig del för att förstå varandras perspektiv.

För att kunna tillämpa balanserad riskbedömning krävs bland annat utbildning i och förståelse för leken och barns interaktion med miljön som kan vägas mot teknisk riskbedömning utifrån standarder för lekredskap. En framgångsfaktor är även styrdokument som anger att balanserade riskbedömningar ska tillämpas och syftet med detta behöver tydligt beskrivas.

Inom Vinnova-projektet Digifys publicerades skriften ”Lek på riktigt – om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer”. I den beskrivs balanserad riskbedömning mer utförligt och referenser till forskning presenteras.

Läs mer om Risk benefit Assessment i dokumentet Lek på riktigt från Örebro kommun.

[Lek på riktigt \(rapport på Örebro kommuns webbplats\)](#)

Lekotoper

Örebro kommun har tillsammans med Urbio, Sveriges lantbruksuniversitet, och andra aktörer utforskat naturmiljöers värden för lek. Inom det Vinnova-finansierade projektet Hållbara lekmiljöer i staden 2018-2022, har Urbio och Örebro kommun tagit fram en vägledning för lekotoper. En lekotop är en plats med en rik, naturliknande miljö där lek och landskap är tätt sammanflätade. Det är ett koncept som syftar till att utmana den gängse bilden av hur en lekplats ser ut. Istället för att framför allt fokusera på traditionell lekutrustning utgår gestaltning av lekotoper mer från platsspecifika förutsättningar och använder naturbaserade lösningar och landskapselement för att bland annat skapa rum och rekvisita till leken.

Läs mer om konceptet lekotoper och vad det innebär för Örebro stad.

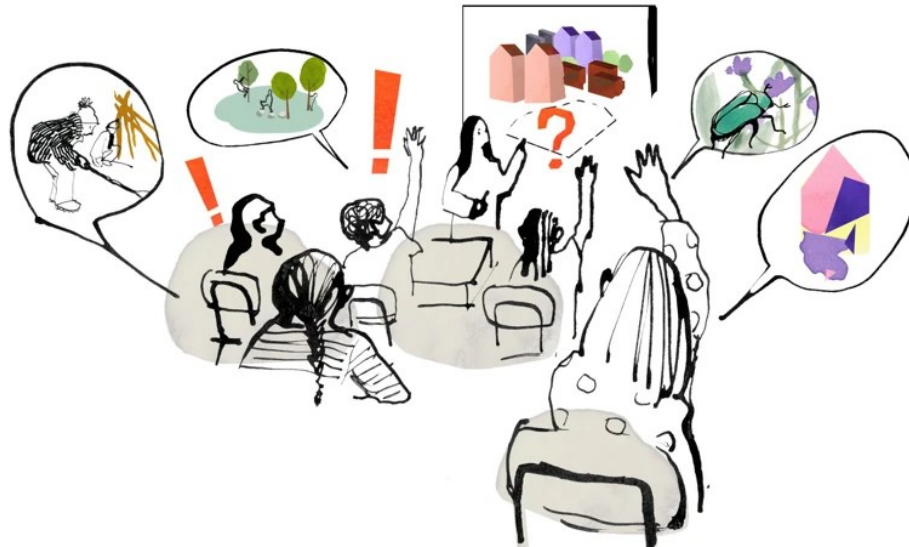
[Lekotoper – en ny typ av leklandskap](#)

Förutsättningar för att kunna säkerställa barns rättigheter

Det finns ett antal förutsättningar som underlättar en organisations arbete med barns rättigheter i samhällsbyggnadsprocessen. Barns rättigheter behöver genomsyra alla delar av organisationen och det behöver finnas tillräckligt med tid och budget för arbetet. Kontinuitet och väl dokumenterade överlämningar minskar kunskapsglappet och återkoppling ger både vuxna och barn kunskap om varför barns och ungas deltagande är viktigt.

Barns rättigheter i alla delar av organisationen

Barns rättigheter är ett kollektivt ansvar. Det är därför angeläget att arbeta in barns rättigheter i hela organisationen så att bevakningen av barns rättigheter är knutet till flera delar inom organisationen och flera personer. Det underlättar om barns rättigheter vävs in i den ordinarie verksamheten och integreras i redan befästa och beslutade arbetssätt. Systematik i det ordinarie arbetet skapar förutsättningar för enskilda tjänstepersoner att enklare kunna hantera avvägningar mellan olika intressen. Barnrättsperspektivet blir därmed inte ett sidospår som checkas av, utan en självklar del i processerna.

Figur 25. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

För att kunna tillgodose barns rättigheter i alla delar av organisationen krävs rätt kompetens i alla led som kan säkerställas genom kontinuerliga utbildningar för förtroendevalda såväl som för tjänstepersoner. Det krävs också ett lättillgängligt stöd som är tydligt att ta till sig, exempelvis i form av rutiner och verksamhetsnära styrdokument. Kommuner och regioner kan exempelvis arbeta med att integrera dessa i mål och strategier kopplat till regionplaner och översiktsplaner.

Med rätt kompetens i alla led och rätt stöd, går det att skapa en kultur med en medvetenhet om att synen på barn påverkar genomförandet av beslut och förvaltandet av miljöer över tid. Denna kultur är inte statisk utan förändras ständigt och påverkas av alla, vilket gör det extra viktigt att upprätthålla inom alla delar av organisationen.

Barnrättsplan i Göteborg

Genom att ta fram en kommunövergripande plan för hur implementeringen av barnkonventionen i kommunen ska genomföras kan varje nämnd i sin tur anta delmål för att nå den gemensamma kommunövergripande målsättningen. Det ger också en kraft i att kunna dra nytta av allas kunskaper och kompetenser kring barnkonventionen och att dra åt samma håll.

Göteborgs Stads barnrättsplan syftar till att öka den kommungemensamma styrningen av barnrättsperspektivet. Planen fokuserar på de förutsättningar som måste vara på plats för att stärka barns rättigheter inom samtliga verksamhetsområden under perioden 2022–2024. Genom planen stärks barnets rättigheter och det skapas större förutsättningar för att barns och ungas levnadsvillkor förbättras i praktiken. Kommunstyrelsen ansvarar för att stödja implementering och samordning av arbetet enligt planen i nämnder och styrelser samt uppföljning av planen.

[Göteborgs Stads barnrättsplan 2022–2024 \(på Göteborg Stads webbplats\)](#)

Barnrättsmål kopplade till IBKA i Skärholmsdalen

Vissa kommuner arbetar med målbilder tidigt i processen där specifika barnrättsmål skapas och kopplas till en specifik planprocess. Fördelaktigt är om målbilden är politiskt antagen, så att målen är kopplade till budget och får hög prioritet i alla skeden. Stockholm stad arbetade med barnrättsmål som en del av en Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA) inför detaljplanen för Skärholmsdalen. Målen fokuserade särskilt på de temaområden som ansågs vara av hög prioritet för barns och ungas rätt till jämlika livsmiljöer. Målen sträckte sig från tidigt skede, genom planering, byggande och förvaltning och påverkade i hög grad utformningen och bestämmelser som gjordes i detaljplanen. Till exempel handlade ett mål om att det fortsatt ska vara enkelt för barn att självständigt röra sig till fots eller som cyklist i det offentliga rummet genom att bevara välfungerade parkstråk och komplettera trafikseparerade gator med trottoar och cykelbana. Ett annat mål handlade om att placera förskolegårdar i anslutning till natur- eller parkmark, för att främja utflykter i närområdet. I genomförandeplaneringen var ett mål utifrån barnperspektivet att tidigt färdigställa parkmark genom använda kvartersmark som etableringsyta för anläggningsarbete, för att kunna värna om befintliga boende och barns parkbehov. Resultatet blev förändringar för barnets bästa utifrån rörelse, trafik, park, skola/förskola, friyta, entréer och bostadsgårdar.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys.

[Barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys](#)

Metodstöd för barnrättskommuner

Metoden Barnrättskommun är ett verktyg för kommuner att implementera barnkonventionen, så att den genomsyrar hela verksamheten. Metoden syftar till att höja och säkra barnrättsperspektivet lokalt, samt bidra till att skapa samverkansmöjligheter mellan kommun, föreningar och lokala näringslivet. Barnrättskommun grundar sig på UNICEF:s internationella Child Friendly Cities Initiative, som har tillämpats i hundratals städer runt om i världen sedan 1996. En Barnrättskommun åtar sig att arbeta aktivt för att alla som arbetar i kommunen ska känna till barnets rättigheter och arbeta i enlighet med barnkonventionen.

[Barnrättskommun \(på UNICEF Sveriges webbplats\)](#)

Avsätt resurser och planera arbetet

Arbetet med barns rättigheter i samhällsbyggnadsprocessen behöver tid och det är viktigt att tillräckliga resurser avsätts för detta vid verksamhetsplanering. Alla som arbetar med barns rättigheter behöver tid för att lära sig hantera och arbeta med barnrättsfrågor inom sin verksamhet och med sina specifika sakfrågor. Att lära sig ett nytt arbetssätt eller att utveckla ett befintligt kräver resurser som från start behöver tas med i planeringen. Vilka ekonomiska resurser som kopplas till barnrättsarbete har betydelse för resultatet.

En förutsättning för att tillgodose barns rättigheter i samhällsbyggnadsprocessen är att tidigt identifiera vilka aktörer som kan vara lämpliga att samverka med.

Hitta rätt tidpunkt och detaljeringsgrad

För att kunna ta hänsyn till barns bästa är det viktigt att planera för sakfrågorna i rätt tid och rätt detaljeringsgrad i processen. Barnrättsfrågor av mer generell karaktär, så som att hitta tid och resurser för dialogarbete, passar bäst tidigt i processen. Planering för detta kan med fördel till exempel ske redan innan en planprocess formellt sätts i gång. Sådant som rör mer specifika detaljer, till exempel konkreta frågor som materialval, fungerar bättre senare i processen.

Säkerställ rätt kompetens vid bedömning av barnets bästa

I fysisk planering och stadsutveckling kan konflikter uppstå gällande vad som är barnets bästa. Det kan ske när olika aktörer har olika intressen i frågan men även när barns olika intressen ställs mot varandra. Om ett grönområde ska bebyggas med bostäder går det att hävda barnets bästa ur flera olika perspektiv. Barn behöver grönområde för att kunna må bra och utvecklas, men det går lika gärna att hävda att det behövs bostäder för att barn ska ha någonstans att bo. Vad som är barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionslagen får avgöras i varje enskild situation.

När beslut ska tas om barnets bästa är det därför viktigt att rätt kompetens får möjlighet att göra bedömningar i frågor i rätt skede i samhällsbyggnadsprocessen. Kunskap om miljöns betydelse för barns utveckling är avgörande för att kunna ta rätt beslut i varje enskilt ärende. För att höja kunskapen om vad som är barnets bästa kan det behövas specifika utbildningar om barns rättigheter för tjänstepersoner och förtroendevalda i organisationen. I FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer understryks att bedömning av barnets bästa ska göras av kvalificerade yrkespersoner med särskild expertis rörande barns och ungas utveckling.

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar 14

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer ger vägledning i hur olika artiklar och teman i barnkonventionen ska tolkas. De ger även rekommendationer och generella råd om hur konventionsåtaganden kan få bättre genomslag. I den allmänna kommentaren 14 berörs bland annat rättsliga förfaranden för att tillgodose barnets bästa, där en av grundpelarna är behovet av kvalificerade yrkespersoner.

[FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar 14 \(på Barnombudsmanens webbplats\)](#)

Kontinuitet och uppföljning säkerställer kunskapsöverföring

Samhällsbyggnadsprocessen sträcker sig över lång tid och innefattar många olika aktörer i olika skeden och planeringsnivåer. Det krävs därför en struktur som möjliggör kunskapsöverföring mellan olika delar av processen, så att värden och kvaliteter kan följa med genom hela processen. På så sätt säkras överlämningen mellan olika skeden och det skapas en större förståelse för tidigare ställningstaganden. Det är viktigt för att kunna hantera alltmer komplexa frågor gällande barns och ungas livsmiljöer.

Prioriteringar och ställningstaganden i ett skede av processen behöver vara tydliga för att möjliggöra förståelse för förslaget i nästa led. Utbyte och kunskapsöverföring mellan olika tjänstepersoner och förvaltningar

minskar risken att barnrättsfrågan tappas bort. Det gäller även i förvaltningsskedet och när ett byggnadsverk eller en plats ska ges underhåll.

Utöver en bra överlämning krävs det även uppföljning och kontinuerlig återkoppling till befintliga målbilder och eftersträvarvärda kvaliteter. Då processen spänner över lång tid gör det att behoven och förutsättningarna för en plats kan förändras under processens gång. Det kan innebära att justeringar behöver göras under själva genomförandet. Det är en fördel om budgeten är flexibel så eventuella förbättringar och ändringar som kan dyka upp under processens gång går att genomföra. På så sätt går det att vara flexibel inför framtida utmaningar.

Figur 26. Illustration: Annika Carlsson/Boverket.

Beslutsstöd för knäckfrågor

I en rapport från Chalmers CMB presenteras ett beslutsstöd för knäckfrågor. Beslutsstödet syftar till att skapa en fördjupad diskussion och samverkan. Rapporten presenterar en begreppsapparat som ska kunna användas i det dagliga projektarbetet för att underlätta identifiering av olika typer av problem och beslut om åtgärder.

[Beslutsstöd för knäckfrågor \(rapport på CMB Chalmers webbplats\)](#)

Ha en plan för återkoppling

Återkoppling är viktigt utifrån barnrättsperspektivet. Barn behöver veta på vilket sätt kommunen, regionen eller annan aktör har tagit tillvara deras synpunkter. Detta likväl som delar inom organisationen behöver veta

varför vissa beslut tagits för barns bästa under processens gång. Det är en del av det kontinuerliga lärandet.

En grundregel är att kontinuerligt återkoppla, exempelvis efter varje avslutat moment. Återkopplingen är ett sätt att dokumentera processen samtidigt som barn och unga upplever ett värdefullt deltagande och får kunskap om hur de har bidragit till beslutsfattande.

6 Sammanställning av exempel på barns livsmiljöer

Den här sammanställningen av exempel syftar till att ge inspiration och vägledning för dig som planerar, beställer, förvaltar, gestaltar eller bygger barns livsmiljöer.

Ge inspiration och sprida kunskap

I vägledningen finns ett stort antal exempel för att ge inspiration och sprida kunskap om tillämpningen av barnkonventionen vid fysisk planering och stadsutveckling. Vägledningen innehåller både nationella och internationella exempel.

Vägledningen innehåller flera korta konkreta exempel på hur barnrättsperspektivet kan tillföras och tillgodoses i hela planeringskedjan. Dessa exempel är integrerade i vägledningens olika delar men även sammanställda på en och samma sida.

Samlade exempel från vägledningen om barnkonventionen i fysisk planering

Denna sida är en sammanställning över de korta konkreta exempel som finns integrerade i vägledningen. Exempelen visar hur barnrättsperspektivet kan tillföras och tillgodoses i hela planeringskedjan och är sorterade efter avsnitt.

Barn och jämlika livsmiljöer

Följande exempel finns i avsnittet Barn och jämlika livsmiljöer.

Flickrum i det offentliga

Flickrum i det offentliga är ett projekt som utforskat hur offentliga rum kan utformas så att även flickor känner sig sedda och inkluderade. Undersökningar visar att flickor inte nyttjar städens publika platser i samma utsträckning som pojkar och att flickor efter åtta års ålder börjar känna sig alltmer exkluderade i våra gemensamma livsmiljöer. Projektet genomförs på olika platser i Stockholm och London vars syfte var att synliggöra och lyfta frågan om unga flickors rätt till det offentliga rummet.

[Flickrum i det offentliga \(på White Arkitekters webbplats\)](#)

Brogårdaskolan en viktig byggsten i samhällsbyggnaden

Brogårdaskolan i Bjuv var en viktig satsning i kommunen då ambitionen var att utvecklas från ett före detta brukssamhälle till ett kunskapssamhälle. Det var därför viktigt att nya Brogårdaskolan inte bara blev ett ”skolhus” utan en plats som också gav tillbaka något till elever,

pedagoger, lärare, föräldrar och lokalsamhället i stort. För att nå dit sattes barnen, deras behov och olika förutsättningar i fokus med målet att skapa trygga och goda miljöer för barn att växa upp i. Brogårdaskolan är ett gott exempel på en inlyssnande gestaltungsprocess som har resulterat i en stimulerande lärmiljö med rumslig variation både inomhus och utomhus. Skolan och dess arkitektur stödjer inte bara skolans behov utan bidrar även till stort välbefinnande för elever och personal.

En av framgångsfaktorerna i projektet var investeringen i tid och omsorg i planeringsprocessen. En processledare med kunskap inom pedagogik ledde processen där dialog pågick i alla skeden. De tankar och idéer som framkom under dessa samtal styrde gestaltningen av byggnad och inredning. Ett av målen som formulerades under dialogen var att skolan skulle upplevas som ett andra hem. Det efterfrågades en hemmiljö som erbjuder en trygg miljö med goda möjligheter till lek, rekreation och vila i lika hög grad som varierande undervisningsmiljöer. Något som flera elever och lärare vittnar om blivit verklighet.

[Brogårdaskolan – en skola med delaktighet och variation](#)

Delaktighet och inflytande i samhällsbyggnadsprocessen

Följande exempel finns i avsnittet Delaktighet och inflytande i samhällsbyggnadsprocessen.

[Delaktighet och inflytande i samhällsbyggnadsprocessen](#)

Handbok för barns delaktighet och inflytande

Handboken för barns delaktighet och inflytande är framtagen av UNICEF Sverige med syfte att delge teori och praktik för den som vill lära sig mer av värdet av barnets perspektiv. Genom att ge plats för olika röster och erfarenheter, ökar perspektiv och kunskap som tillför värde för såväl individer, verksamheter och beslut. Handboken bidrar till att ge kunskap om detta, argument och inspiration med mål att det ska kännas viktigt och roligt att involvera barn och efterfråga deras åsikter.

[UNICEF:s Handbok för barns delaktighet och inflytande \(på UNICEF Sveriges webbplats\)](#)

Barn och unga möter och påverkar politiken

För att samla in ungdomars perspektiv jobbar flera kommuner med forum där barn och ungdomar på olika sätt får inflytande i kommunens olika processer och beslut. Ofta används flera olika sorters forum inom samma kommun för att fånga in en bredare målgrupp. På så sätt kan också de olika metoderna docka in i varandra, samma fråga kan lyftas på olika sätt i olika forum och ge ett mer förankrat resultat.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen presenteras olika alternativ för hur barn och unga kan möta förtroendevalda.

[Barn och unga möter och påverkar politiken](#)

Kommunövergripande dokument riktat till barn

I samband med antagandet av kommunens arkitekturprogram tog Borlänge även fram ett arkitekturprogram riktat specifikt till barn och unga. Programmets sex övergripande principer har skrivits om till lättare språk och med ett annat perspektiv; barnens perspektiv. Utifrån dialoger med barn har barnens arkitekturprogram utformats och formulerats efter de samtal, diskussioner och övningar som genomförts under processen.

[Barnens arkitekturprogram \(på Borlänge kommuns webbplats\)](#)

Barnrättsperspektiv i tjänsteutlåtanden

För att återkoppla till förtroendevalda använder flera kommuner sig av att beskriva barnrättsperspektivet i tjänsteutlåtanden/tjänsteskrivningar. Förutom att återkoppla, syftar det till att bidra till ökad kunskap om barns rättigheter i kommunen och varför det är så viktigt. Till exempel i Malmö stad ska tjänsteskrivelsen redogöra för hur ärendet tar hänsyn till ett barnrättsperspektiv. Om barnkonsekvensanalysen innebär en intressekonflikt eller om förslaget innebär att andra faktorer än barnets bästa väger tyngre ska det redogöras. Även vilka avvägningar som gjorts genom processen ska beskrivas tydligt i tjänsteskrivelsen.

Barnbokslut

Ett barnbokslut innefattar ofta en sammanställning av hur verksamhetens resultat berör barn och unga i kommunen. Det kan till exempel innebära att varje förvaltning gör en särskild utvärdering av hur fattade beslut påverkat barns och ungas villkor inom ett område eller i en verksamhet. Barnbokslut hjälper en kommun att återkoppla inom verksamheten, kartlägga och analysera vilka lärdomar som kan dras.

Flera kommuner använder sig av barnbokslut, läs mer om metoden på Barnombudsmannens webbplats.

[Barnbokslut \(på Barnombudsmannens webbplats\)](#)

Anordna dialog med barn och unga

Följande exempel finns i avsnittet Anordna dialog med barn och unga.

Arkitekter i skolan

Arkitekter i skolan, AiS, är en metod för dialog med barn och unga i skolan som bland annat har använts i projektet GLAP - Gestaltad livsmiljö genom arkitektur och pedagogik. Utgångspunkten är att alla barn ska ges förutsättningar till att engagera sig i och påverka sin närmiljö och våra gemensamma gestaltade livsmiljöer. Metoden kan användas av den som

vill lära känna ett område ur barns och ungdomars perspektiv och i allmänhet inhämta goda idéer.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om metoden Arkitekter i skolan.

[Arkitekter i skolan](#)

Inflytandecafé

För att säkerställa att barn och unga som har erfarenhet av att gå i särskola får möjlighet till delaktighet och inflytande har Lunds kommun utvecklat plattformen Inflytandecafé. På inflytandecafé får barn och unga med intellektuell funktionsvariation eller erfarenhet av att gå i särskola möjlighet att påverka och göra sin röst hörd. Genom nära dialog med målgruppen byggdes plattformen upp som ett café - en naturlig mötesplats för barn, unga och förtroendevalda. Demokrati är grundförutsättningen för inflytandecafé. Att göra sin röst hörd och uttrycka sin åsikt kan ske på flera olika sätt. Inflytandecafé är ett forum utan talarstolar och scener där det i stället finns plats för andra uttrycksformer som till exempel sång, dans, måla och pärla. Det är ett avslappnat forum utan krav på prestation. På inflytandecafé förs samtal över en fika, aktiviteter och workshops. Teman för inflytandecafé har till exempel varit stadsbyggnad och Lunds stadsmiljö.

Ett viktigt mål för inflytandecaféerna är att det ska vara roligt och tryggt att göra sin röst hörd. Sådant som kommit upp under caféerna har till exempel resulterat i att eleverna fått hjälp att skriva medborgarförslag.

[Påverka i Lund \(på Lund kommuns webbplats\)](#)

Grafisk facilitering

Grafisk facilitering är en metod där tankar, åsikter och upplevelser illustreras grafiskt. Grafisk facilitering kan ritas upp efterhand som diskussioner sker på plats alternativt göras i efterhand och skickas ut som en sorts anteckning för träffen. Metoden kan också användas som ett sätt att sammanfatta flera träffar eller intervjuer. Grafisk facilitering underlättar för personer som har begränsad möjlighet till att läsa, skriva eller prata, men bidrar också med ett material som är talande och lätt att ta till sig för alla. Bilder erbjuder ett annat sätt att kommunicera än genom text, vilket inkluderar fler.

Barn förmedlar användandet genom lek

Ett sätt att kunna inta ett barns perspektiv är att arbeta med observation och strukturerad reflektion, bland annat genom lekträff. Det kan vara genom att aktivt observera och följa leken, vad som händer och vad barnen gör i olika typer av miljöer. Med reflektion av observationerna, tillsammans med barnen själva och pedagoger, går det att få en bild av vad barnen vill, behöver och vad deras aktiva handlande genom leken uttrycker.

Gåturer

Gåtur är en metod som innebär att samla en grupp till en gemensam promenad i den fysiska miljö som ska undersökas och analyseras. Metoden skapar förutsättningar för en nyanserad dialog mellan medborgare och professionella och funkar utmärkt för såväl barn som vuxna. Viktigt dock är att det finns en kunskap om hur dialog förs med barn. Gåtur är en metod som låter barn besöka utvalda platser med syftet att aktivt granska dem och det ger barnen en möjlighet att berätta hur de upplever en plats i sin vardag.

[Gåturer och trygghetsvandringar](#)

Trygghetsvandring

När ett område ska förbättras kan en trygghetsvandring vara ett effektivt sätt att inventera miljön och att samla in olika gruppers erfarenheter. Under hösten 2019 genomförde Myndigheten för delaktighet trygghetsvandringar i tre högstadieskolor tillsammans med elever med funktionsnedsättning. Resultaten från trygghetsvandringarna visar att skolans lokaler inte skapar tillräckligt goda förutsättningar för trygghet utan i stället leder till utsatthet och stress. Myndigheten för delaktighets rapport visar på en rad möjligheter att förebygga och förhindra att elever känner sig otrygga i skolan.

Checklista inför dialog med barn och unga

Checklistan inför dialog med barn och unga har tagits fram i projektet ”LuMa Youth for Change” inom det kommunala partnerskapet mellan Lusaka och Malmö stad och har till stor del inspirerats av Barnombudsmannens webbaserade metodstöd ”Unga Direkt”. Checklistan ska helst användas tidigt i en process med frågor som direkt eller indirekt rör barn och unga. Frågorna vid varje steg är tänkta att besvaras innan du startar processen.

[Checklista för dialog med barn och unga \(på Internationellt centrum för lokal demokratis webbplats\)](#)

Barns rättigheter i regional planering

Följande exempel finns i avsnittet Barns rättigheter i regional planering.

Regionalt arbete för barns rättigheter

Region Kronoberg arbetar med barns rättigheter på flera olika sätt. När beslut ska fattas som påverkar barn och unga används barnrättsbaserade beslutsunderlag. Regionen har tre nivåer av prövning av barnets bästa. Till respektive nivå finns beslutsunderlag samt instruktion till prövningen.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om Region Kronobergs arbete för barns rättigheter.

Barns rättigheter i översiktsplanering

Följande exempel finns i avsnittet Barns rättigheter i översiktsplanering.

Barns och ungas perspektiv i översiktsplanering

Göteborgs Stad har tagit fram en rapport om hur stadsbyggnadskontoret och kulturförvaltningen tillsammans har arbetat med barns perspektiv på Göteborgs nya översiktsplan. I rapporten beskrivs hur ca 250 barn har fått komma till tals inom arbetet med översiktsplanen. Läs mer om metoder, processen och bearbetningen av synpunkterna i rapporten Barn och ungas perspektiv på Göteborgs Stads förslag till ny översiktsplan.

[Barn och ungas perspektiv på Göteborgs Stads förslag till ny översiktsplan \(på Göteborg stads webbplats\)](#)

Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar

Umeå kommun har tagit fram beskrivningar av Umeås olika stadsdelar och områden. Rapporten ”Umeås stadsdelar – så står det till! Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet” beskriver Umeås stadsdelar och områden utifrån statistik, analyser och Umeåbornas synpunkter. Rapporten beskrivs vara ett möjligt avstamp och ett stöd för hur stadsdelarna kan utvecklas för att bli mer socialt hållbara. Arbetet bygger bland annat på intervjuer och enkätsvar från över 2000 Umeåbor, och däribland barn och unga.

Stadsdelsbeskrivningarna berör till exempel var barn bor, hur barnfattigdomen ser ut, vad det finns för mötesplatser för barn och unga, tillgången till skolor och förskolor och hur förutsättningarna för barns möjlighet till att gå och cykla ser ut. Ungas perspektiv lyfts särskilt genom att unga fått berätta om bra och dåliga platser i sitt område samt lämna önskemål för framtiden. Stadsdelsbeskrivningarna kan fungera som kunskapsunderlag och bidra med värdefull information vid arbete med översiktsplanering.

[Umeås stadsdelar – så står det till! Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet \(på Umeå kommuns webbplats\) \(PDF, 23.93 MB\)](#)

Grönska är viktigt för människors hälsa och välbefinnande

Närheten och tillgängligheten till ett grönområde har en stor betydelse för användningen och därmed de positiva hälsoeffekterna.

I Boverkets vägledning ”Grönplanera! – En vägledning om kommunal grönplanering” finns mer information om hur grönska har betydelse för människors hälsa och välbefinnande.

[Grönplanera för människors hälsa och välbefinnande](#)

Riktlinjer, mål och ställningstaganden för yta

Många kommuner arbetar med särskilda placerings-, storleks- och kvalitetskrav på friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförbar verksamhet. För att kunna säkra friytor som uppfyller plan- och bygglagens krav om storlek och lämplighet för lek och utevistelse måste behov av yta finnas med som grundförutsättningar vid planläggningen.

Boverkets har tagit fram allmänna råd om friyta, Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.

[Boverkets allmänna råd \(2015:1\) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet \(i Boverkets författningssamling\)](#)

Barns rättigheter i detaljplanering

Följande exempel finns i avsnittet Barns rättigheter i detaljplanering.

Handledning för SKA/BKA i detaljplaneprocessen

Arbetet med sociala aspekter och barnperspektiv handlar om ett förhållningssätt och ett perspektiv som ska avspeglas och löpa genom hela planprocessen och förankras hos alla aktörer. Därför har Göteborg Stad tagit fram en vägledning med ett handledningsdokument för den som ska arbeta med socialkonsekvensanalys (SKA) eller barnkonsekvensanalys (BKA) i detaljplaneprocessen. Olika analysverktyg presenteras som är tänkta att fungera som ett hjälpmedel för att strukturera information och lokalisera kunskapsluckor. Även exempel på metoder och tillvägagångssätt presenteras.

[Handledning för SKA och BKA i detaljplaneprocessen \(på Göteborgs Stads webbplats\) \(PDF, 352 KB\)](#)

Barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys

Syftet med BKA är att säkerställa att barns rättigheter finns med i beslutsfattandet inom en verksamhet. En barnkonsekvensanalys (BKA) kan hjälpa till att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa.

I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys.

[Barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys](#)

Detaljplan för Skärholmsdalen skapar förutsättningar för goda livsmiljöer för barn

En integrerad barnkonsekvensanalys styrde processen för detaljplan Skärholmsdalen. Resultatet blev en plan som säkerställer de mål som sattes tidigt i processen. I detaljplanen har barnperspektivet genomsyrat de bestämmelser som gjorts, till exempel genom att sätta skarpa exploaterings-tal som reglerar bebyggelsen samt att spara träd som väderskydd. En annan åtgärd var att främja bevarandet av naturlig vegetation på gårdarna genom att styra att marken ska vara genomsläpplig för att kunna skapa naturanpassade lekmiljöer. Varje förskola och skola i området har i detaljplanen en egen gård och byggnaden är fristående, bland annat för att säkerställa tillräckligt med friyta. En dialog med barn synliggjorde bland annat att unga tjejer generellt kände sig trygga på bostadsgårdarna i befintlig bebyggelse, därför har bostadsgårdarnas avgränsning mot allmän plats prioriterats i detaljplanen. Genomgående entréer ut på gården så alla barn kan gå ut på gården själva utan att först gå ut på gatan, har varit något som säkerställts i detaljplanen.

Säkerställ friytor med detaljplan

För att kunna säkra friytor som uppfyller plan- och bygglagens krav om storlek och lämplighet för lek och utevistelse måste behov av platser finnas med som grundförutsättningar vid planläggningen. Genom att formulera ett tydligt syfte med detaljplanen får kommunen stöd för de planbestämmelser som behövs.

I Boverkets vägledning finns mer information om hur det går att säkra friytor i detaljplan.

[Säkra friytor med detaljplan](#)

Barn förmedlar användandet genom lek

Ett sätt att kunna inta ett barns perspektiv är att arbeta med observation och strukturerad reflektion, bland annat genom lekträff. Genom att aktivt observera och följa leken kan man se vad som händer och vad barnen gör i olika typer av miljöer. Därefter görs en reflektion över observationerna, tillsammans med barnen själva och pedagoger, och får på så sätt en bild av vad barnen vill, behöver och vad deras aktiva handlande genom leken uttrycker. Örebro kommun har vid flera tillfällen arrangerat lekträffar vid utveckling av ny lekmiljö runt om i kommunen.

Barns rättigheter i bygglov

Följande exempel finns i avsnittet Barns rättigheter i bygglov.

Lekvärdesfaktor inför bygglovsprövning

Flera kommuner använder sig av lekvärdesfaktor som metod för att mäta värdet på förskolegårdars lekmiljö. Lekvärdesfaktorn är ett utvärderings-system vid granskning av förskolegårdar inför bygglovsprövning. Den

kan även utgöra ett av underlagen vid planering och framtagande av detaljplaner med syftet att säkra ytor för kvalitativ lekmiljö.

Lekvärdesbedömningen utgår från förutbestämda kvalitetsaspekter. Dessa kan till exempel beröra zoner av gården, tillgänglighet, vegetation och topografi samt integration av lekutrustning i landskapet. Varje kvalitetsaspekt är indelad i tre poängnivåer. Målet är att nå så många poäng som möjligt. Kvalitetsaspekterna kan även användas som vägledning vid projektering och förvaltning av förskolors utemiljö.

Här är exempel från Järfälla kommun, Malmö stad och Lunds kommun.

[Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Järfälla \(på Järfälla kommuns webbplats\) \(PDF, 440 KB\)](#)

[Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö \(på Malmö stads webbplats\)](#)

[Utemiljö vid förskolor i Lunds kommun - Råd och riktlinjer \(på Lunds kommuns webbplats\)](#)

Barns rättigheter i genomförandeskedet

Följande exempel finns i avsnittet Barns rättigheter i genomförandeskedet.

Krav på aktörsspecifika handlingsplaner i Masthuggskajen

Älvstranden utveckling har tagit fram ett styrande hållbarhetsprogram för hela utvecklingen av Masthuggskajen i Göteborg. Hållbarhetsprogrammet innefattar en rad olika mål och åtgärder som berör hur området ska utvecklas långsiktigt och hållbart för alla medborgare, inklusive barn. Genomförandet av programmet har säkerställts genom bred samverkan samt krav på aktörsspecifika handlingsplaner. I aktörernas handlingsplan ska det redovisas hur de förhåller sig till hållbarhetsprogrammet, vilka åtgärder aktörerna ser som sitt ansvar samt hur aktörerna avser arbeta med att uppfylla hållbarhetsprogrammets måluppfyllelser. De aktörsspecifika handlingsplanerna ska sedan redovisas för projektgruppen för att få godkänt av Älvstranden utveckling.

Läs mer om Masthuggskajens hållbarhetsprogram och dess krav på aktörsdrivna handlingsplaner.

[Mer plats för människan \(på Masthuggskajens webbplats\)](#)

Handlingsplan för barnvänliga Gent

Staden Gent i Belgien har lång tradition av att arbeta med barns rättigheter. Att utveckla Gent för och tillsammans med barn är ett tema för stadens hållbara utveckling. Det finns ett stort stöd hos allmänheten att prioritera frågor som rör barn och unga. För att samlat kunna genomföra arbetet med barns rättigheter har en handlingsplan tagits fram som täcker in flera olika verksamheter och förvaltningar.

Handlingsplanen har antagits av det ledande styret i Gent och innehåller, förutom en kombination av visioner och principer, en översikt över vilka åtgärder som kommer att realiseras under de kommande åren av stadens olika förvaltningar. Handlingsplanens 14 mål omsätts i 182 konkreta åtgärder. Några av de mål som är särskilt relevanta ur ett planeringsperspektiv är:

- Samtliga val och beslut som fattas av kommunen tar hänsyn till barn och ungdomars åsikter.
- Fler grönområden och utrymmen för sport, spel och mötesevenemang.
- Kultur- och fritidsaktiviteter görs lättillgängligt för barn och ungdomar.
- Barn och ungdomar ska lätt och säkert kunna förflytta sig i staden.

[Most child and youth-friendly city in Flanders \(på Stad Gents webbplats\)](#)

Medskapande fria processer för lekmiljöer

Örebro kommun ville utveckla hur kommunen planerar lekmiljöer och hur den kan metodutveckla arbetet utifrån barnkonventionen. En viktig del i arbetet var att stärka barns inflytande över lekmiljöerna. Ett samverkansprojekt mellan Örebro kommuns parkenhet och Statens konstråd startades med syftet att bättre förstå hur en kommun kan arbeta ihop med konstnärer för att förstå hur medskapande fria processer kan skapas. Konstnärliga processer kan uppmuntra och möjliggöra lek, fria tankar och delaktighet i en utsträckning som inte alltid ryms inom samhällets övriga strukturer.

Parkenhetens ingång i projektet var barnkonventionen och att skapa miljöer där barnen själva får vara med och säkerställa sina demokratiska rättigheter. För Örebro kommun gav projekten flera olika resultat och värden. Den fotografiska dokumentationen av processerna beskrevs som viktig samt att samarbetsformen med instanser som bevakar det rent konstnärliga värdena var en bra metod.

Mer information finns på Statens konstråds webbplats.

[Unika lekplatser i Örebro när barnen bestämmer \(på Statens konstråds webbplats\)](#)

Verktyg för social hållbarhet i byggskedet

Forskningsinstitutet RISE har tagit fram ett verktyg för social hållbarhet i byggskedet. Verktøget består av ett informationsmaterial och ett processstöd som riktar sig till beställare och entreprenörer. Informationsmaterialet fokuserar på hur byggskedet påverkar människor i omgivningen.

[Verktyg för social hållbarhet i byggskedet \(på RISE:s webbplats\)](#)

Ungas perspektiv förändrade resecentrum

”Unga påverkar” är en verksamhet i Angered bestående av barn, unga och tjänstepersoner som tillsammans arbetar för barns och ungas delaktighet och inflytande i samhället.

Den första versionen av ritningarna för Angereds nya resecentrum saknade lokal förankring och var i behov av fler perspektiv. Stadsdelsförvaltningen beslutade att ta fram ett nytt förslag. I arbetet med det nya förslaget fördes dialog med bland annat resenärer, föreningar, den lokala trygghetssamordnaren, bostadsbolag och fastighetsägare i området. Resecentrumet är en viktig plats för barn och unga och för att nå deras perspektiv anställdes en arkitekt för att tillsammans med det lokala projektet ”Unga påverkar” arbeta fram ett nytt förslag.

Baserat på den kunskap som kommit ur projektgruppens studier och insamlade synpunkter ändrades byggnadens utbredning på tomten och placeringen av entréerna. Detta innebär till exempel en starkare koppling till befintliga gång- och cykelstråk, vilket är positivt för barns rätt till självständig mobilitet.

[Resecentrum i Angered](#)

Barns rättigheter i upphandlingsmallen

Sigtuna kommun har ändrat sin upphandlingsmall till att förvaltningsövergripande innehålla en klausul som berör barnkonventionen. Detta innebär till exempel att krav kan ställas på att dialoger ska genomföras och klausulen kan på olika sätt säkerställa barnets bästa i olika typer av projekt. Vissa krav ställs även på att konsulter som upphandlas ska ha arbetat med verktyg så som barnkonsekvensanalys tidigare. Detta har lett till att konsulterna lagt stor vikt vid att presentera på vilka sätt de arbetat med barnkonventionen. Eftersom rätt beställning och kravställning har kunnat göras vid upphandling av kompetens, har detta gett effekt på resultatet i projekten.

Upphandling och barnkonventionen

Barnkonventionen innebär att hänsyn behöver tas till de konsekvenser som en upphandling kan få för barn. Upphandlingsmyndigheten har mer information på sin webbplats.

[Barns rättigheter i upphandling enligt barnkonventionen \(på Upphandlingsmyndighetens webbplats\)](#)

Barns rättigheter i förvaltningsskedet

Följande exempel finns i avsnittet Barns rättigheter i förvaltningsskedet.

Utbildning av skötselpersonal

Lunds kommun har startat en speciell utbildning för skötselpersonal kring skötsel av barns utemiljöer kopplad till biologisk mångfald och lek. Det rör till exempel miljöer såsom parker, förskole- och skolgårdar. Utbildningen lyfter bland annat vikten av att lämna kvar löst material på platserna, så som pinnar och grenar från klippta buskage och träd. Sådant som av vuxna anses kan behöva åtgärdas kan skapa en spännande lek-miljö för barn. Det kan röra sig om en sättnings i asfalten som kan bli en viktig plats att leka när den fylls med regnvatten eller när den fryser till is om vintern.

Skötselpersonalen uppmärksammas på att en städad och iordningställd miljö utifrån en vuxens perspektiv inte behöver vara det bästa för barn. Genom att inte totalt rensa bort tistlar och nässlor från barns miljöer lär sig barnen att själva göra riskbedömningar och få kunskap om naturen. Det är viktigt att ge barn dessa färdigheter inför resten av livet.

Genom utbildningen tränas personalen att göra avvägningar kring när och var det är viktigt att plocka bort och när det är viktigt att lämna. Detta kan leda till nya sätt att bygga och förvalta där den vuxnas estetik underordnas lekfunktionen. I Lunds kommun har skötselpersonal med sig dokument och riktlinjer som styr den här typen av arbete. Dokumentet fungerar som stöd vid frågor och funderingar från såväl personal som allmänhet. Personalen har upplevt att det varit en trygghet att kunna hänvisa till något när till exempel föräldrar ifrågasätter skötseln av den fysiska utemiljön.

Superförvaltning med hög närvaro

Sedan 2020 arbetar bostadsbolaget Poseidon, som ägs av Göteborg Stad, med superförvaltning. Superförvaltning är en del av bolagets strategi för sina utvecklingsområden. Superförvaltningen omfattar åtta insatser med fokus på närvaro och trygghet. Två av dessa insatser är särskilt viktiga för barns och ungas upplevda trygghet i området.

Trygghetsvärdar

Trygghetsvärdar och trygghetschefer har rekryterats av bostadsbolaget. Varje dag mellan klockan 15 och 23 finns trygghetsvärdar på plats för att skapa närvaro och kontakt med personer som bor och vistas i områdena. För att ytterligare öka närvaron i områdena utanför ordinarie arbetstid har helg- och feriejobbare rekryterats. Deras fokus är att hålla rent och snyggt under helger och lov.

Lokal närvaro

Bostadsbolaget har ett kontor i området och finns på plats med personal sju dagar i veckan. Det finns även bemannade mötesplatser med koordinerare i egna lokaler.

"Vi gör det här tillsammans" (rapport från Bostads AB Poseidon, Göteborg)

Kommuner anställer unga

Många kommuner väljer att anställa unga, ofta som feriearbetare under sommaren. De unga arbetar ofta med att hjälpa kommunen att föra dialog med andra unga om saker som sker eller är på gång i kommunen. Att unga leder dialogen med andra unga beskrivs vara en framgångsfaktor då det skapar god stämning, trygghet och förtroende. Unga beskrivs nå ut till andra unga i motsats till när vuxna har försökt, vilket har varit värdefullt.

Förutom att samla in information hur det är att bo eller vistas i ett visst område, vad som behöver förbättras eller förändras så arbetar många också med skötsel och underhåll av olika miljöer. Vissa unga är anställda för att skapa trygghet genom att vara närvarande i olika områden och prata med människorna på platsen.

Det är viktigt att feriearbetarna rekryteras med god representation. Är det svårt att få till representationen använder sig flera kommuner av riktad information till den grupp som önskas. Ibland kanske det finns ett särskilt intresse av att rekrytera unga från en specifik geografisk plats då de känner till sitt närområde.

Att feriearbeta åt kommunen kan ske på flera sätt och även beröra direkta stadsutvecklings- eller demokratiprojekt där unga får möjlighet att påverka sin närmiljö. Det finns flera olika namn för den här typ av feriearbete, till exempel kommunutvecklare eller kommunambassadör. En viktig faktor när det handlar om feriearbete är att de unga får betalt för det arbete som utförs, precis som en vuxen skulle få.

Inkluderande parkvärdar

Jubileumsparken som ägs av Göteborgs Stad är en allmän plats dit alla är välkomna. Varje år rekryteras 20 - 25 unga parkvärdar inför sommarsäsongen. De unga som rekryteras kommer från olika stadsdelar, har olika bakgrund, kunskaper, erfarenheter och intressen. Ett mål med den goda representationen bland parkvärdarna är att skapa en välkomnande känsla för alla besökare.

Personalen som driver aktiviteterna i parken kommer från Passalen. Passalen är en ideell förening som arbetar med att utveckla nya lösningar för att skapa inkludering för barn och unga med funktionsnedsättning.

Omsorgsfull förvaltning där barn inkluderas

Kristofferskolan i Bromma jobbar med arkitektur som har en helhetssyn på barnet. Förvaltning och utveckling bygger på ett personligt engagemang för skolans pedagogik och verksamhet.

Kristofferskolans Byggnadsstiftelse har fem heltidsanställda i form av projektledare, fastighetsskötare, snickare och trädgårdsmästare som tillsammans bedriver byggnadsvård och underhåller byggnader, fast inredning och utemiljö. För större återkommande underhåll görs gemensamma arbetsinsatser, exempelvis kan tidigare elever få sommarjobb med att olja trägol. Den generella omsorgen och engagemanget från elever och lärare kan förstås som ett resultat av skolans syn på hållbarhet och respekt för naturen. Att vårda och underhålla material och miljö ingår i pedagogiken.

[Kristofferskolan – arkitektur med helhetssyn på barnet](#)

Barns rättigheter kräver tillsammansarbete

Följande exempel finns i avsnittet Samverkan är en framgång för barns rättigheter.

Arkitekter i skolan

Arkitekter i skolan, AiS, är en metod för dialog med barn och unga i skolan som bland annat har använts i projektet GLAP - Gestaltad livsmiljö genom arkitektur och pedagogik. Utgångspunkten är att alla barn ska ges förutsättningar att engagera sig i och påverka sin närmiljö och våra gemensamma gestaltade livsmiljöer. Metoden kan användas av den som vill lära känna ett område ur barns och ungdomars perspektiv och i allmänhet inhämta goda idéer. I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om arkitekter i skolan.

[Arkitekter i skolan](#)

Helhetsgrepp för ett barnvänligt Rotterdam

Rotterdam har i drygt ett decennium arbetat efter en strategi kring barnvänlig stadsutveckling. Parallellt har man aktivt använt sig av verktyg för att mäta och utvärdera effekterna av stadens satsningar på den barnvänliga staden. I sammanställningen av exempel i den här vägledningen finns det mer information om Rotterdams strategi för en barnvänlig stadsutveckling.

[Helhetsgrepp för ett barnvänligt Rotterdam](#)

Kommunalt barnombud

För att säkerställa en systematik i barnrättsarbetet finns det många kommuner som har lokala ombudspersoner. Ett kommunalt barnombud har ofta som uppdrag att kommunövergripande bevaka barns rättigheter och stödja samtliga förvaltningar i frågor som berör barn och deras miljöer. Ett kommunövergripande barnombud kan skapa förutsättningar för att säkerställa barnrättsarbete i hela kommunens verksamhet.

Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, har tillsammans med representanter för civilsamhället och offentlig sektor tagit fram

en modell för samverkansprocesser. Med hjälp av den kan offentliga aktörer och civilsamhällesaktörer skapa god samverkan till nytta för alla parter. Modellen är generell och kan anpassas efter olika verksamheters behov på lokal, regional och nationell nivå.

[Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället \(på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors webbplats\)](#)

Många aktörer bakom byggleken

Guldängens bygglek i Malmö är ett exempel där flera olika aktörer arbetat tillsammans. Verksamheten har från början fått projektpengar från Allmänna arvsfonden men finansieras idag av fastighets- och gatukontoret i Malmö stad, med vilka föreningen tecknat ett Idéburet offentligt partnerskap (IOP). Byggleken drivs fortfarande av initiativtagaren, den ideella föreningen Växtväcket.

Byggleken är gratis och öppen för alla. Det är barnen som driver projekt och utbildade lekpedagoger stöttar och hjälper barnen på deras villkor. Byggleken är en plats där barn har möjlighet att testa sina förmågor och fantasi i en trygg miljö. Byggleken har byggts upp av barn under sex års tid. Platsen består av färgglada konstellationer som är byggda av barnen. Det finns ett växthus, odlingar, doftlabyrnt, tre grafittimålade containrar med takodlingar, bikupor och en grillplats. Bygg och odling kompletterar varandra och är upplevelsebaserat lärande i nära kontakt med alla våra sinnen.

I byggleken börjar barnen med en snickarskola för att lära sig verktygen och säkerhet. Sedan är det fritt fram för barnen att bygga hur litet eller stort de vill. De har fri tillgång till material som ofta är överskottsmaterial från närliggande bygghandel. Lekpedagogerna tillhandahåller kunskap och stöd, men det är barnens fantasi och kreativa lösningar som är i fokus under hela processen. Resultatet har blivit ett färgsprakande, oordnat landskap i olika material med små trädgårdar utanför kojorna. Under terminerna bedrivs utomhuspedagogisk verksamhet för alla Malmös förskolor och skolor. Under skolloven är byggleken öppen för allmänheten.

Utmaningar och avvägningar i barnrättsarbetet

Följande exempel finns i avsnittet Utmaningar och avvägningar i barnrättsarbetet.

Skapa markvärden – markpolitik och social hållbarhet

Stockholm stads rapport Skapa markvärden – markpolitik och social hållbarhet innehåller rekommendationer och åtgärder som Stockholm stad kan vidta för att främja en socialt hållbar utveckling. I takt med den höga utvecklingstakten när staden växer har staden behövt utveckla en aktiv markpolitik. Genom en aktiv markpolitik kan stadsplanering och

exploateringsprocessen användas i högre grad för att motverka boendesegregation och främja en god och trygg offentlig stadsmiljö.

[Skapa värden – markpolitik och social hållbarhet \(rapport på Stockholms stads webbplats\) \(PDF, 830 KB\)](#)

Risk benefit Assessment

I England har en metod som kallas Risk Benefit Assessment utvecklats. Metoden innebär ett balanserat förhållningssätt till risker i barns lekmiljöer för att främja lekvärden och inte låta vuxnas rädsla för att barn ska göra sig illa gå till överdrift. Principen är enkel då värden och risker vägs mot varandra genom en professionell medveten bedömning. Dialog mellan olika parter blir en viktig del för att förstå varandras perspektiv.

För att kunna tillämpa balanserad riskbedömning krävs bland annat utbildning i och förståelse för leken och barns interaktion med miljön som kan vägas mot teknisk riskbedömning utifrån standarder för lekredskap. En framgångsfaktor är även styrdokument som anger att balanserade riskbedömningar ska tillämpas och syftet med detta behöver tydligt beskrivas.

Inom Vinnova-projektet Digifys publicerades skriften ”Lek på riktigt – om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer”. I den beskrivs balanserad riskbedömning mer utförligt och referenser till forskning presenteras.

Läs mer om Risk benefit Assessment i dokumentet Lek på riktigt från Örebro kommun.

[Lek på riktigt \(rapport på Örebro kommuns webbplats\) \(PDF, 4.93 MB\)](#)

Lekotoper

Örebro kommun har tillsammans med Urbio, Sveriges lantbruksuniversitet, och andra aktörer utforskat naturmiljöers värden för lek. Inom det Vinnova-finansierade projektet Hållbara lekmiljöer i staden 2018-2022, har Urbio och Örebro kommun tagit fram en vägledning för lekotoper. En lekotop är en plats med en rik, naturliknande miljö där lek och landskap är tätt sammanflätade. Det är ett koncept som syftar till att utmana den gängse bilden av hur en lekplats ser ut. Istället för att framför allt fokusera på traditionell lekutrustning utgår gestaltning av lekotoper mer från platsspecifika förutsättningar och använder naturbaserade lösningar och landskapselement för att bland annat skapa rum och rekvisita till leken.

Läs mer om konceptet lekotoper och vad det innebär för Örebro stad.

[Lekotoper – en ny typ av leklandskap](#)

Förutsättningar för att kunna säkerställa barns rättigheter

Följande exempel finns i avsnittet Förutsättningar för att kunna säkerställa barns rättigheter.

Barnrättsplan i Göteborg

Genom att ta fram en kommunövergripande plan för hur implementeringen av barnkonventionen i kommunen ska genomföras kan varje nämnd i sin tur anta delmål för att nå den gemensamma kommunövergripande målsättningen. Det ger också en kraft i att kunna dra nytta av allas kunskaper och kompetenser kring barnkonventionen och att dra åt samma håll.

Göteborgs Stads barnrättsplan syftar till att öka den kommungemensamma styrningen av barnrättsperspektivet. Planen fokuserar på de förutsättningar som måste vara på plats för att stärka barns rättigheter inom samtliga verksamhetsområden under perioden 2022–2024. Genom planen stärks barnets rättigheter och det skapas större förutsättningar för att barns och ungas levnadsvillkor förbättras i praktiken. Kommunstyrelsen ansvarar för att stödja implementering och samordning av arbetet enligt planen i nämnder och styrelser samt uppföljning av planen.

[Göteborgs Stads barnrättsplan 2022–2024 \(på Göteborg Stads webbplats\)](#)

Barnrättsmål kopplade till IBKA

Vissa kommuner arbetar med målbilder tidigt i processen där specifika barnrättsmål skapas och kopplas till en specifik planprocess. Fördelaktigt är om målbilden är politiskt antagen, så att målen är kopplade till budget och får hög prioritet i alla skeden.

[Barnkonsekvensanalys och integrerad barnkonsekvensanalys](#)

Barn och unga möter och påverkar politiken

För att samla in ungdomars perspektiv jobbar flera kommuner med forum där barn och ungdomar på olika sätt får inflytande i kommunens olika processer och beslut. Ofta används flera olika sorters forum inom samma kommun för att fånga in en bredare målgrupp. På så sätt kan också de olika metoderna docka in i varandra, samma fråga kan lyftas på olika sätt i olika forum och ge ett mer förankrat resultat.

Ungdomsforum

Örnsköldsviks kommun jobbar med ungdomsforum, ett forum där unga får träffas två gånger om året och möta andra unga från kommunen för att diskutera olika teman tillsammans med kommunens tjänstepersoner och förtroendevalda. Alla unga i kommunen mellan 13–25 får lov att söka sig till forumet. Ungdomsforum bidrar med en viktig perspektivinsamling som hjälper till att skapa förståelse för ungas verklighet, vardag och

önskemål. Till exempel kom det genom ungdomsforum fram att det behövs snöskoterparkering vid skolorna, för de ungdomar som bor i glesbygden och är beroende av att köra skotern till skolan. Detta är bara ett exempel av det viktiga kunskapsutbyte som ungdomsforumet har inneburit för kommunen.

Ungdomsfullmäktige

Skellefteå kommun jobbar med ungdomsfullmäktige, en fysisk och digital mötesplats som skapar möten och dialog mellan unga och förtroendevalda. Alla elever från årskurs sju och uppåt får möjlighet att medverka och syftet är att skapa aktiva och delaktiga invånare som upplever att det är meningsfullt att tycka till. Vid de fysiska träffarna utses tre elever per klass till ungdomsfullmäktigedagen, vid de digitala träffarna deltar hela klasser. Ungdomsfullmäktige sker en gång om året och det är de unga som sätter agendan medan förtroendevalda lyssnar. Detta leder till att vuxna går från att gissa vad unga tycker till att faktiskt få veta ungas åsikter, perspektiv och idéer. Ungdomsfullmäktige sker i samråd med samtliga skolor i kommunen och ungdomarnas idéer och förslag handlar om hur unga vill att nämndernas uppdrag och verksamhet kan förändras, förbättras och utvecklas. Alla idéer och förslag till nämnderna återkopplas till de unga.

Göteborgs Stad har också ungdomsfullmäktige men med ett annorlunda upplägg. I Göteborg består ungdomsfullmäktige av 81 ledamöter och 20 ersättare från hela Göteborg. Ledamöter och ersättare röstas fram i ett årligt val där jämnåriga deltar. Att ledamöter och ersättare är folkligt valda innebär bättre representation och legitimitet, något som anses särskilt viktigt. Alla unga som börjat årskurs sex men inte fyllt 18 år får kandidera. Valet sker i olika delar av staden och mandatet fördelas beroende på hur många barn som är bosatta i ett visst stadsområde som också utgör en valkrets. De frågor som ungdomsfullmäktige driver är de ungas egna frågor. Ungdomsfullmäktige har under åren drivit en mängd frågor och bland annat fått gehör för att utöka åktiden på skolkortet på kollektivtrafiken med ytterligare tre timmar och möjliggjort sommarlovskort. Framför allt har ungdomsfullmäktige bidragit till att allt fler vuxna och förtroendevalda tar barn och unga på allvar och frågar efter deras synpunkter.

Ungdomsråd

Strängnäs kommun använder sig av Ungdomsrådet SKUR, Strängnäs kommuns ungdomsråd. I Ungdomsrådet representerar de unga endast sig själva, inte en speciell grupp eller skola. Ungdomsrådet träffas regelbundet i storgrupp och har en verksamhetsbudget de ansvarar över. Ungdomsrådet planerar och genomför egna aktiviteter och fungerar som remissinstans. De unga sätter själva agendan och avgör när de ser värde i att tycka till om något och när de inte är intresserade av att göra det. De väljer själva vad de vill arbeta med och har stor rådighet över sin

verksamhet. Ungdomsrådet har ett eget kontor i kommunhuset som ligger nära kommunstyrelsens rum, vilket bidrar till närhet och ökad förståelse för varandra. Ungdomsrådets arbete stöttas av en tjänsteperson som finns tillgänglig när behov finns, samt fungerar som länk mellan ungdomsrådet och övriga kommunen.

Feriejobb som ungdomsambassadör

Järfälla kommun anställer ungdomar som ungdomsambassadörer. Det finns möjlighet att jobba som ungdomsambassadör under sommaren som feriearbetare alternativt under terminerna. Ungdomsambassadörerna hjälper bland annat kommunen att föra dialog med andra unga om saker som sker eller är på gång i kommunen. De ungdomsambassadörerna som för dialog med andra unga i kommunen är ofta något äldre än målgruppen de riktar sig mot. Att unga leder dialogen med andra unga beskrivs vara en framgångsfaktor då det skapar god stämning, trygghet och förtroende. Unga beskrivs nå ut till andra unga på ett mer värdefullt sätt än om vuxna försökt. Kommunen rekryterar ungdomsambassadörer med målsättningen att få en god representation från hela kommunen.

Stockholms stad har också använt sig av feriearbetande ungdomar. I Fokus Hagsätra Rågsved anställdes unga från området för att bland annat hjälpa till med stadsutvecklingsprojektet och själva beskriva hur det är att leva och bo i Hagsätra och Rågsved. Även Hyresgästföreningen har anställt ungdomar i Rågsved för att föra dialog med andra unga.

Att feriejobba åt kommunen kan ske på flera sätt och även beröra direkta stadsutvecklings- eller demokratiprojekt där unga får möjlighet att påverka sin närmiljö. Det finns flera olika namn för den här typ av feriearbete, till exempel kommunutvecklare. Oavsett är en avgörande faktor att ungdomarna får betalt för det arbete de utför, precis som en vuxen skulle få.

Advisory Board

Örnsköldsviks kommun rekryterar ungdomar varje år för att sitta med i Advisory Board. Advisory board är precis som det låter, en grupp dit vuxna vänder sig för att få experthjälp från ungdomar. Ungdomar 13–25 år söker till forumet och intervjuas av kommunen för att säkerställa en så bred mångfald som möjligt i gruppen. Rekryteringsprocessen visar också ungdomarna att deras arbete tas på allvar. En symbolisk ersättning betalas ut till ungdomarna för deras arbete. Advisory Board träffas en dag i månaden klockan 17.00–19.00, men det finns alltid möjlighet att komma från klockan 16.00 för att äta en lättare middag. Detta är ett sätt att visa respekt och gör att ungdomarna får ihop sin dag med skola, träningar och deltagande i Advisory Board. Genom att erbjuda en plats att umgås, fika och äta lär de unga känna varandra vilket skapar en trygg och säker stämning. Detta anses vara avgörande för det arbete som gruppen sedan utför.

Ungdomarna jobbar alltid med uppdrag från beställare, vilket kan vara olika förvaltningar inom kommunen eller externa företag. Innan det är dags för Advisory Board har kommunen och beställaren träffats för att tillsammans jobba fram hur de kan få ut så mycket som möjligt av sina två timmar med ungdomarna. Beställaren är alltid med under träffen och gruppen arbetar alltid utefter tre frågeställningar. Efter träffen går ansvarig på kommunen genom vad som sagts och bestämts för att ungdomarna ska kunna ändra och rätta anteckningarna innan de skickas vidare till beställaren. Återkoppling sker genom att beställaren kommer tillbaka och berättar för gruppen på vilket sätt deras hjälp tagits tillvara på.

Barnhearing

Barnhearing är dialogträff mellan barn och förtroendevalda för att prata om frågor som rör barn. I Järfälla kommun anordnas barnhearing för barn i åldersgruppen 6–12 år. Barn blir inbjudna att delta via skolan och på skoltid förbereder barnen frågor som de vill ställa till förtroendevalda och tjänstepersoner. Barnen får i samband med dialogträffen utbildning om barnkonventionen och sina rättigheter. Detta betyder att kommunen kan få värdefull kunskap om barns åsikter och behov, samtidigt som barnen får lära sig om demokratiska rättigheter. Barnhearingen har genom åren fokuserat på olika teman, exempel på olika teman som är skolmåltider, framtidens Järfälla och barns fritid.

Politikerlunch

Efter att ha bestämt med elevrådet på skolan kommer förtroendevalda för att äta lunch med eleverna i skolmatsalen. Detta ökar förståelsen mellan de båda grupperna, minskar glappet mellan ungdomar och förtroendevalda och skapar möjlighet för avslappnad dialog. Plattformen för detta möte är beroende av att skolorna ställer upp, deltar aktivt och anser att det är givande för deras elever. Politikerlunch kan ge kunskap och förståelse för vad ungdomarna tycker är viktigt just nu. Politikerluncher har genomförts i till exempel i Örnsköldsviks kommun.

Vimmerby kommun använder sig av ett liknande koncept där elevråd på högstadie- och gymnasieskolor samlar in frågor som diskuteras med förtroendevalda under en lunch. Förtroendevalda och elever delas upp vid småbord för att diskutera. Efter lunchen tas två frågor per skola vidare. Dessa utvalda frågor tas vidare och beslutsfattarna jobbar med dessa i arbetsgrupper. Under vårterminen sker ytterligare en lunch där återkoppling kring frågorna presenteras. Det finns möjlighet för elever att ställa frågor och förtroendevalda att motivera och förklara utfallet. Detta är en uppskattad metod från både förtroendevalda och elever som möjliggör avslappnade samtal. Elever och förtroendevalda blir bjudna på lunch.

Walk-and-talk

Dorotea kommun har anordnat walk-and-talk där en skolklass går en promenad tillsammans med en förtroendevalda eller tjänsteperson för att diskutera frågor. Förtroendevalda och tjänstepersoner får presentera sig själva och sina uppgifter, därefter får ungdomarna välja vem de vill promenera och diskutera tillsammans med. Samtalen förbereds av barnen själva och drivs helt utifrån vad de vill prata och diskutera om. Walk-and-talk metoden används på olika sätt i olika kommuner. Gemensamt är att metoden ökar förståelsen mellan de olika grupperna och ger kunskap om varandras behov. Barnen fångas upp i skolan och metoden kan vara värdefull för flera ämnen så som idrott, svenska och samhälle.

Hackaton

Från början handlade hackaton om att en grupp människor träffas och använder teknik för att förbättra eller skapa ny programvara. Hackaton används nu även utanför IT-sammanhang och det finns flera kommuner som använt sig av Hackaton som plattform för mötet mellan barn och förtroendevalda. Modellen bygger på att barn, unga, förtroendevalda och tjänstepersoner träffas för att tillsammans hacka ett problem. Ofta delas deltagarna in i mindre grupper för att prata och diskutera området som valts ut. Hackaton beskrivs bidra till att relationer mellan barn och förtroendevalda byggs, att det är ett forum för innovation och nytänkande samt att ny gemensam kunskap byggs upp. Hackaton kan genomföras såväl digitalt som fysiskt. Kommuner som använt hackaton tillsammans med barn och unga i frågor som berör fysisk planering och stadsutveckling är till exempel Dorotea kommun och Skellefteå kommun.

Barnkonsekvensanalys

Barnkonsekvensanalys ska vara en del av det ordinarie arbetet hos kommunen för att säkerställa barns rättigheter. Den kan användas på flera planeringsnivåer men måste anpassas efter rådande förutsättningar. Göteborgs stad har tagit fram ett processtöd för barnkonsekvensanalys som består av fem steg.

Barnkonsekvensanalys

Det är kommunen som ansvarar för att ta fram en barnkonsekvensanalys. Syftet med BKA är att säkerställa att barns rättigheter finns med i beslutsfattandet inom en verksamhet. En barnkonsekvensanalys (BKA) kan hjälpa till att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa. Analysen kan bidra med ett helhetsgrepp och synliggör de konsekvenser som planering, utformning, genomförande eller förvaltning av miljöer får för barn och unga. Underlaget bör innehålla vilka positiva och negativa konsekvenserna det får för barnet eller barnen. Barn som berörs ska också få komma till tals direkt eller genom företrädare.

BKA kan användas på flera planeringsnivåer, såväl regionalt som lokalt. Syftet är att både på kort och lång sikt förbättra barns och ungas levnadsvillkor. En BKA måste anpassas efter rådande förutsättningar och därför finns det inget facit på hur den bör utformas. Generellt innehåller en BKA ofta moment som berör lagstiftning, barnkonventionens artiklar, aktuell forskning, synpunkter från beprövad erfarenhet, barnets sociala nätverk och barnets eller barnens synpunkter. Även andra faktorer som rör den aktuella frågan ingår ofta, såsom ekonomi och intressekonflikter.

BKA används av bland annat kommuner och regioner. Modellen för BKA ser olika ut och utvecklas med tiden. BKA ska inte försvåra arbetet med barns rättigheter, utan förenkla det. Grundtanken med BKA är att det ska vara en del av det ordinarie arbetet.

Barnkonsekvensanalys i Göteborgs Stad

Göteborgs Stad arbetar sedan 2011 med att genomföra barnkonsekvensanalyser (BKA) och har tagit fram ett processtöd. Göteborgs Stads BKA-process består av fem steg. Stegen är inventering, målformulering, åtgärder, konsekvenser samt återkoppling och utvärdering. Processen har en tillhörande matris som fylls i. Matrisen består av fem teman som är av betydelse i barnrättsarbete i fysisk planering. Dessa teman är sammanhållen stad, samspel, vardagsliv, identitet samt hälsa och säkerhet. Varje tema beskrivs sedan på de skalnivåer som är aktuella. Det kan handla om såväl regional skala som en specifik plats. Det går att välja vilka skalnivåer som är aktuella för tillfället, men det är viktigt att minnas att en insats på en skala kan ha konsekvenser för en annan skala. BKA-matrisen används för att sortera och identifiera de aspekter som är av betydelse för barn i området, eller platsen, som är föremål för förändring. Analysverktyget är återkommande från inventering till förändringsförslag och konsekvensbedömning. Ramarna och strukturen för matrisen följer med, men frågeställningar är olika beroende på vilket steg processen befinner sig i. BKA kan fungera som modell för att bygga underlag för vilka metoder och verktyg som behöver användas i respektive skede.

Knutet till stadens verktyg finns en utvecklingsgrupp med representanter från flera olika förvaltningar. Gruppen arbetar med att fortsatt implementera och utveckla BKA som arbetssätt och verktyg. Gruppen har bland annat tagit fram en åtgärdsplan för att tydligare koppla den genomförda barnkonsekvensanalysen till genomförandeinsatser.

[Barnkonsekvensanalys och social konsekvensanalys \(på Göteborgs Stads webbplats\)](#)

Friyta för lek och utevistelse

Friyta för lek och utevistelse omfattar den yta som barnen kan använda på egen hand vid sin utevistelse. De krav som ställs på friytan enligt plan-

och bygglagen, PBL, måste finnas med som en grundförutsättning vid planläggning. Boverket har allmänna råd om friyta kopplat till ålder och verksamhet.

Kommunövergripande riktlinjer

Många kommuner jobbar med särskilda placerings-, storleks- och kvalitetskrav på friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförbar verksamhet. Enligt PBL måste friytor vara tillräckligt stora och lämpliga för lek och utevistelse. Behovet av yta måste finnas med som grundförutsättningar vid planläggningen. Alla barns lika rätt till högkvalitativa och utvecklande utemiljöer är en demokratifråga och lika förutsättningar för detta ska finnas oavsett var man bor. Kommunövergripande riktlinjer är inte juridiskt bindande men kan säkerställa rätt storlek och kvalitet på friyta i hela kommunen.

Friytan ska vara tillgänglig för barn

En friyta är ytan som går att leka på och som är tillgänglig för barnen i huvudsak under skoltid men även i viss mån på fritiden. Förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt ytor för lastning och lossning är otillgängliga för barnen och ingår därmed inte i friytan för lek och utevistelse. Takterrasser har begränsad tillgänglighet och betraktas därför som kompletterande ytor och ingår därmed inte heller i friytan.

När friytor för lek och utevistelse ska placeras och anordnas bör friytans storlek, utformning, tillgänglighet och säkerhet samt förutsättningarna för att bedriva ändamålsenlig verksamhet särskilt beaktas. Med ändamålsenlig verksamhet avses att friytan kan användas till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för. Friytan bör inte senare kunna tas i anspråk för annat ändamål utan att ersättas med friyta med likvärdiga möjligheter till varierande lek och utevistelse.

Boverkets allmänna råd om friyta

Boverket har allmänna råd om friyta kopplat till ålder och verksamhet. De allmänna råden grundar sig i forskning kring vad barn behöver för att kunna utveckla kognitiva, sociala och fysiska förmågor. Det råder olika förutsättningar i olika kommuner men de kommuner som har skapat kommunövergripande riktlinjer för storlekskrav på friyta har också sett en ökad kvalitet på de gårdar som bebyggs runt om i kommunen. Utöver kommunövergripande riktlinjer för friyta så är detaljplanen och dess beskrivning samt bygglovsgivning viktiga verktyg för att säkerställa tillräcklig yta och kvalitet på utemiljön.

[Boverkets allmänna råd \(2015:1\) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet \(i Boverkets författningssamling\)](#)

Arkitekter i skolan

Arkitekter i Skolan är en metod för dialog med barn och unga om arkitektur och platsutveckling. Metoden bygger på ett ömsesidigt lärande och ger eleverna nya perspektiv på sin närmiljö såväl som sina rättigheter.

Nya perspektiv och insyn i samhällsbyggnadsprocessen

Metoden har utvecklats med utgångspunkt i att planerare och elever möts i skolan för att uppleva, beskriva och prata om närmiljön. Metoden ger eleverna nya perspektiv och insyn i samhällsbyggnadsprocessen som de också har rätt att delta i. Eleverna får lära sig att sätta ord på och beskriva sin omgivning, utveckla sin medvetenhet och skapa en bild av vad de själva tycker. Planerarna får tillgång till värdefull kunskap om platsens styrkor och svagheter, hur den används och vilka behov som finns bland barn och unga i området. För att möjliggöra detta ömsesidiga lärande krävs kontinuitet genom ett antal träffar så att tillit kan skapas mellan elever och planerare. Det behövs också en känd och trygg miljö där det känns bra att uttrycka sig fritt. Att bygga upp tillit och relation tar tid och därför är det avgörande att träffas flera gånger.

Metodens olika steg

Metoden bygger på fyra träffar, optimalt under 4–8 veckor, samt en avslutande utställning med vernissage. Under de fyra träffarna sker ett ämnesöverskridande arbete som inkluderar i första hand samhällsplanering, svenska och bild/slöjd. Men även historia, NO och matte kan planeras in och inkluderas i processen. Under träffarna byggs en medvetenhet upp kring platsen (eller området), samt en förståelse för platsutveckling och samhällsbyggnadsprocessen. Utställningen efteråt är ett bra sätt att synliggöra arbetsprocessen för andra elever, föräldrar samt tjänstepersoner och politiker. En vernissage visar extra erkännande och respekt för det jobb och den tid som eleverna har lagt ner. Under eller efter utställningen kan återkoppling till eleverna ske genom att exempelvis förtroendevalda deltar och förklarar hur elevernas idéer kommer att tas tillvara och implementeras. Metoden riktar sig inte till en specifik årskurs utan är flexibel och möjlig att anpassa efter olika åldrar och olika förutsättningar. De flesta AiS-projekt som hittills har gjorts har genomförts i samverkan med mellan- och högstadiel elever, där metoden har fungerat väl.

Återkoppling på olika sätt

Återkoppling är viktigt utifrån barnrättsperspektivet. Barn behöver veta på vilket sätt kommunen, regionen eller annan aktör har tagit tillvara deras synpunkter. Likväl som delar inom organisationen behöver veta varför vissa beslut tagits för barns bästa under processens gång. Återkopplingen är ett sätt att dokumentera processen samtidigt som barn och unga upplever ett värdefullt deltagande och får kunskap om hur de har bidragit till beslutsfattande.

Vernissage

Har delaktighetsprocessen resulterat i skisser, filmer, teckningar, foton, modeller eller annat av material kan en vernissage anordnas. Barn, unga, tjänstepersoner och förtroendevalda kan besöka vernissagen ihop för att prata om hur det har varit att jobba tillsammans. Det finns också utrymme för barnen att få återkoppling kring själva förslagen som arbetats fram och hur dessa kan ha påverkan på vidare arbete.

Film

Ta fram och sprid en film om processen där barn och unga deltagit. I filmen kan det även ske återkoppling kring hur barnens medverkan påverkat arbetet och resultatet samt vad beslutsfattare respektive barn tar med sig från processen.

Föreläsning av tjänstepersoner och förtroendevalda

Tjänstepersoner och förtroendevalda kan söka upp de barn som medverkat för att genom en föreläsning presentera vad barnens medverkan betytt. Återkoppling kan ske kring hur barnens medverkan haft påverkan på efterföljande arbete. Tjänstepersoner och förtroendevalda finns tillgängliga för frågor och funderingar. Föreläsningen kan ske fysiskt eller digitalt.

Mejl

Vissa kommuner har valt att låta medverkande barn skriva upp sin mejladress för att få en direkt kommunikationskanal till barnen som deltagit. En förutsättning för detta är att barnen fått en mejladress av skolan och kan nås via den. Genom mejlutskick får barnen sedan följa processen och ta del av hur deras medverkan spelat roll.

Brev

Att skicka brev som förklarar hur barnens medverkan haft inflytande på vidare arbete är ett sätt att återkoppla. Kanske finns det inte tid eller möjlighet att besöka skolklassen som varit delaktiga, då kan läraren läsa upp ett brev i klassen.

Podcast

Genom podcast kan information och resultat av en dialog nå barn och unga i ljudformat.

Publicera rapport

Återkoppling kan ske genom att publicera en rapport som sedan sprids till de barn och unga som deltagit. I rapporten kan det gå att följa processen samt att den innehåller en förklaring kring hur inkomna synpunkter, idéer och förslag fått inverkan på efterföljande arbete. Det är viktigt att anpassa rapporten efter den målgrupp som behöver återkopplingen.

Nyhetsflöden

Återkoppling kan ske genom nyhetsflöde via till exempel lokal media eller via skolans nyhetsplattform. Genom att presentera hur barns medverkan gått till och hur det har påverkat vidare arbete kan återkoppling ske till berörda barn.

Regionalt arbete för barns rättigheter

Region Kronoberg har en bredd av material som verktyg för att ge stöd till ett barnrättsbaserat arbete. De använder sig bland annat av checklistor och mallar men även barnrättsbaserade beslutsunderlag med instruktioner till prövningen. Regionen har också sammanställt ett kunskapsunderlag om barns och ungas åsikter och levnadsvillkor som kan användas i ett första skede.

Region Kronobergs arbete med barns rättigheter

Region Kronoberg arbetar med barns rättigheter på flera olika sätt. Exempelvis har regionen tagit fram en sammanställning av barnrättsperspektiv som ska fungera som stödmaterial för prövningar av barnets bästa. Kopplat till fysisk planering och stadsutveckling finns till exempel information om vilka artiklar i barnkonventionen som är relevanta för barnrättsperspektiv inom samhällsplanering, miljöarbete och fysiska lokaler. Barns rätt till mobilitet som svarar upp mot barns resebehov och som bidrar till goda möjligheter för utbildning, familjeliv och kultur- och föreningsaktiviteter tas upp som exempel. I dessa frågor spelar kollektivtrafiken, som är regionens ansvar, en viktig roll.

Region Kronoberg arbetar även med checklistor för att säkerställa barnrättsperspektiv vid nyskapande eller förändring av inom- och utomhusmiljöer. Checklistorna är framtagna i samverkan med andra regioner och rör olika områden såsom lekmaterial och leksaker, skyltning och information, vårdlokaler och utomhusmiljö. Checklistan för utomhusmiljö tar upp frågor om bland annat tillgänglighet, jämlikhet, trygghet och säkerhet.

När beslut ska fattas som påverkar barn och unga används barnrättsbaserade beslutsunderlag. Regionen har tre nivåer av prövning av barnets bästa. Till respektive nivå finns beslutsunderlag samt instruktion till prövningen. Regionen har även en mall som kan användas när remissvar som berör barn och unga ska utformas. Mallen hjälper till att uppmärksamma barnrättsperspektiv på remissinnehållet. För att få reda på barns och ungas åsikter kan regionens sammanställning av olika kunskapsunderlag, som inkluderar barns och ungas åsikter och levnadsvillkor, användas. Saknas någon information ska denna inhämtas på bästa sätt. Regionen arbetar också med barnbokslut.

Region Kronobergs material kring barns rättigheter finns samlat på deras webbplats:

[Vårdgivarwebben - Barnets rättigheter \(på Region Kronobergs webbplats\)](#)

Helhetsgrepp för ett barnvänligt Rotterdam

Rotterdam har i drygt ett decennium arbetat efter en strategi kring barnvänlig stadsutveckling. Parallellt har de aktivt använt sig av verktyg för att mäta och utvärdera effekterna av stadens satsningar på den barnvänliga staden. Planeringsstrategin ”Building blocks for a child friendly Rotterdam” har erbjudit nya sätt att se och tänka kring staden. Visionen har varit att ta vara på ett områdes individuella styrka och peka ut var förbättringspotential finns.

Strategi för ett barnvänligt Rotterdam

Historia, ekonomi, demografi och byggd form är alla saker som påverkat Rotterdams satsning på den barnvänliga staden. Rotterdam har en bakgrund som industristad och har en bilcentrerad stadsplanering. Runt millennieskiftet fanns ett stort behov av att utveckla staden för att få barnfamiljer att stanna och bo i staden, på sikt få högre skatteinkomster och därmed kunna öka livskvaliteten för barn under 18 år. 2006 utnämndes Rotterdam som den sämsta holländska staden för ett barn att växa upp i. Drivkraften har därför varit att bygga en stark ekonomi och en attraktiv stad, vilket har lett till att projektet från start haft en stark politisk förankring med en stor budget.

En barnvänlig stad är en stad där barn och unga ges möjlighet att växa upp i trivsamma, inkluderande, trygga och dynamiska miljöer. Strategin för ett barnvänligt Rotterdam utgår från fyra grundläggande byggstenar: barnvänligt bostadsbyggande, barnvänliga publika platser, barnvänlig service samt tryggt mobilitetsnät. Metoden är förvaltningsövergripande och är således ett stöd både för förtroendevalda, tjänstepersoner, byggaktörer, bostadsbolag och byggaktörer. När områden skannas genom de fyra byggstenarna ges en tydlig insyn och kunskap om exakt hur ett område funkar och/eller behöver utvecklas för att bli barnvänligt. Resultaten och effekterna i staden mäts upp av ett insynsråd speciellt utvecklat för programmet för ett barnvänligt Rotterdam.

Metoden särskiljer kortsiktiga högprioriterade projekt från långsiktiga lågprioriterade projekt för att kunna säkerställa att arbetet för en barnvänlig stad sker på olika plan samtidigt. Byggstenar för ett barnvänligt Rotterdam är en praktisk vägledning för hur urbana områden kan bli bättre och tryggare för barn att växa upp i genom att implementera de fyra byggstenarna.

Barnvänligt bostadsbyggande

Utgångspunkten för barnvänligt bostadsbyggande har för Rotterdam varit att skapa fler enfamiljshus med egen trädgård även i centrala lägen. Under vissa förhållanden anses även lägenheter med särskilda krav vara passande för barn. Kraven är att en barnvänlig lägenhet ska ha en yta på minst 85 kvadratmeter, entrén ska vara placerad längs gatan, varje barn ska ha tillgång till eget rum, byggnaden ska innefatta hiss och en väl gestaltad utemiljö för lek och rörelse. Utöver detta ska alla byggnader över fyra våningar även bygga en gemensam lekplats. Kraven för barnvänligt bostadsbyggande togs fram tillsammans med bostadsbolag och byggaktörer.

Barnvänliga offentliga platser

Hur offentliga platser möter barns och ungas specifika behov är avgörande för den barnvänliga staden. Denna byggsten kräver förutsättningar för lekmiljö, utemiljö gestaltad för lek och rörelse samt att området mellan entré och bilväg ska vara barnvänligt. Det kräver särskilda storlekskrav på sport- och lekområden, samt var och när det ska byggas nya sådana. Gatan beskrivs här som en viktig plats för barn och föräldrar, för möte och socialt umgänge samt för att skapa en buffert mellan byggnad och bilväg.

Utöver den hårdgjorda ytan ställs även krav på parkers omfattning och frekvens, på kvalitet och variation av grönska och dess skötsel samt skolgårdars utformning och storlek. För befintlig byggd miljö ställs krav på ökad vertikal grönska samt hur det publika rummet är organiserat i form av omsorgsfull gestaltning och möblering.

Barnvänlig service

Lokal service så som butiker, sportföreningar och skolor är generellt viktiga för barn och deras föräldrar. Denna typ av service bidrar till ett levande område med hög social sammanhållning. Här ställs det krav på hur stort upptagningsområde en skola får lov att ha samt att skolan ska erbjuda fritidsaktiviteter minst sex timmar i veckan. Att skolan ska omfattas av en trygg miljö, både gällande skolgårdens gestaltning samt tillgången till skolan. Skolgårdens gestaltning, storlek samt relation mellan hårdgjord och levande yta beskrivs. Grönska och odling beskrivs även som ett viktigt utbildande moment där odlingsbara skolgårdar, odlingslotter och urban odling uppmuntras.

Tryggt mobilitetsnät

Barnvänligt mobilitetsnät uppmuntrar barnen att upptäcka staden och ta del av stadslivet mer självständigt. Denna byggsten begränsar trafikens framkomlighet, ställer krav på hastighet samt var aktiviteter särskilt viktiga för barn (så som skola) är placerade i staden. Det ställs även krav på framkomlighet av mjuka transportmedel så som cykel och till fots samt

hur trottoarer och gångvägar ska organiseras och gestaltas. ”Play streets” är något som Rotterdam utvecklat till följd av detta där det erbjuds extra uppmuntran och gestaltning för lek på gatan.

Hur barnvänligt är Rotterdam idag?

Rotterdam har gjort en stor förändring och har gått från att erbjuda Hollands sämsta uppväxtförhållanden till att idag vara barnvänligt och på ett omsorgsfullt sätt respektera barn och unga i stadsnätet. Internationellt har staden uppmärksammats och vunnit priser för arbetet för barns rättigheter som skett i staden. Den barnvänliga stadsutvecklingen har utvecklat staden ekonomiskt, miljömässigt och kulturellt och idag är fokuset på barn en stor del av Rotterdams identitet.

Precis som många andra holländska städer utmanas dock Rotterdam av tydligt stigande markpriser. Det betyder att områden som tidigare erbjudit en billigare hyra stigit markant i pris och det har skett en statusförskjutning i många områden. Många menar att det tydliga utvecklingsfokuset inneburit en ökad segregation i staden där de områden som inte varit i fokus (främst söder om staden) halkat efter både ekonomiskt, kulturellt och fysiskt.

7 Sammanställning av andra vägledningar som stöd i arbetet med barnkonventionen

Boverket och flera andra myndigheter och organisationer har tagit fram ytterligare vägledningar som stöd för arbetet med tillämpning av barnkonventionen i samhällsbyggnadsprocessen. Här följer ett urval av dessa.

Barnombudsmannen

Barnombudsmannen har tagit fram flera stöd och verktyg för arbetet med barnkonventionen och barns rättigheter inom kommun, region eller nationella myndigheter. Stöden gäller kunskap om och genomförande av barnkonventionen samt juridisk vägledning vid tolkning och tillämpning av barnkonventionen.

[Genomföra barnkonventionen \(på Barnombudsmannens webbplats\)](#)

[Stöd och verktyg \(på Barnombudsmannens webbplats\)](#)

Boverket

Boverket har tagit fram en vägledning till kvalitativ, tillgänglig och hållbar gestaltning av förskolors och skolors fysiska miljö. Den riktar sig till såväl offentliga som enskilda aktörer som arbetar med planering, byggande och förvaltning av skolor och förskolor. Vägledningen omfattar skolans fysiska miljöer såväl inomhus som utomhus, liksom dess strategiskt viktiga roll i samhällsbyggandet.

[Utveckla förskolors och skolors fysiska miljö för att lyfta hela samhället](#)

Gårdar och utemiljö vid förskola och skola ska rymma många funktioner som gynnar lärande, välmående och utveckling. Särskilt viktigt är att främja naturkontakt, lek och fysisk aktivitet. Utemiljöerna behöver också vara säkra och inkluderande. Vägledningen behandlar även fysiska egenskaper såsom skolgårdens ytstorlek, byggnadens placering och hur tomtens inneboende egenskaper kan tas tillvara.

[Utemiljöns funktioner och struktur gestaltas utifrån verksamhetens behov](#)

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna har sedan 2019 ett särskilt uppdrag att samordna och utveckla arbetet med barnets rättigheter och ansvarar för att säkerställa att dessa tillämpas i hela landet. Inom ramen för det arbetet har ett metod- och kunskapsstöd för prövning av barnets bästa tagits fram.

[Kunskaps- och metodstöd för prövning av barnets bästa \(rapport på länsstyrelsens webbplats\) \(PDF, 7.64 MB\)](#)

Myndigheten för delaktighet

Myndigheten för delaktighet, MFD, ska verka för full delaktighet i samhällslivet för personer med funktionsnedsättning och för jämlikhet i levnadsvillkor. De har gjort en metodmanual för dialog med barn utifrån deras skilda förutsättningar, behov och åldrar. Metoden är generell för att kunna användas i olika frågor, men kan med mindre justeringar anpassas efter det specifika sammanhanget.

[Metod för dialog med barn \(på Myndigheten för delaktighets webbplats\)](#)

Ofta går det att använda samma samtalsmetoder för alla barn. Men ibland behövs det andra verktyg och stöd för att kommunicera med barn och unga med nedsatt fysisk eller kognitiv funktionsförmåga.

[Prata med barn och unga \(på Myndigheten för delaktighets webbplats\)](#)

Ett hållbart barnrättsarbete är ett inkluderande barnrättsarbete, där alla barn får ta plats oavsett vilka förutsättningar och behov de har. MFD har tagit fram en checklista som kan bidra till att barn och unga med funktionsnedsättning blir lika synliga som andra barn i barnrättsarbetet.

[Checklista för ett inkluderande barnrättsarbete \(på Myndigheten för delaktighets webbplats\)](#)

Sveriges Kommuner och Regioner

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, har flera vägledningar och metoder som handlar om implementering av barnkonventionen. På sin webbplats har SKR omfattande material och vägledning om barnets rättigheter i kommunal och regional verksamhet.

[Barnets rättigheter \(på Sveriges kommuners och regioners webbplats\)](#)

SKR har även utvecklat verktyget Prisma som kan användas för att se sambanden mellan olika nationella och internationella mål och barnkonventionen. Prisma kopplar ihop artiklar i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen med de jämställdhetspolitiska målen, de folkhälsopolitiska målområdena och de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

[Prisma - för samordning av horisontella perspektiv \(på Sveriges Kommuner och Regioners webbplats\)](#)

UNICEF

FN-organet UNICEF har ett uppdrag att hjälpa de länder som anslutit sig till barnkonvention att kunna hålla vad de har förbundit sig till. UNICEF:s handbok för barns delaktighet och inflytande vill ge kunskap, argument och inspiration i arbetet.

[Barnkonventionen \(på UNICEF Sveriges webbplats\)](#)

[UNICEF:s Handbok för barns delaktighet och inflytande \(på UNICEF Sveriges webbplats\)](#)

UNICEF har också tagit fram en handbok för stadsplanering ur ett barnperspektiv. Med barnets bästa i fokus lyfter den också den centrala roll som planeringen spelar för att nå målen för hållbar utveckling, såväl på global nivå som i det lokala sammanhanget.

[Shaping urbanization for children \(på UNICEFs webbplats\)](#)

The Child Friendly Cities Initiative, CFCI, är ett initiativ inom UNICEF för att stödja lokala myndigheters arbete med barnrättsfrågor. Det är också ett nätverk för lokalsamhällen världen över som vill utforma sina fysiska miljöer på ett mer barnvänligt sätt. På sin webbplats erbjuder CFCI praktisk handledning för olika lokala intressenter som myndigheter, näringsliv, civilsamhälle och media men vänder sig även till barnen själva.

[Child Friendly Cities Initiative \(på UNICEFs webbplats\)](#)

Upphandlingsmyndigheten

Upphandlingsmyndigheten ska verka för en rättssäker, effektiv och hållbar offentlig upphandling och ger vägledning och verktyg för att utreda och bedöma vilka konsekvenser en upphandling kan ha med barns bästa i fokus. Den upphandlande organisationen behöver analysera såväl de egna behoven som marknadens möjligheter att leverera produkter och tjänster utifrån ett barnperspektiv.

[Barns rättigheter i upphandling enligt barnkonventionen \(på Upphandlingsmyndighetens webbplats\)](#)

8 Sammanställning av forskning och utredningar om barnvänliga livsmiljöer

Forskning lägger grunden för ny kunskap och är en viktig del för att kunna utveckla jämlika livsmiljöer för barn och unga. I detta avsnitt har vi därför sammanställt relevant forskning och litteratur som kan öka kunskapen om barns behov och barnvänliga livsmiljöer.

Avhandlingar, böcker och artiklar

Björklid, P. (1991) Barn och trafik inför 2000: fakta, scenarier och forskningsbehov. TFB: rapport 1991:38. Transportforskningsberedningen. Stockholm

Björklid, P. (1992) Barns upplevelser av trafiksäkerhet i olika närmiljöer. TFB: rapport 1992:3. Transportforskningsberedningen. Stockholm

Broberg, A. & Kyttä, M. & Fagerholm, N. (2013) Child-friendly urban structures: Bullerby revisited, *Journal of Environmental Psychology*

Cele, S. (2006) Communicating Place: Methods for Understanding Children's Experience of Place. doktorsavhandling Stockholms universitet

Freeman, C. (2020). Twenty-five years of children's geographies: a planner's perspective. *Children's Geographies*, 18(1), 110–121.

Gill, T. (2021) Urban playground - How child-friendly planning and design can save cities

Grahn, P. & Stigsdotter, C. (2003) Landscape Planning and Stress. *Urban Forestry & Urban Greening*

Hart Roger A. (1992) Childrens participation. From tokenism to citizenship *Innocenti essea* no 4

Holloway, S. & Valentin G. (2000) *Childrens geografies. Playing, living, learning.* London Routledge.

Holloway, S. & Valentine, G. (2005) *Children's Geographies and the New Social Studies of Childhood.*

De Laval S. (2015) Bygga stad för barn - en kunskapsöversikt om barn och ungdomar, täta stadsmiljöer och metoder för delaktighet och barnkonsekvensanalys, Arkus#73

Lenninger A. (2008) Barns plats i staden, Movium, SLU

Lenninger A. & Olsson, T. (2006) Lek äger rum: planering för barn och ungdomar

Jungmark, L. (2021) Barn Plats Lek Stad (Tankesmedjan Movium på SLU)

Krysiak, N. (2020) Designing Child-Friendly High-Density Neighbourhoods

Kylin, M. & Bodelius, S. (2015) Riktlinjer för lek? Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn.

Kylin, M. (2004). Från koja till plan: om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang.

Kyttä, M. (2008) Children in outdoor contexts, affordances, and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness.

Männik, M. & Philipson, K. & Linnros, F. (2018) Förskolegårdens friyta i förhållande till naturliga material. White Arkitekter, White research lab.

Nordström, M. (2009). Children's Views on Child-friendly Environments in Different Geographical, Cultural and Social Neighbourhoods. Urban Studies, 47(3), 514–528.

Rasmussen, K. (2004). Places for children – Children's places. Childhood. 11(2), 155–172.

Saarbücken Mårtensson, F. (2021) Utveckling av barns lekotoper för barns naturmöten.

Unicef (2018). Shaping urbanization for children: A handbook on child-responsive urban planning

Wolley, H.E. (2007) Where do the children play? Proceedings of the institution of Civil engineers – Municipal Engineer 160 (2).

Offentliga utredningar och rapporter

Barnombudsmannen (2022) Blir det någon skillnad, eller säger vi det här helt i onödan?

Boverket (2000) Unga är också medborgare- om barns och ungas rättigheter i planering.

Boverket (2020) Barnkonventionen i fysisk planering och stadsutveckling.

Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! (2015:8).

Boverket (2013) Planera för rörelse.

Boverket (2019) Bostäder och platser för ungdomar, Lägesrapport till ungdomspolitiken (2019:25).

Folkhälsomyndigheten (2021) Miljöhälsorapport 2021 - Barns miljörelaterade hälsa.

Göteborg stad (2021) Samnyttjande och barns friyta i den täta staden.

Göteborg stad (2019) Samnyttjande.

Göteborgs Stad (2015). Förskolor, skolor och idrott i den täta staden. Kvaliteter och principlösningar vid planeringen av den täta staden med barnets behov i fokus.

Miljöförvaltningen, Stockholms stad (2007) Barns tillgång till lekområden. Analyser av faktiskt gångavstånd från bostäder, förskolor och grundskolor i Stockholms stad.

Nordström, M. (2020). Barnkonsekvensanalyser i stadsplaneringen. Boverket.

Trafikverket (2012) Barns skolvägar.

Rädda barnen (UÅ) Barnfattigdom i Sverige.

Rädda barnen (UÅ) Därför är det viktigt att barn får leka.

Polismyndigheten (2005) BoTryggt05- Handbok för brottsförebyggande och trygghetsskapande i bostäder och bostadsområden.

SOU MM.

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag.

SOU 2017:47 Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa.

SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt.

SOU 2022:14 Sänk tröskeln till en god bostad.

Prop. 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

Prop. 2017/18:110 Politik för gestaltad livsmiljö.

Fi2021/01533 Den hala tvålen, Verktyg och metoder för social hållbarhet i fysisk planering och stadsutveckling.

Bilaga 1 – Utdrag ur författningar

I bilagan finns utdrag från de författningar som gällde när vägledningen publicerades som pdf.

Utdrag ur plan- och bygglagen (2010:900)

1 kap. 1 §

I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

2 kap. 1 §

Vid prövningen av frågor enligt denna lag ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

2 kap. 2 §

Planläggning och prövningen i ärenden om lov eller förhandsbesked enligt denna lag ska syfta till att mark- och vattenområden används för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företräde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning. Bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 kap. och 4 kap. 1-8 §§ miljöbalken ska tillämpas. *Lag (2014:862).*

2 kap. 3 §

Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,
4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och
5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

Även i andra ärenden enligt denna lag ska hänsyn tas till de intressen som anges i första stycket 1-5.

Den kommunala handlingsplanen för bostadsförsörjningen enligt lagen (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar ska vara vägledande vid tillämpningen av första stycket 5. *Lag (2025:71).*

2 kap. 4 §

Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt denna lag får mark tas i anspråk för att bebyggas endast om marken från allmän synpunkt är lämplig för ändamålet.

2 kap. 5 §

Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till

1. människors hälsa och säkerhet,
2. jord-, berg- och vattenförhållandena,
3. möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning, avlopp, avfallshandling, elektronisk kommunikation samt samhällsservice i övrigt,
4. möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar, och
5. risken för olyckor, översvämning och erosion.

Bebyggelse och byggnadsverk som för sin funktion kräver tillförsel av energi ska lokaliseras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till energiförsörjningen och energihushållningen. *Lag (2018:636).*

2 kap. 6 a §

Vid planläggning och i ärenden om bygglov enligt denna lag ska bostadsbyggnader

1. lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till möjligheterna att förebygga olägenhet för människors hälsa i fråga om omgivningsbuller, och
2. utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till möjligheterna att förebygga olägenhet för människors hälsa i fråga om omgivningsbuller.

Med olägenhet för människors hälsa avses en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig.

Första stycket 1 tillämpas även i ärenden om förhandsbesked. *Lag (2014:902).*

2 kap. 7 §

Vid planläggning enligt denna lag ska hänsyn tas till behovet av att det inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse finns

1. gator och vägar,
2. torg,
3. parker och andra grönområden,
4. lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse, och
5. möjligheter att anordna en rimlig samhällsservice och kommersiell service.

2 kap. 9 §

Planläggning av mark och vattenområden samt lokalisering, placering och utformning av byggnadsverk, skyltar och ljusanordningar enligt denna lag får inte ske så att den avsedda användningen eller byggnadsverket, skylten eller ljusanordningen kan medföra en sådan påverkan på grundvattnet eller omgivningen i övrigt som innebär fara för människors hälsa och säkerhet eller betydande olägenhet på annat sätt.

3 kap. 2 §

Översiktsplanen ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön.

Planen ska även ge vägledning för beslut om

1. hur mark- och vattenområden ska användas, och
 2. hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.
- Planen är inte bindande. *Lag (2020:76)*.

3 kap. 8 §

När kommunen upprättar ett förslag till översiktsplan ska kommunen samråda med länsstyrelsen, regionen och de kommuner som berörs. Kommunen ska också ge kommunens medlemmar, de andra myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget tillfälle att delta i samrådet.

Syftet med samrådet är att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt och att ge möjlighet till insyn och påverkan.

Under samrådet ska kommunen redovisa förslagets innebörd, skälen för förslaget, förslagets konsekvenser och det planeringsunderlag som har betydelse för bedömningen av förslaget. *Lag (2020:76)*.

3 kap. 10 §

Under samrådet ska länsstyrelsen särskilt

1. ta till vara och samordna statens intressen,
2. tillhandahålla underlag för kommunens bedömningar och ge råd i fråga om sådana allmänna intressen enligt 2 kap. som hänsyn bör tas till vid beslut om användningen av mark- och vattenområden,
3. verka för att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken tillgodoses, att miljökvalitetsnormer enligt 5 kap. miljöbalken följs och att redovisningen av områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen är förenlig med 7 kap. 18 h § första stycket miljöbalken,
4. verka för att sådana frågor om användningen av mark- och vattenområden som angår två eller flera kommuner samordnas på ett lämpligt sätt, och
5. verka för att bebyggelse och byggnadsverk inte blir olämpliga med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion.

Länsstyrelsen ska dessutom ge råd i övrigt om tillämpningen av bestämmelserna i denna lag, om det behövs från allmän synpunkt. *Lag (2025:514)*.

3 kap. 11 §

Kommunen ska redovisa resultatet av samrådet i en samrådsredogörelse som också ska innehålla de förslag som framförda synpunkter har gett anledning till.

Samrådsredogörelsen ska finnas tillsammans med planförslaget.

3 kap. 12 §

Kommunen ska låta planförslaget granskas under minst två månader (granskningstid).

Under granskningstiden ska kommunen hålla förslaget tillgängligt för granskning. Kommunen ska också se till att samrådsredogörelsen och det förslag som samrådet har avsett finns tillgängliga. *Lag (2020:76)*.

3 kap. 13 §

Kommunen ska före granskningstidens början kungöra att planförslaget finns tillgängligt för granskning. Kommunen ska anslå kungörelsen på

kommunens anslagstavla och införa den i en ortstidning. Av kungörelsen ska det framgå

1. var planförslaget hålls tillgängligt för granskning,
2. att den som vill lämna synpunkter på förslaget ska göra det senast under granskningstiden, och

3. på vilket sätt och till vem synpunkter på förslaget ska lämnas.

Kungörandet ska ske enligt lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m. *Lag (2020:76)*.

3 kap. 15 §

Den som vill lämna synpunkter på planförslaget ska göra det skriftligen under granskningstiden. *Lag (2020:76)*.

3 kap. 23 §

Kommunfullmäktige ska anta en planeringsstrategi senast 24 månader efter ett ordinarie val. I strategin ska fullmäktige

1. ta ställning till dels ändrade planeringsförutsättningar av betydelse för översiktsplanens aktualitet, dels kommunens fortsatta arbete med översiktsplaneringen, och

2. bedöma i vilken utsträckning planen är aktuell i förhållande till kraven i 3 §, 4 § andra stycket 1 och 2 samt 5 §.

En planeringsstrategi kan ändras fram till nästa ordinarie val.

Kraven i första stycket gäller dock inte om fullmäktige i stället antar en ny översiktsplan inom den tid som anges där. *Lag (2020:76)*.

5 kap. 11 §

I arbetet med att ta fram ett program enligt 10 § eller ett förslag till en detaljplan ska kommunen samråda med

1. länsstyrelsen, lantmäterimyndigheten och de kommuner som berörs,
2. de kända sakägarna och de kända bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs,

3. de kända organisationer av hyresgäster som har avtal om förhandlingsordning för en berörd fastighet eller, om någon förhandlingsordning inte gäller, som är anslutna till en riksorganisation inom vars verksamhetsområde en berörd fastighet är belägen, och

4. de myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget.

Kommunen behöver dock inte samråda med bostadsrättshavare, hyresgäster, boende eller organisationer av hyresgäster, om det är uppenbart att förslaget saknar betydelse för dem.

För samråd enligt första stycket 2-4 är det tillräckligt att kommunen ger tillfälle till samråd. *Lag (2020:76)*.

5 kap. 14 §

Under samrådet ska lantmäterimyndigheten särskilt

1. verka för att ett förslag till detaljplan är förenligt med 4 kap. 7, 18 och 18 a §§ samt 33 § första stycket 3 och tredje stycket, och
2. ge råd om tillämpningen av 6 kap. 40-42 §§. *Lag (2014:900)*.

5 kap. 17 §

Kommunen ska redovisa de synpunkter som har kommit fram i samrådet samt de kommentarer och förslag som kommunen har med anledning av synpunkterna. Om planförslaget är ett sådant som avses i 7 §, ska

redovisningen göras samlat för alla synpunkter som har kommit fram (samrådsredogörelse). För andra planförslag än sådana som avses i 7 § är det tillräckligt att redovisningen görs i granskningsutlåtandet enligt 23 §. *Lag (2017:965).*

5 kap. 21 §

Under granskningstiden ska kommunen hålla förslaget tillgängligt för alla som vill granska det. Kommunen ska också se till att de grundkartor och den fastighetsförteckning som avses i 8 §, det program som avses i 10 § och den samrådsredogörelse som avses i 17 § finns tillgängliga, liksom det planeringsunderlag som kommunen anser har betydelse för bedömningen av förslaget. Kommunen ska hålla informationen, med undantag av fastighetsförteckningen, tillgänglig på sin webbplats under granskningstiden.

Dessa skyldigheter gäller inte i den utsträckning det skulle strida mot lag eller annan författning.

Om förslaget är ett sådant som avses i 7 a § och kungörandet har samordnats enligt 18 a § andra stycket, får kommunen fullgöra sin skyldighet enligt första stycket genom att hålla en kopia av handlingarna i det andra ärendet tillgänglig i den mån informationen finns där. *Lag (2021:785).*

5 kap. 23 §

Efter granskningstiden ska kommunen göra ett granskningsutlåtande. Det ska innehålla

1. en sammanställning av de skriftliga synpunkter som har kommit in under granskningstiden,
2. en redovisning av kommunens förslag med anledning av synpunkterna, och
3. information om på vilket sätt allmänheten har beretts tillfälle att delta under planförfarandet.

Om förslaget är ett sådant som avses i 7 a § och kungörandet har samordnats enligt 18 a § andra stycket, ska granskningsutlåtandet också behandla de skriftliga synpunkter som har kommit in i det andra ärendet och har betydelse för detaljplaneprovningen. *Lag (2021:785).*

5 kap. 27 §

En detaljplan ska antas av kommunfullmäktige, men fullmäktige får uppdras åt kommunstyrelsen eller byggnadsnämnden att anta en plan som inte är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.

Ett sådant uppdrag får inte delegeras. *Lag (2017:424).*

5 kap. 29 §

När detaljplanen har antagits ska kommunen

1. på sin anslagstavla anslå en underrättelse med information om antagandet tillsammans med upplysningar om var beslutet finns tillgängligt och vad den som vill överklaga beslutet måste göra, och
2. under minst tre veckor hålla planen, planbeskrivningen, samrådsredogörelsen, granskningsutlåtandet och ett protokollsutdrag med beslutet tillgängliga på sin webbplats.

Underrättelsen ska anslås och informationen göras tillgänglig samma dag som justeringen av det protokoll som innehåller beslutet tillkännages på kommunens anslagstavla.

Skyldigheten att hålla information tillgänglig gäller inte i den utsträckning det skulle strida mot lag eller annan författning. *Lag (2021:785).*

5 kap. 30 §

När detaljplanen har antagits ska kommunen skicka ett meddelande om detta till

1. länsstyrelsen och lantmäterimyndigheten,
2. de kommuner som är berörda och till regionen om det i länet ska ske planering enligt 7 kap., och
3. dem som anges i 11 § första stycket 2 och 3 och dem som får överklaga enligt 13 kap. 12 eller 13 § och senast under granskningstiden har lämnat skriftliga synpunkter som inte blivit tillgodosedda, eller

- a) har rätt att överklaga beslutet enligt 13 kap. 11 § andra stycket 1.

Meddelandet ska innehålla ett protokollsutdrag med beslutet och upplysningar om vad den som vill överklaga beslutet måste göra.

Kommunen ska till länsstyrelsen skicka det granskningsutlåtande som avses i 23 § tillsammans med meddelandet om att planen har antagits, om kommunen inte redan har skickat utlåtandet enligt 24 §. *Lag (2021:785).*

7 kap. 1 §

Regional fysisk planering ska ske i Stockholms län, i Skåne län och i Hallands län. Regionen ansvarar för denna planering.

Regionen ska

1. utreda regionala frågor av betydelse för länets fysiska miljö,
2. upprätta ett förslag till regionplan enligt 2-4 §§ eller förslag till ändring av en sådan plan,
3. anta, pröva aktualiteten hos och vid behov ändra planen,
4. lämna underlag om regionala frågor av betydelse för länets fysiska miljö till länsstyrelsen, andra berörda regioner och de kommuner, regionala kollektivtrafikmyndigheter och andra myndigheter som berörs,
5. yttra sig över förslag till översiktsplaner inom länet under granskningstiden i fråga om hur dessa planer förhåller sig till regionplanen,
6. verka för insatser som kan bidra till att det långsiktiga behovet av bostäder kan tillgodoses, och
7. verka för insatser som kan bidra till att minska länets klimatpåverkan och dess effekter.

Regionen ska lämna regeringen de uppgifter om den regionala fysiska planeringen som regeringen begär. *Lag (2022:929).*

7 kap. 3 §

Av regionplanen ska det framgå

1. hur hänsyn har tagits till allmänna intressen enligt 2 kap., hur riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken har tillgodosetts och på vilket sätt miljö kvalitetsnormer enligt 5 kap. miljöbalken har följts,
2. hur hänsyn har tagits till och hur planen har samordnats med den regionala utvecklingsstrategin, länsplanen för regional transportinfrastruktur, trafikförsörjningsprogram och kommunala riktlinjer för bostadsförsörjning samt nationella och andra regionala och kommunala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling i länet, och
3. hur planen är avsedd att genomföras.

Planen ska även ha det innehåll som följer av 3 kap. 6 b §. Vid tillämpningen ska det som sägs där om översiktsplan i stället gälla regionplan och det som sägs om kommunen gälla regionen.

Länsstyrelsens granskningsyttrande över planförslaget ska redovisas tillsammans med regionplanen. Om länsstyrelsen inte har godtagit planen i en viss del, ska det anmärkas i planen. *Lag (2020:76)*.

7 kap. 5 §

Bestämmelserna i 3 kap. 7 § 2 och 3 och 8-18 a §§ om samråd och granskning gäller i tillämpliga delar också i fråga om förslag till regionplan eller förslag till ändring av en sådan plan. Vid tillämpningen ska det som sägs där om översiktsplan i stället gälla regionplan och det som sägs om kommunen gälla regionen. Granskningstiden ska dock vara minst tre månader. *Lag (2020:76)*.

8 kap. 1 §

En byggnad ska

1. vara lämplig för sitt ändamål,
2. ha en god form-, färg- och materialverkan, och
3. vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

8 kap. 8 §

I fråga om en byggåtgärd som inte kräver bygglov eller anmälan enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, får kraven i 1 och 4 §§ anpassas och avsteg från kraven göras i den utsträckning som är skäligen med hänsyn till åtgärdens art och omfattning. Avsteg från kraven i 1 § 3 och 4 § första stycket 8 får dock göras endast om det med hänsyn till åtgärdens omfattning och byggnadens standard är uppenbart oskäligt att uppfylla kraven.

Första stycket gäller inte i fråga om krav som alltid ska uppfyllas enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 2 § 4. *Lag (2011:335)*.

8 kap. 9 §

En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Tomten ska ordnas så att

1. naturförutsättningarna så långt möjligt tas till vara,
2. betydande olägenheter för omgivningen eller trafiken inte uppkommer,
3. det finns en lämpligt belägen utfart eller annan utgång från tomten samt anordningar som medger nödvändiga transporter och tillgodoser kravet på framkomlighet för utryckningsfordon,
4. det på tomten eller i närheten av den i skäligen utsträckning finns lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning av fordon,
5. personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna komma fram till byggnadsverk och på annat sätt använda tomten, om det med hänsyn till terrängen och förhållandena i övrigt inte är orimligt, och
6. risken för olycksfall begränsas.

Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta.

8 kap. 10 §

Det som gäller i fråga om utrymme för parkering, lastning och lossning och om friyta i 9 § första stycket 4 och andra stycket ska i skälig utsträckning också tillämpas om tomten är bebyggd.

8 kap. 11 §

I fråga om att på en bebyggd tomt vidta sådana ändringar av en byggnad som kräver lov enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 § eller åtgärder som kräver anmälan enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 8 § ska 9 § tillämpas i den utsträckning som är skälig med hänsyn till kostnaderna för arbetet och tomtens särskilda egenskaper. *Lag (2011:335).*

8 kap. 12 §

Det som gäller i fråga om tomter enligt 9-11 §§ ska i skälig utsträckning tillämpas också på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader, dock att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna använda platsen eller området i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av denna lag.

Ett hinder mot tillgänglighet eller användbarhet på en allmän plats ska alltid avhjälpas, om hindret med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkelt att avhjälpa. *Lag (2011:335).*

8 kap. 14 §

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

En anordning för ett syfte som avses i 4 § första stycket 2-4, 6 eller 8, ska hållas i sådant skick att den alltid fyller sitt ändamål. *Lag (2011:335).*

8 kap. 15 §

En tomt ska hållas i vårdat skick och skötas så att risken för olycksfall begränsas och betydande olägenheter för omgivningen och för trafiken inte uppkommer.

Om det på tomten finns en anordning som är avsedd att uppfylla kraven i 9 §, ska den i skälig utsträckning hållas i sådant skick att den fyller sitt ändamål. Lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas.

Byggnadsnämnden får besluta att det ska planteras på tomten och att befintlig växtlighet på tomten ska bevaras, om det behövs för att uppfylla kraven i första stycket.

9 kap. 21 §

En ansökan om lov eller förhandsbesked ska vara skriftlig och innehålla de ritningar, beskrivningar och andra uppgifter som behövs för prövningen.

En ansökan om lov ska dessutom innehålla

1. byggherrens förslag om vem eller vilka som ska vara kontrollansvariga enligt det som följer av 10 kap. 9 och 10 §§, och

2. de handlingar som krävs för beslut om startbesked enligt 10 kap., om ansökningen avser tillbyggnad eller annan ändring av ett en- eller tvåbostadshus.

Om ett certifierat byggprojekteringsföretag som avses i 32 b § har använts för projektering och sökanden önskar att bygglov med stöd av 32 c § ska ges utan att vissa krav ska prövas, ska en ansökan om lov dessutom innehålla en uppgift om vilket företag som har använts. *Lag (2022:1084).*

9 kap. 25 §

Byggnadsnämnden ska underrätta dem som avses i 5 kap. 11 § första stycket 2 och 3 och ge dem tillfälle att yttra sig över en ansökan som avser en åtgärd som

1. innebär en avvikelse från en detaljplan eller områdesbestämmelser, eller

2. ska utföras i ett område som inte omfattas av en detaljplan, inte är reglerad i områdesbestämmelser och inte heller är en sådan åtgärd som avses i 31 a § 1.

Om ett stort antal personer ska underrättas, får nämnden tillämpa 5 kap. 35 § första stycket 2.

Underrättelse enligt första stycket behöver inte ske om det är uppenbart att lov inte kan ges. *Lag (2015:668).*

9 kap. 30 §

Bygglov ska ges för en åtgärd inom ett område med detaljplan, om

1. den fastighet och det byggnadsverk som åtgärden avser

a) överensstämmer med detaljplanen, eller

b) avviker från detaljplanen men avvikelsen har godtagits vid en tidigare bygglovsprövning enligt denna lag eller äldre bestämmelser eller vid en fastighetsbildning enligt 3 kap. 2 § första stycket andra meningen fastighetsbildningslagen (1970:988),

2. åtgärden inte strider mot detaljplanen,

3. åtgärden inte måste avvakta att genomförandetiden för detaljplanen börjar löpa, och

4. åtgärden uppfyller de krav som följer av 2 kap. 6 § första stycket 1 och 5, 6 § tredje stycket, 8 och 9 §§ samt 8 kap. 1 §, 2 § första stycket, 3, 6, 7, 9-11 §§, 12 § första stycket, 13, 17 och 18 §§.

Om åtgärden är en sådan ändring av en byggnad som avses i 2 § första stycket 3 b eller c, ska bygglov ges även om fastigheten eller byggnaden inte uppfyller kraven i första stycket 1.

Sådana åtgärder som genomförts utan bygglov med stöd av 4-4 c §§ eller motsvarande äldre bestämmelser ska inte beaktas vid bedömningen av om ett byggnadsverk eller en åtgärd överensstämmer med detaljplanen. *Lag (2018:636).*

9 kap. 31 §

Bygglov ska ges för en åtgärd utanför ett område med detaljplan, om åtgärden

1. inte strider mot områdesbestämmelser,

2. inte förutsätter planläggning enligt 4 kap. 2 eller 3 §, och

3. uppfyller de krav som följer av 2 kap. och 8 kap. 1 §, 2 § första stycket, 3, 6, 7, 9-11 §§, 12 § första stycket, 13, 17 och 18 §§ i de delar som inte har prövats i områdesbestämmelser. *Lag (2014:900).*

9 kap. 33 §

För en åtgärd som uppfyller någon eller några men inte alla förutsättningar enligt 30-32 a §§ får ett tidsbegränsat bygglov ges, om sökanden begär det och åtgärden avses att pågå under en begränsad tid. Ett sådant lov ska ges, om åtgärden har stöd i en detaljplanebestämmelse om tillfällig användning av byggnad eller mark.

Ett tidsbegränsat bygglov får ges för högst tio år. Tiden kan på sökandens begäran förlängas med högst fem år i taget. Den sammanlagda tiden får överstiga femton år endast om lovet ska användas för ett ändamål som avses i 9 §. *Lag (2014:900).*

10 kap. 3 §

En åtgärd får inte påbörjas innan byggnadsnämnden har gett ett startbesked, om åtgärden omfattas av krav på

1. bygglov, rivningslov eller marklov, eller

2. en anmälan enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 8 §.

Kravet på startbesked gäller även för en åtgärd med frivilligt lov enligt 9 kap. 52-54 §§, om sökanden har begärt ett startbesked för åtgärden. *Lag (2025:974).*

10 kap. 34 §

Byggnadsnämnden ska med ett slutbesked godkänna att en eller flera åtgärder som avses i 3 § ska anses slutförda och, i fråga om byggåtgärder, att byggnadsverket får tas i bruk, om

1. byggherren har visat att alla krav som gäller för åtgärderna enligt lovet, kontrollplanen, startbeskedet eller beslut om kompletterande villkor är uppfyllda,

2. byggherren har visat att denne har gett in en klimatdeklaration enligt lagen (2021:787) om klimatdeklaration för byggnader eller gjort sannolikt att det inte finns någon skyldighet att ge in en klimatdeklaration, och

3. nämnden inte har funnit skäl att ingripa enligt 11 kap. *Lag (2021:788).*

13 kap. 1 §

Följande beslut enligt denna lag får överklagas i den ordning som gäller för laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen (2017:725):

1. kommunfullmäktiges beslut om översiktsplan,

2. kommunfullmäktiges beslut om planeringsstrategi för översiktsplanering,

3. kommunfullmäktiges beslut om uppdrag åt byggnadsnämnden att anta, ändra eller upphäva detaljplaner eller områdesbestämmelser,

4. kommunfullmäktiges beslut om uppdrag åt byggnadsnämnden att fatta beslut om skyldighet för fastighetsägare att betala kostnader för gator och andra allmänna platser eller att fatta beslut om villkoren för sådan betalning,

5. kommunfullmäktiges eller byggnadsnämndens beslut att inte anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser,

6. kommunfullmäktiges eller byggnadsnämndens beslut om grunderna för skyldighet att betala kostnader för gator och andra allmänna platser och om generella villkor för sådan betalning,

7. kommunfullmäktiges beslut om taxa i ärenden hos byggnadsnämnden,

8. kommunens beslut om riktlinjer för exploateringsavtal,

9. regionfullmäktiges beslut om regionplan, och
 10. regionfullmäktiges beslut om aktualitetsprövning av regionplan.
- Lag (2020:76).*

13 kap. 3 §

Andra kommunala beslut enligt denna lag än de som avses i 1-2 a §§ får överklagas till länsstyrelsen. *Lag (2016:252).*

13 kap. 8 §

Bestämmelser om vem som får överklaga beslut som avses i 2 a, 3, 5 och 6 §§ finns i 42 § förvaltningslagen (2017:900). *Lag (2018:845).*

13 kap. 17 §

Den myndighet som prövar ett överklagande av ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser ska endast pröva om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna.

Om myndigheten vid en prövning enligt första stycket finner att beslutet strider mot en rättsregel, ska beslutet upphävas i sin helhet. Annars ska beslutet fastställas i sin helhet. Beslutet ska inte upphävas om det är uppenbart att felet saknar betydelse för avgörandet. Om kommunen har medgett det, får dock beslutet upphävas i en viss del eller ändras på annat sätt. Ändringar som har ringa betydelse får göras utan kommunens medgivande.

Om kommunen begär det, får myndigheten förordna att det överklagade beslutet i sådana delar som uppenbarligen inte berörs av överklagandet får genomföras trots att överklagandet inte har avgjorts slutligt. Ett sådant förordnande får inte överklagas.

Utdrag ur plan- och byggförordningen (2011:338)

3 kap. 1 §

För att uppfylla det krav på lämplighet för sitt ändamål som anges i 8 kap. 1 § 1 plan- och bygglagen (2010:900) ska en byggnad som innehåller bostäder vara utförd på ett sådant sätt att bostäderna i skäligen utsträckning har avskiljbara utrymmen för sömn och vila, samvaro, matlagning, måltider, hygien och förvaring.

Bostäderna ska med hänsyn till användningen ha inredning och utrustning för matlagning och hygien.

Utdrag ur kommunallagen (2017:725)

13 kap. 1 §

Varje medlem av en kommun eller en region har rätt att få lagligheten av kommunens eller regionens beslut prövad genom att överklaga beslutet till förvaltningsrätten.

Lagligheten av en gemensam nämnds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de samverkande kommunerna och regionerna.

Lagligheten av ett kommunalförbunds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de kommuner eller regioner som ingår i kommunalförbundet samt av förbundsmedlemmarna. *Lag (2019:835)*.

13 kap. 4 §

Följande beslut av länsstyrelsen får inte överklagas:

1. beslut enligt 3 kap. 18 a § om ett reviderat granskningsyttrande,
2. beslut enligt 5 kap. 5 b § om vilket planeringsunderlag som sannolikt kan behövas för att länsstyrelsen ska kunna fullgöra sin skyldighet enligt 5 kap. 22 §,
3. beslut enligt 11 kap. 10 § i frågan om att överpröva kommunens beslut, eller
4. beslut enligt 11 kap. 12 § om att överprövningsbestämmelserna också ska gälla lov eller förhandsbesked inom ett visst geografiskt område eller att ett lov eller förhandsbesked inte ska gälla förrän en överprövning har avslutats. *Lag (2021:752)*.

13 kap. 8 §

Bestämmelser om vem som får överklaga beslut som avses i 2 a, 3, 5 och 6 §§ finns i 42 § förvaltningslagen (2017:900). *Lag (2018:845)*.

Utdrag ur förvaltningslagen (2017:900)

32 §

Ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en klargörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt. En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande.

En motivering får helt eller delvis utelämnas, om

1. beslutet gäller anställning av någon,
2. ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart,
3. det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden eller något annat jämförbart förhållande, eller
4. beslutet gäller meddelande av föreskrifter som avses i 8 kap. regeringsformen.

Om motiveringen har utelämnats enligt andra stycket 1, 2 eller 3 ska myndigheten om möjligt ge en motivering i efterhand, om någon enskild begär det och det behövs för att han eller hon ska kunna ta till vara sin rätt.

42 §

Ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot.

Utdrag ur föräldrabalken (1949:381)

9 kap. 1 §

Den som är under arton år (underårig) är omyndig och får inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad som ska gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid

- försäkring,
- pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensions-sparande, eller
- sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238 av den 20 juni 2019 om en paneu-
ropeisk privat pensionsprodukt (PEPP- produkt). *Lag (2022:1747).*

Boverket

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se